

सिन्धु

चवसापासा

प्रधान सम्पादक
पेमबहादुर कसा

दिल्ला गुंला

६५

तःताजि डिजाइनया बांलाःगु, बल्लाःगु,
दंगु अले भिंगु डबल निटेड मोजा

धुँ छाप नाइलन मोजा

छयलादिसँ

नेपाल निट्रिंग इण्डस्ट्रिज (प्रा.) लि.

ज्यासः - नयाँ बजार,

फोन न्याः १२-६८८

वितरक - थँहिति,

फोन न्याः २-११८२५

‘सितु’ (साहित्यिक निलापौ)

द्विधा २५-
आजीवन ३००१-
सह-संरक्षक १०००१-
संरक्षक ५०००१-

प्रधान सम्पादक

व
प्रकाशक

प्रेमबहादुर कसाः

★

सम्पादक

पूर्ण वैद्य

★

सह-सम्पादक

पुष्प चित्रकार

बुद्ध सायमि

★

व्यवस्थापक

दवल काजी तुलाधर

✱

ज्याकुथि

५०३, कोल त्वाः
मासमल्लि ये १०
फो. नं. २, १३७१४

धुनु ल्याखय्

१. पुलांगु पद्य व गद्य- न्ह्यब्बःह्य प्रेमबहादुर कसाः क कविता
२. सुदन खुसःया निपु कविता- सुवन खुसः ६
३. जिगु उपर्यका. - रमेश मधु २४
४. ख्वाब तिकिनंगु छुं कविता- सुन्दर मधिकर्मि ३१
५. स्वनिगलय् सुष- सर्वेश्वर दयाल सक्लेना ३६
६. चयपुया लाकाकायेत वहुच्चना- " " " "
- बाखं
७. जि मभिह्य मखु- मणिका मोहिनी ११
८. न्हिखिलाखि- हरिशंकर रंजितकार १५
९. ख्वाके ज्या अज्ञात ३०
१०. तज्जाः तपुलि- (चिनिपा लोक बाखं) ४१
११. छि गन ध्यनाचवन ? विनय कसःजु ४७
१२. बिलो छह्य ख् खः - एलेषा लिडस्ट्राम ४९
- लेख/निबन्ध
१३. राजवंशितय् छो व ओभा- स्वयम्भूलाल श्रेष्ठ १
१४. बोवसीया बाखं अयोध्या प्रसाद प्रधान १८
१५. छवनि सिद्धान्त छु बिल ? - रत्नद्वज जोशी २५
१६. किया क्पा- श्याम २७
१७. सगंया सुवाःदुने ह्यपुसा- तेजेश्वर बाहु 'गंगः' ४२
१८. गान्धारी विद्या (संगीत)- सुश्री शान्ता तण्डकार ४४
- भाषा
१९. सरावती सु ? एव खंकाःया अर्थ छु ? - रमापतिराज शर्मा ६२
२०. थागु पुलांगु खंकाः ह्यसिका दित्त- न्ह्यब्बःह्य आदिवज्ज ४८
- विज्ञान
२१. आनुवंशिक-इन्जिनियरिंग. . . - गौरीशंकर मानन्धर ८३
- लुमन्ति (संस्मरण)
२२. महाकवि 'हृदय' किचलय्- आनन्ददेव भट्ट ५२
- थाल-पौ
२३. न्याल्ल. . . व्यां
२४. थःगु खं

थःगु रवं

भाषा-अभिव्यक्तिया मंकाः भल खः । ज्ञान, अनुभवया कालविल यायेगु कृथि खः । उकि याकःचिया भाषा दये फइमखु । देया कला, साहित्य थें हे भाषाया श्रष्टा नं व्यक्ति विशेष मखु । लोक खः । जनता खः । व्यक्तिया अध्ययन, अनुभव भाषाया थल्य् प्वंकलकि व छह-सियाजक मजुसैं सकसियां जूवनी । न्ह्यापेंजाःगु गहन अनुभव, जटिलतम सिद्धान्त नं भाषाया खंग्वलं जः छेनकि सामान्यकरण जुयाः जन-मानसय् न्यसावनी । भाषाया जीवित अस्तित्वया आधार हे जन-स्वचु खः । जनता कय्क्यानाचवंतले भाषा घइगु गबलें नं सिइमखु । उकथं हे साहित्यया आधार (Raw Material) नं जन-जीवन हे खः । अले थ्वया उपभोगि व उपयो-गिताया कसि नं जनता खः । उकि भाषाथें हे साहित्य नं जन-जीवनय् मथिइकं जन-उपयोग मजुयेकं म्दाना चवनेमफु ।

भाषा मदयेकं अनुभव पुनावने मफु । ज्ञानं नवाये मफु । देया जन-मानसय् अनुभवं कुलाः सृजनात्मक भाव, विचाः थनाबिइगु, स्वचिन्तनया गति बिइगु थःगु मां भाय् हे जुइ । जातिया भाषा व जातिया कला संस्कृतिया प्रभावमय धाः खः । संस्कृतियात संस्कार यइगु मू ज्याभः खः । व्यक्तियत स्वार्थं सामुहिक भावना सिनावनाचवंगु थौंया इलय् कला साहित्यया मदियक न्ह्यानाचवनिगु संस्कारं भीतं संस्कृतिया नविकरण वायां सामुहिक भावना म्बाकाः व्यावकं जन-मानसय् मानविय संदेइना थना बिइगु हे थौंया साहित्यया मू ज्या खः ।

संस्कृतिया सद्भावनायात जीवनय् फूचायेकिगु हे कला साहित्य जूगुलि थ्वयात समाजय् पिब्वइगु छेंय् छेंय् व्याकीगु साहित्य-पौया नं मू तःचवः । उकि जाती व देया मान-सिकता थनिगु गुगुनं साहित्यिक-पौयात थात व मुथां लाकेत दकल्य् मदयेक मगाःगु छता खें आर्थिक-लिबंसा खः घइगु खें 'सितु'-या थःगु तःबंया अनुभवं वयं ।

लिपातक भाषा साहित्यया सुसाःकुसाः यानावनेत 'सितु'-या छगू स्थायी-कोष स्वनेगु कुतः जुयाचवंगु दु । घाथेंला, गुगुं नं साहित्यिक पत्रिका म्बाकातयेगु घइगु हे व भाषाया साहित्यिक-प्रतिभातय्त म्बाकातयेगु खः । वया ब्वनिमिं म्बाकातयेगु खः । अम सः, मानवताया लागि अनिष्टताया विरोधय् छुं यानाचवनेगु खः ।

थ्वहे भाषा-साहित्यिक उद्देश्यया हनाय् 'सितु'-या छगू स्थायी-कोष स्वनेगु जिमिगु ग्वसाः खः । गुकिया व्याजंजक 'सितु' विदनेत गाः थव । थःगु धुकूकथं चवमि भागु मय्जुपिन्त पिबंगु चवमुया लागिं फुकथं पारिश्रमिक देछाया वनेगु 'सितु'-या ग्वसाः दु । आः थथेंयात समा-लोचनात्मक चवसु, भाषा अन्वेषण, कला-संस्कृति, विज्ञान व इतिहासया विवेचनात्मक चवसुयात नि छुं पारिश्रमिक बिइगु ज्या छुना । अथे हे भाषा साहित्यप्रेमि भाजु मय्जुपिनिगु ग्वहामि बल्लाना वन धाःसा सितु' स्थस्यलाःगु चवसु मुनाः सफू पिकायेगु ग्वसाः नं दु । 'सितु'-या थव उद्देश्यया लागिं मू-हामा (संरक्षक), हामा (सह-संरक्षक), आजीवन ग्राहक व ग्राहक जुयाः ग्वहालि यानादिसैं ।

'सितु'-या थगु ल्याः सह-संपादक भाजु पुष्प चित्रकारं थः अबुगुया पुण्य लुमन्तिइ विकयाः 'सितु'-या स्थायी-कोषयात ग्वहालि याना बिइगुलि 'सितु'-जः बय्कःप्रति दुनुगलनिसैं सुभाय् देछाया ।

स्व. हिराबहादुर चित्रकार

(ने. सं. १०१४ गुंला — ने. सं. १०८६)

100-21 21 2 2 22

1 22- 21 - 2

नहि बेरन बैरानि - समन्तीध कुवाचनं

अवेरेन च सम्मन्ति-एस धम्मो सनन्तनो

द १५ * नेपाल सम्बत् ११०४ * चिह्ला-चउला * विक्रम सम्बत् २०४१ * त्या: ६५

पुलांगु म्ये

राग बारमास

हे मधुरी स्वानया मुखुरि थे इन मन थनि
 वे हे ह अवेरस होहो स्वान इवार जुया फुत
 हे हरषन जि ब्वनायन वनस जि वात धिन
 वे हे ह छुया अभार तिरि धरन (ह) जे रा (हा) त
 हे ह तमन जि पिग्वावया भगन सुवान मडुले
 हे ह अग्यानी मिसाया मन थिदन (ह) स (ह) नेन
 हे ह बरिखाया भय जुर घरबारं बुदसे न्ह्याकनं
 हे ह खोयाव जि खोबि भारेन कोब्वात
 हे ह अरुण वरुण वरुदानी दाता सिद्धि वज्रजोगिनी
 हे ह ल्लाकहाया मन पुलेयाव थ (ह) कुरा (हा) नी

न्हाब्ब:हा - प्रेमबहादुर कसा:

उत्तरा, लुपु उमोई
 (भारतनीनी बैरिमास)

पुलांगु बारवं

ओं नमः श्री विश्वकर्माय "अथ नेपाल भाषा लिख्येते"

भोजदेव राजाया आज्ञा कास्य गृह आलम्भ यायत अष्ट वर्गस श्रयाव ध्वजस राचकं क्रिग्व स्वने सम्पत्ति लायु ॥१॥ धुमस लातसा लोगि जुयु, श्वगु थायस भुतुलि दयके भिङ ॥ सिंह क्वथास लातसा लक्ष्मि बधय जुयि सत्रु हानि जुयि, क्वथा दयके भिङ राजायात ॥ श्वान क्वथास लातसा सत्रुया भय, श्व कुलि दयके भिङ ॥ वृष क्वथास लातसा नाना सम्पत्ति फल, राप चाला दयके भिङ ॥ खत क्वथास लातसा नाना व्याधिनं कयुओ, श्व थास अग्निसाला दयके भिङ ॥ गज क्वथास लातसा श्राय बधय जुयि राभ जुयि स्वभाग्य फल लायुओ ॥ ध्वाछे क्वथास लातसा बात पित्तन कुष्ठ रोग दयिओ, धुकुति दयके भिङ ॥

पुरापूर्व कालस कास्यप छयाहा ऋषिया कलात सिहिनिका धयाहा रकसिनि । श्वया कायपि निहा ॥ राहु छहा । श्वपनि सकस्यान ध्वंहा काय, अति मत्यङ । श्व वस्तु महाबलओत जुया ॥ छहा छहा ओ त्वाय मुनानं फुके मफु, जोधाम पायके ॥ श्वया निमित्तिन समस्त देवलोक ग्याक ॥ थथे ग्याडाओ चोङ बेलस श्री ब्रह्मायनि, विष्णुकि, महेश्वर चतुदस भूवन पर्यंत देओ सभा दयकाओ समधार याना ओ चोङ बेलस श्व राहुनं वास्तुनं अमृत पान भोग्य याय तेङ बेरस श्व कास्यप ऋषि ओनाओ चोङ बेलस कृष्णनं चक्रनं पालाओ राहुया सलिर नित्वाक दत । वास्तुन श्व अमृतपानया बलन राहुया सरिलभिङ । ब्रह्माण ब्राह्मण नक्वनक्वतु जुल । थथे जुयाओ चोङ बेलस वास्तुया अति क्रोध उत्पत्ति जुयाओ समस्त देव लोकस्त थिस डनलिसे छोट । ओले २ बलबल तेतुतेतुलाओ छोटं । देओलोक बुनाओ लिथे देव लोकन वास्तुयाके विमति यानाओ छलबलन देवलोकनं सेवा स्तुत्य यात । श्वतेया कारणस वास्तु पूजा यायमाल । श्वतेया कारणे देवल दयकुसां मण्डप दयकुसां विहार दयकुसां चैत्य दयकुसां सर्व्व क्रीते पृथिस चोङहा वास्तुयात एकाशी पूजा यायमाल । थुकिया अर्थ वास्तुनं तेलाओ तय स्वभाव सियके । श्व बेलस समस्त देवलोकन वास्तुयात बंध यात जुलो शुभ ॥

नेपाः भाषा, संस्कृति व धर्मया खलय

तच्चक्रं तःमि । शुद्धःगु महत्वपूर्ण कला - संस्कृति

व भाषायात थौया ल्याय्हातसे च्यूताः मतसे

न्हंका छ्वल धाःसा श्व नेपाःमित्गु निम्तिजक

मखु संसार या निम्ति हे छगू दुर्भाग्यपूर्ण खं जुइ ।

डेभिङ एन. गेल्लर

(अक्सफोर्ड विश्वविद्यालय)

सं

सारय् चवंपि प्रत्येक जाती भूत, प्रेत बोविस, किचकन्या, छ्वास अजिमां आदी विश्वास याइपि मनूत आपालं दु । धुमिगु धाय्वाय् छुं छुं कथं आतक नं मनूतय्गु नुगलय् दनि । थौंकल्लय्या आसः व्वनातःपि मनूतसें थन्याःगु ख्ये पत्याः मयाः । अयसां मनूतय् मनं धुमिपाखेया ग्याःपहः मतंति । राजवंशीतसें नं धुमित पत्याः याःगु खने दु । श्वयानापं फूफाः याइपि भांकि, घामि, बिजुवा भादि नामं नांजाःपि डाक्टर बैद्यत नं ह्योमजू । थन्यागु ज्या याइपित राजवंशीतसें ओझा धाइ ।

राजवंशीत गुबलय् गनं वल धकाः आतक नं बांलाक त्याजोक धाये मफुनि । श्व ख्ये विद्वानपिनि थोथी विचाः दु ।

चवमि

विक्रम संवत् शुभ सुइ दोछिहें न्ह्यो पूर्वपाखें बोरो जातिया छथ्वः मनूत भारतय् दुहांवल । इपि ब्रह्मपुत्र खुसि सिथय् चवनेगु यात । लिपा बुलुहें इपि आसामया मेमेगु यासय् व पूर्व बंगालय् न्यत । इपिमध्ये सुं सुं थौंकल्लय्या विहार व नेपाःया भापा मोरङ जिल्लाय् वयाचवन ।

बि. सं. १२६३ पाखे बख्तियार खिलजी सेंदेशय् हता वंवल्य लखनावति व सेंदेया दथुइ लाःगु बनय् व गुँइ मंगो जातिया कोच, मेच व थारु जातिया मनूत दुगु खः धकाः उगु इलय्या विवरणय् चवयातःगु दु ।

राजवंशीतय् छो व ओझा

— स्वयम्भू लाल श्रेष्ठ

बि. सं. १३१८ पाखे सम्पादन याःगु 'तवाकत — ई — नासिरी' धयागु सफुतिइ कामरपे कोच, मेच व थारु वास यानाचवन धकाः चवयातःगु दु । हजसनं चवःगु दु — 'आर्यत वये न्ह्यो हे कोचत वये धुकूगु खः । हाजो कोच राज्यया नी स्वात । हाजोया छय् बिगु हिन्दू जुयाः विश्वसिह जुल । लिपा थःत कोच धायेगु तोताः राजवंशी धायेगु यात ।¹

डाल्टन कोचतय्गु रूपरंग स्वयाः धुपि अनार्य धाःगु दु । नापनापं इमित ड्राबिड बंशया भुईया परिवारयापि धाःगु दु ।² बेभरली कोच, राजवंशी व पालियायात छगु हे जातिया भाःप्यगु दु ।³

डा. हण्टर धाःगु दु — 'हाजोया छय् विश्वसिह हिन्दू धर्मय् दीक्षित जुल भले कोच धायेगु तोताः राजवंशी धायेगु यात । ततःधरि च बुंज्या याइपि सकसितं राजवंशी धायेगु यात तर ज्यामि जुयाः

1. Journal Asiatic Society of Bengal (1849) Vol XVIII Part II Page 704-706
2. Descriptive Ethnology of Bengal (1872) Page 80-92
3. Census report of Bengal (1872) Vol 17. Page 130

नइपि कोचया कोचंतुं बुयाचवन ।⁴

एच. बी. रोनो चवःगु दु - 'कोच जाती व मेपि हिन्दू जाती व्याहाबारी कालबिल जुसेलि इमिसं थःपिनिगु बानि तोतल । इपि बंगालितलसे आपाः मिलय् जु ।'⁵

एच. बोइल्यू चवःगु दु - 'कोच अथवा राजवंशीत ह्लापानिसें हिन्दू मखु । लिपा हिन्दू जूषि आदियासी खः । जलपाइगुरि व कूचबिहारया जुजुपि छगू हे बंशयापि खः । इमिसं थःत शिव व योगिनी माधवी देबिया सन्तान भाःप्यु । इमिसं थःत शिववंशी धाइ । उकिं कोचतसें थःपित जुजुया बंशी अथवा रामवंशी धायेगु याःगु खः । थौंकल्लय् गुलि गुलि राजवंशीतसें थःपित परशुरामं क्षत्रीत दक्क नाश-याःवल्य् बिस्सुं वनाचवपि क्षत्रीतय् सन्तान खः धकाः धायेगु यानाहल ।'⁶

रिजलें कोच, राजवंशी आदियात उत्तर - पूर्व व पूर्व बंगालया ड्राविड जातियापि खः धकाः धाःगु दु । इमिके संगो हि त्वाकज्याःगु दु । ... इमिसं थौंकल्लय् ब्रम्ह पुरोहित तइ, ब्रम्ह धर्म पालन याइ । इमिसं थःत काश्यप गोत्रयापि धाइगु । ... हिन्दू कोचतय् राजवंशी धाइ । इमिगु भाय् पूर्व बंगालया भाय्लिसे चवःलाः ।'⁷

गेट धाःगु दु - 'कोच व राजवंशी व्यागः व्यागः जातयापि खः । कोचतसें थःत राजवंशी धाइ, तर कोचत संगेत खः अले राजवंशीत ड्राविड जातियापि खः । थ्व नां इमिसं कोच जुजु जुइ ग्हाःनिसें कयातःगु खः । थौंकल्लय् कूचबिहारय् राजवंशी धाइपि या त शुद्ध कोच खः गुहासिया च्वाःपाःया ऊन हाकुहाकु धाया संगो रूपरंगया खः अथवा कोचतलसे त्वाकज्याःपि जातिया खः ।'⁸

ओमेलें चवयातःगु दु - 'राजवंशी अर्थात् बरुवा मुगत, बंगालि मिसात व बर्मी मिजत अथवा बंगालि मिजं व अराकानि माया लें दुपि खः ।'⁹ एस. के. चटर्जी चवःगु दु - 'उत्तर बंगालया मनूत आपाःथें बोरो बंशयापि खः अर्थात् अस्ट्रिक-ड्राविड-संगो मिश्रित जातिया । इमित थौंकल्लय् कोच धायेगु याः । हिन्दू जूषि वा बखि हिन्दू बोरोतसें थःपिनिगु मुख्यगु सय्-बर्मी भाय् तोताः, बंगालि भाय्या उत्तरपाक्षेया कचाभाय् ह्लानाचवन । इमिसं थःत राजवंशी धायेकेगुलिइ तःघं भाःपिया-चवन । थःत क्षत्री खः धकाः धयाचवन ।'¹⁰

थ्व खः राजवंशीतय्गु खें । आः भासैं राजवंशीतय् थो व ओझाचारे खें ह्लाये ।

थुमि प्वाथय्दुपि राजवंशीनीतय् बहनी याकःचा पिने छ्वइमखु । सिपं यंकीबलय् नापं छ्वइ नं मखु । आद याइथाय् भवजय् नं छ्वइ मखु । पिने वन कि भूतं चवनी हें । इपि मंगलबार व शनिचरबारलुम्हु उल्लेखे पिहां वनीमखु । खुसि हाचां गाइमखु । थ्व खंया पालन मयात धाःसा प्वाथय् दुनेच्वंछ मचायात धाःपाः लुइ, मभिनी हें । गुबलें गुबलें सीनं यः । प्वाथय् दुहा मिसाया भाःतम्हेसिनं नापं सी कुबी व सिपं यंकीबलय् सनाः वने मज्यू हें । वं थःगु हे ह्लातं भोग छोगु अथवा

4. Statistical account of Bengal (1876) Page 402

5. Wild Tribes of India (1882) Page 146

6. Census report of the district of Jalpaiguri (1891)

7. The Tribes and Castes of Bengal (1891)

8. Census report of Bengal (1901)

9. Census report of India (1911) Vol V Part I

10. Kirata Jana Krti (1951)

न्यां लाःबने नापं मय्यु हं ।

छुं मबंसे मय्युगु ज्या दयाः मंगलबार व शनिचरबार प्वाथय्दुह्य मिसा पिने वन धाःसा ओभा सःताः मंत्र वंकी । छगः थलय् लः तयाः स्वां छफो कयाः मंत्र व्वनी अले छपनंनिसे तुतिइ ग्यंक भारे याइ । भूत प्रेत बिसिक छवयेत लखं छ्वाकी ।

लां मगावकं प्वाथय्दुह्यसिया प्वाथय् स्यात धायेव छेयां बकालि नकिपिसं छथाय् हे स्याना च्वनीगु कि सरसरे जुयाः स्याइगु धकाः न्यनी । सरं जुइगु किसिमया जूसा बेत पोइरी बिठ धाइ । पुना हल धकाः ओभा सःतके छवइ ।

प्वाथय् दयाः स्वला लिपा भूत प्रेतं मिखा बंकी धकाः प्वाथय् दुह्यसिया गःपतय् मंत्र व्वनाः बंत्रकथं हाकुगु ववखा ववखायेकी प्वाथय्दुह्य मिसाया ह्यमुख मंत धाःसा नं ओभा सःती । वं ह्यय् मय्युसे हे तापाकं भारे याइ । भूत प्रेतं यानाः हे थज्याःगु दुःख सीगु सः धकाः भाःपीगु । मिजंहु भूत-पात दुवारी ठाकुर व बोक्सियात प्यातानी धाइ ।

भूत प्रेतपाछें छुं मजुइमा धकाः प्वाथय्दुह्य मिसां चक्कु अथवा नयां छुं बस्तु घाना तइ । बहनी छनीबलय् लासा तःलय् चक्कु तयाः छनी । गनं गनं न्यां लाइगु जाः अथवा तुफि थनातयेगु चलन वु । गुलि गुलि मिसातसे नं कू दुगु जंत्र लप्पाय् चिनातइ ।

इलं गायेधुंका नं मचा मबुल अथवा मचा बुइ थाक्याचवन धाःसां नं ओभाया क्या वइ । बार्चा छगलय् तू चिकं कयाः उकिइ मंत्र व्वनी । अनलि थब चिकं मेह्य छह्य मिसायात बियाः प्वाथय् दुह्यसिया प्वाथय् बुइके बी । थुलि यानाः नं मचा मबुल धाःसा बार्चा छगलय् लः तयाः अक्कडागु मंत्र व्वनी । व लः मचा त्वंकी, मचा प्वाथय् बुइके बी । थुलि नं याउँक मचा मबुल धाःसा दुवारी ठाकुर पात वखू छायेगु कहुल याइ । गुबलें गुबलें प्वाथय् दुह्यसिया प्वाथय् थीक जडी चिकी । थ्व जडी मचा बुइसाथ लिकया बी साः नत्र मचा छेँ नापं पिहांवइ हें ।

छुं यानाः नं मचा मबुल धाःसा प्वाः स्याना हे चवन धाःसा व मिसायात वया भाय्य च्वया-तःये जुइका धकाः तोता बी । अले भूतकालीया पूजा याइ । थ्वंत 'महान्ति करा' धाइ । महान्ति याइह्य ओभा थः चेलात नापं वयाः पिनेच्वना भूतकालीया भजन याइ । भजन सिधयेसाथ याउँक मचा बुइ हें ।

भूतकालीया भजन

धुवा (सकलें पाःलाक) :-

ओगे, बिषेर चोटे बिषेर चोटे
उपजिल् काली मे बिषेर चोटे

पयार (ओभानं) :-

दशमास दशदिन दिवसे पुरिल्
हारिया कोनेर भित्ति बेवा गिरजिल्

भासमान भाङ्गिया नारीर साथत् पडिल्
 परथमे छुटीगेइल जलेर भुङ्कार
 तारपर छुटीगेइल देवी दिल् बेला
 देवीर कान्दन गेइल सगौ राजपुरी
 इधिर घर उपजिल् काली भैरव भवनी
 तार पाछत् उपजिलं काली सुन्दरी
 कालीर कान्दन गेइल तिन कोण पिथिवी
 इधिर घर उपजिछे राइकोस मुरति
 देवी उपजिल् काली उपजिल्
 चण्डि उपजिल् भैरव भवानी
 पाखे नारे उपजिल् ए पाच बोहिन
 आव गेइल कपिलास घरे बसिल जिप्
 कान्दन सुनिया आसिल जत पारार लोक
 कि करेछित् इधि बुडा निचन्दे बसिया
 घरेर आगत् सोना दाई आनेक डाक दिया

भावार्थः— भिक्षा व भिक्षु दत्त । आकाशया उत्तर पश्चिम कुनय् नै न्यात, प्वाःस्याःह्य
 मिसायात कल । ह्वापां मचा दुगु ह्वाचा पंगुल, हि बाःबाः वल । संध्याःकाःईति देवी बुल । वया सलं
 सर्गः थवल । उबलय् ऋषिया छेँ भैलदचो व भवानी बुल । लिपा काली बुल । कालीया सलं पृथ्वीया
 स्वकुनय् थवत । ऋषिया लतिथे जाःपि म्हायपि । थुकथं देवी, काली, चण्डी, भैरव व भवानी बुल ।
 थुपि न्याहा छगःप्वाःया तताइयहेँ खः । इमि सः तायाः गामाःत मुन । छु यानाचवना धकाः ऋषियाके
 न्यन । छेँ न्होनेचवन्हा सोना नांया तुनुमां सःताहल ।

राजबंशीतसें भूत प्रेत मानय् याः । इमिसं थःपित “सास्ति याइ, कसा नकी, मभिकी” धेगु
 धारणा डु ।

राजबंशीतसें माने याइपि भूत प्रेत आदि छो :-

भूत—मिजंत काल मवयेकं सित धायेव वया आत्मा भूत जुइ । थन्याःपि प्रेतत पंभालय्
 अथवा सेवरा सिमाय्चवनी । मनूत सिनाःलि श्राद्ध मयाःतले प्रेत जुयाचवनी । थुपि इयालं, धवालां
 अथवा न्ह्यागु प्वालं नं छेँ दुहां वयेकु हेँ । थुमिसं चा ह्नि न्ह्यावले नं मनूतय्त् हमला याइ हेँ । हसला
 याये न्ह्यो न्हापां भौचा जुयाः अथवा चारवारां कयेकाः मनूतय्त् ख्याइ ।

भूतं ज्वरिपि मनूत ग्याइ । इमि न्होने सुं हे मवःसा ज्यू धकाः चवनी । थुरु थुरु झाइ ।
 सुं नापं बांलाक खेँ ह्नाइमखु । तर गुबलें गुबलें इतिइति हिल्ली ।

अले ओभा सःतके छवइ । वं छगः थलय् नीलः काइ, छपाः निपाः लप्ते नं काइ । मंत्र वनाः
 लप्ते लखय् वां छवइ । ओभानं लखय् भूत खनी हेँ । ‘छ सु हां’ धकाः न्यनी । लिसः वइमखु । अले
 ओभा व मनूयात ववातुक चवनी । जालं तोपुइ, खिपतं प्यपुं क ची । अले लखय् मंत्र वनाः व मनूयात
 हा हा याइ । व मनु जुख्क दनी, हाली । ओभायात बोबी । अले सु गुह्य खः न्ववाना हइ ।

लः हाहाः पानाः नं खं मल्लत धाःसा ओभां साया न्हिपया सँ छपुनिपु काइ । गूगु लाकांया छयंगू छकू काइ । स्वाथःगु कापतय् हिनी । मले नालुपा संतिइ चिनाः मत दयेकी । मिचपाकाः कुं ह्लासय् लिक्क थनेयंकी । ध्वया नापनापं मानकखुया हा छकू नं ह्लासय् लिक्क यंकी । ध मन् हासी । छे नं बिस्पू वनेत सनी अले थःगु हुलिया कनी ।

पुलि जुइधुं कल कि भूतयाके न्यनी । छं व मनुयात छां दुःख बियागु ? भूतं एवंहा मनुया माध्यमं एव सँ कनी । अले ओभां व मनुयात तोता हुं धाइ । भूतं ज्यू धाइ, छुं नयेगु पवनी । गुलिसिनं धौबजि नइ, गुलिसिनं चूर त्वनी । लिपा व मन् बें चत्तादाःवनी, वेहोश जुइ । मुकथं भूत बिस्पू वनी । ओभा व मेपि मनुत जानाः उसिउसि यायां वयात थनी । ध मनुया होश बइ । तर भूतं एवंबल्य् छु छु जुल, सी मखु ।

भूत थें हे प्यातानी व पोइरी नं खः । सुं मिसा इहिपा मजुइकं सित धाःसा पोइरी जुइ । प्वाथय् दुहा मिसा सितधाःसा प्यातानी जुइ ।

मस्तय्त भूत प्रेतं ज्वनकि रंगबिरंगया भाराचवनी । मांया दुर त्वनेगु तोती । गंसिचा पुयाः बमलानाः आखिरय् सी । ध्व त्वय्यात 'बाहेना' धाइ । बिया मछ्वःनिहा मिसामचायात ध्व स्वय् जुल धायेव बं हागसय् नयाचवनागु व मिजेलिसे नापं दचनाचवनागु खनी । हागसय् हे खं ह्लानाहइ, ह्लिलाहइ । ग्याहा मयाःनिहा मिजंमचायात ध्व त्वचं थिल धायेव हागसय् नयाचवनागु व मिसातलिसे दचनाचवना धकाः हानी अले स्वप्नदोष जुइ । थन्यागुयात 'छलना' धाइ ।

ध्व इपाक लक्षण खनेदत धायेव प्यातानी अथवा पोइरीं ज्वन धकाः सीकेमाः । अले ओभाया ज्या नं दइ । भेल पडा, धी पडा, तेल पडा धकाः लखय्, चिकनय् व घयसय् मंत्र पुयाः हा हाः पाइ । पुलि यानाः नं व मन् उखेयुखे बिस्पू मवन धाःसा भूत बिस्पू मबनि धकाः सीकेमाः । अले हानं पाक पूजा याइ ।

ओभां केरालप्ते कायेके छवइ । सा सलि शुद्धजुइक बें इलातःथाय् लाइ । उकी हे ह्यार्जेसिल्लः व हाकुसिल्लः प्याथाय् खुथाय् तिकी । मेगु केरालप्ते छपातय् जाकि, चिनी, दुर व गुयुगु कापः छकू तइ । हानं त्वगि ज्वनाच्वंथाय्तक थयंक का छस्वा जुइक तइ । केरालप्ते छहा मिसाया किपा ज्वइ ह्यार्जेसिल्लः व हाकुसिल्लः । केरालप्तेया हे द्रंजा दयेकी । नीलः तइ । केरा लप्तेया हे भाचमन दयेकी । छप्वाः मत नं दयेकी ।

सिया ज्वपुतिइ फयेतुनाः ओभानं पंजलय्चवहा बखुं कायेके छवइ । मंत्र ज्वनाः ओभां मयेगु चीजय् व बखुं यात स्वां छाइ, लक्षं हा हा याइ । पंजलं बखुं लिकाइ । खःगु ह्लाःति बखुं ज्वनाः वया छजनय् लः धाः हायेकी । बखुं चा छयं संकाः मू हालकि बया छजनय् बखुं पा छपा लिक्कयाः सिल्लः तिकातःथाय् तइ । मत च्याकी । ओभां जवगु ह्लाःतिइ इताःप्याय् कयाः बखुं खःगु ह्लाति ज्वनाः बखुं या पुपुति त्वगिया छयनंतिसें तुतितक भारे याइ । स्वकः भारे याइ । इताः बवय् तइ । बखुं नं पंजलय् हे तइ ।

थन्याःपि पोइरीया न्याहा ततावय्हे दु हें । भूल पोइरी, नून पोइरी, बुडा पोइरी, बुडी पोइरी, सरगो पोइरी । ईपि न्याहासिनं छकलं हमला पाइगुलि ओभानं छकलं हे भारे याइ । थये यात कि पोइरीतसें त्वगियात तोताः बखुं या ह्यय् बुबी हें ।

दक्षोपिमध्ये मसान धंहा दक्षिणे ग्यानापु । काली व धर्मया संयोगं मसान दूगु घाड ।
 थुक्रियावारे छपु बाखं दु । छन्हु काली याकःचा गनं खुसिइ मोल्हू बंगु । भन धर्मं तं ध्यन । इवि
 मापं चवनीयाय् बाहेक भेभेयाय् मसान चवनी । मसान १६ गू प्रकारया दु- १) बाडीका मसान-यं
 भालय् चवनी २) तिसिजा मसान-तखय् चवनी अले मोल्हू वनीपिन्त चवनी ३) घाटेर मसान-
 मोल्हूदुगु घाटय् अथवा नांवा घाटय् चवनी ४) छुच्चिया मसान-भारा चवनेथाय् चवनी
 ५) चसान मसान-लेय् चवनी ६) बोहिता मसान-सी उइथाय् बिपय् चवनी ८) कुहुलिया मसान-
 सिमाय् चवनी ९) नांघा मसान-नांगापचि चवनी १०) बिसुवा मसान-स्यायेसी याइ
 ११) उबुया मसान-ल्लेयेगु याइ १२) मुकना मसान-मनूतय्त गंकी १३) भुला मसान-लें बाकी
 १४) डचामसा मसान १५) उँगियाँ-थीथीरूप धारण याइ १६) नारहा मसानया कपालय् लें
 दइ मखु ।

थुपि मसानतसे दुःख बिल कि भोक्काया ज्या दइ । ल्वगियात थः ग्याःने वषपुतो
 फयेतुकी । जःगु ह्मातिइ तू निगःचा काइ । मंत्र वचनाः ल्वगिया जःपाखे छयल्लिसे त्रुतिधंयक
 भारेयाइ । अले थूचा दुने तयाः यिने भ्वाथःगु कापतं तिनाः तापायक जंगलय् बाकेछवइ । थये
 यात थायेव स्याःगु लनी । तू नापनापं मसान नं वन भाःपी ।

थुलि यानाः नं सलात थायेव पाक पूजा याइ । थव पूजा यायेत उयातःगु चा, मिहूँकाः,
 चाधल माः । केरालप्ते दक्ख चीज तइ । सल गद्याचवंल मसानया मूर्ति दयेकी । व मूर्तिपात
 पुज्याइ । लखय् मंत्र वचनाः भोक्कानं ल्वगियात हाः हाः याइ । सामानय् नं हाः हाः याइ । लिपा
 मूर्ति व चीजबीज तापायक जंगलय् वांछवये यंकी ।

मगर धयाहा भूत झन धकाः ग्यानपु । मगर मिगू किसिमया दु- छह्य काटा मगर व
 भेह्य जाति मगर । काटा मगरया मो मवु । छाती मिस्रा दइ । जाति मगर तःथी जुइ । थुपि केरा,
 सिम्बसि व चकडी माय् चवनी । आपाःथे खुसि व पुखू सिथय्चबंगु सिमाय् चवनी । खुमिसं बहनी
 हमला याइ । न्ह व्याहा जूपि दम्पतिपात हमला याइ आपाःथे । उँकि बहनी थुपि याकःबाकः
 जुइ मखु । खुसि छी मखु ।

मन कमजोर जुल थायेव थुमिसं अःपुक हे हमला याइ । गुबले लँय् इवातां दनाचवनी,
 गुबले लँया जःखःचवंगु सिमाचवकाय् निखे त्रुति तयाः दनाचवनी । गुबले सिचा, गुबले भौचा,
 धौं बुया ख्याइ, लँ त्वायइ ।

मगरं जवन थायेव मनूतय् भिक्षा ह्याउंसे चवनी । छाति स्याइ, ह्मायपनं मलाइ, छे नं
 बिस्पू वनेत सनी, धोदुवसित ल्प वनी, दायेत सनी । लक्षण हे थये सने दइ । मुयां थःथिति-
 यिनि सः पिकया बाचा इलय् सःती । छ' शंका मयासे मनूत पिहां बइ अले सत्तिक चवंगु पुखू वा
 खुसी यंका डबे याइ । उँकि हे स्वकः मसःतुकं चाह्लय् पिहां वनेमत्यो बाइ । थय्याःपिसं स्वकः
 तक नं सःतू हँ ।

राजबंशीतय्गु छेँय्सं वन थायेव बेरि ग्वय् ग्याःने तपेहइ । थये हे बहनी नं मुं धल
 धाःसा बेरि स्वकेगु चलन दु । धं बेरि स्वन धाःसा मनू हे खः धकाः सीकी । नत्रसा थय्याःपि भूत
 प्रेत, द्यो घाइ ।

बहनी लैय् वयुइ ह्यछम्हं त्वइसेचवंगु वसतं पुताः दनाचवन धाःसा खनीह्य तवक बी माः, लिहां बनेमज्यू । लिहांवन धाःसा मगरं ली यंकी । उकिं वयागु मिखा तुं क स्वयाः लिज्यां लिज्यां बनेमाः । तापात कि बिस्मू बनेमाः । मो महु मगर जूसा सिमाक्वय् बनाचवनी । छाती चवंगु मिखा त्वाल्ल थिनाचवनी । वयात खनेसाथ वयागु मिखानाप थःगु मिखा स्वाकाः लिज्यां बनेमाः । छुं जुयाः लिज्यां बने मफत धाःसा चवफानाः ह्यछम्हं हाः हाः यायेमाः । थये यात बायेव भूतं थी फइ मखु ।

भूतं ज्वन हे धाःसां वया न्ह्यःने ओझा सःतेगु खें ह्याये हे मज्यू । अथे बाल धायेवं ओझा वये न्ह्यः हे स्याना बी यः हें । उकिं छेनं पिने वनाः तीसकं ओझा सःतेके छ्वयेमाः हें ।

ओझा वयाः मंत्र याताः लः हाः हाः यायेसाथ भूतं ब्वःबी । भने अनेगु खें ह्याना हइ । ओझानं वास्ता हे याइमखु । थःगु ज्या यानावचवनी । तू निगःचा ह्याती कयाः मंत्र याताः ओझां त्वगिया ह्यम् छ्वाकी । अले त्वगिया माध्यमं न्वेवाना हइ । "जिला लैय् ह्यिताचवनागु, थ्वे जिगु न्ह्यःसा न्ह्याबिल उकिं जि ज्वनागु खः ।"

अनंलि हेवं धोबजि नयेत पवनी । ओझानं केरालप्ते तया बी । नयेधुंकाः भूत बिस्मू बनी ।

राजवंशीतय् ह्ये बाहां दुहा छह्य मेह्य द्योनं दु । थ्वं दुःख बिल कि ह्याःतुति गनाबनीगु म्हतु, मिखा थ मेमेगु अंग बेइइगु लक्षण खनेदइ । थ्व त्वय्या वासः यायेत केरामाया दुंगा वयेकी । पाकेजूगु केरा छज्वां, तुयूगु कापः इताः, न्यातका दां, कालीया किपा, ह्ये छह्य थ बखुं नं माः ।

त्वगियात खुसि सिथय् यंकी । ओझां काली पूजा पाइ । खःगु ह्यातिं बखुं व ह्ये ज्वनाः त्वगियात मंत्र ज्वनाः भारे घाइ । देवयात दुहा त्वगिया म्हं सालाः ह्ये थ बखुंया ह्यम् दुबिकी । अले इमिस केरामाया दुंगाया चिनाः लखय् चुइके छवइ । त्वगिया त्वय् लातभाःसा हेव ह्ये थ बखुंया ह्यम् दुबित धकाः सीकी ।

भूतप्रेत आदि देवपाखें रक्षा यायेत राजवंशीतय्सं अनेक उपाय घाइ । मस्तय्त छपा तुती लैया कलिल न्ह्याकी । थ्वेत मोरछा खारु धाइ । धुंया वा, म्वांया वा, बखुं थो आदि दुगु रक्षानाः नं ब्वछायेकी । नें छकू लासा तःलय् तयेगु खलन नं दु । ब्वथाय् सुफि नं ममातइ । ह्यार्डेमचायात रक्षाया निरिति ब्वथाय् न्यां लायेगु जाः नं तयातइ ।

देव धारेयायेगु आपालं मंत्र हु । लखय् मंत्र बनेगु छपु मंत्र थुकथं छः —

काल — काल नरसि बेकारे धाय

मुन — मुन नरसि बीरेर काथा

नरसि हुंकारे छिल मातलीर बीर

पाब भाइएर माथा कुन — कुन माधिली

छचेया छोच मुखा ह्यादेया करिम बूर

हुला कापे हुलि कापे आकाशे हुन्नु कापे
देव देवासुर पर हस्ते करिम जोर
आप हस्ते करिम साप
छार बाओ बातास देव दिष्टान
पयाभार शरीर छारिया जा तुइ
सरक् नागिया

पण्याःगु संघ भावालं दु । धीयी देवयात भारे पायेवलप छपली ।

शिक्षित लजगाः मदुपि मनूतय्त जिमिसं घरेलु उद्योग, पशुपंछी व
न्या लहीगु, कस्ति हा लहीगु, नर्सरी व तरकारी खेती व
सेवा थें ज्याःगु व्यवसायतय्गु लागि बिना धितो
आर्थिक ग्वहालि उपलब्ध याना बी ।

थ्व ऋण सहूलियत सम्बन्धी विशेष खँ सीकेगु लागि थःत छिगु
'सधन [बैंकिंग कार्यक्रम] व घरेलु तथा 'साना उद्योग
परियोजना' कार्यक्रम लागु जूगु थुगु बैंकया
शाखातनाप स्वापू तयादिसँ ।

राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक

नेपाल भाषाया ठहू-चिनारवँ रखल्य
ठहू प्रतिभा-सुदन खुसया।
निपु कविता-

१. क्रान्ति

छन्त बवथा:

जि थःत गुलि ज्ययेके धुन

छन्त बवना:

जि थःत गुलि गंके धुन ।

छ न त जाया बिइफत जिके

न त जिहे दुबीफत छंके ।

खः छन्तला

ह्वालुपि व छ्वालुपि मनूतयसंजक

थः यत्थे कुचा कुचा थला:

अंगःया क्यालेण्डर्य

मात्र छ जङ्गलया पिक्निक

अले पण्डुया निति

बिदाया छ छगू

मात्र ह्याउगु धवः जुयाबिल ।

मानों छ छह्य दुःखीह्य मांया

मुल्याहाह्य याकः काय जुयाः बवलनाबिल ।

२. कबिता अन्त मखु सुरूवाट जक

तायेदुथाय् थ्यंक सलं
 न्ह्यायेदुथाय् थ्यंक मिखां
 खः जि न्ह्याबलें न्ह्याबलें
 सन्ध्या दुस्वः वःलिसे
 तापाक्क तापाक्क आक्सय्
 बखुं थें ववयाः
 जि थःत ह्वेलागु दु,
 खः जि थःत छ्येलागु दु ।
 न्ह्याबलें कालबिलाय् थ्व सुख दुःखया
 लिश्वया वइच्चंगु प्रत्येक अनुभूति दुने
 जिवको प्याकागु दु जि थःत
 खः थनं लिपाजक
 आकाश स्वयाः
 जिवको थःत तिसिनाः
 जिके कबिता चिनेगु बानि दु ।
 आकाश थौं स्वक्कोपतिकं
 छ्यनय् हे मुगः दिके हःथें
 मिखा यन्त्रवत ववस्वःवंगु दु
 थौं जि ज्वलिज्वःपि पासापि
 स्वयेतजक नं
 छ्यनय्चवंगु तपुलि कुतुंबकं
 थस्वयेमाःगु दु
 ग्व, उर्पिला ततःधिकःजक जुजुं
 हुँ चन्द्रमाय्थ्यंक ह्मिःतः बनीपि
 जुइधुंकल ।
 ग्व उर्पिला थो थो वमया नांजक कयाः
 जिगु न्ह्यालय् । ह्मगस बाभः याइपि
 जुइधुंकल
 थःगु हे तुतिया जिला सिर्फ

ववबीतकं मफुगु बोभ जुयाः
 लैय् हे भं तुसुनावंगु दु
 खः भं भं दुसुनावंगु दु
 जिगु थ्व बिप्पन्नता न्ह्याव्वयाः
 त्वाः थ्वक्क ह्लिला जुइपि जलाःखलाःत
 न्ह्याबलें न्ह्याबलें जिगु यात्राय्
 थःहे सहोदर दाजु किजापि
 अंगःथें लैय् लैय्
 स्वये थःगु हे तुती घाः जुयाः
 संके हे मछिक जित थौंः
 यात्राया नामय् — थःगु हे तुतिया गती
 किपालु किछिजक जुया ब्यूगु दु ।
 थौंकल्लय् जिगु कबिता उर्कि
 चिने हे मलावं अन्त जूगु दु ।
 पुथंकःगु जिगु हे पालितः न्ह्याः
 बल्लाःया नामय्-(थः हे मांया काय्यात
 न्ह्याः)
 उर्पि गुलि गुलि ततःधिकः जुइत स्वया
 वइच्चन
 स्वभावतः जिके छगु उग्रता बलना
 वइच्चन
 मानों जि न थःत हे चीका
 मेगुला मखु चुइ चुइ पूगु
 छपु कबिताया ध्वाय् ववयेकाबी
 कि थ्व कबिताया अन्त मखु
 सुरूवाटजक थजु थौं ।
 चन्द्रमाया लैपुथ्यंक मखु
 थौं पुथं मकःगु पालितःया
 छपु थाहां वनेगु त्वाथःजक थजु ।

जि मभिम्ह मखु

—मणिका मोहिनी

जिगु न्ह्याःने जिगु लाश लानाचवने अले उकिया छुचार्लि खवयाचवंपि मनूत सिबय् उण्वः खालय् औपचारिक सीदुःख भुनाः म्हुतुसिइ ह्लाः तयाः थःथवय् जिगु चरित्रया (श्वातुगु) मू पियाचवंपि जि खनाचवना । चाह्लसिया खिउंइ अति निर्दयीपूर्वक जिगु हत्या जूगु खं मनूतसं स्यू । हत्याया खं मनूतय् दथुइ सनसनी व्याकेत कुगाः, उकि हे जिगु सीदुःखं चवनेत मुनाचवपि मनूतय् पुचलय् पासापि ह्यो, अले तमाशा स्वःवःपि उण्वः दु ।

वास्तवय् जूगु थथे खः—चाह्लसिया बाह् बजेतक जि भाःतयात प्युप्युं बार्दलीया दण्डीइ छयं दिकाः न्ह्यलं ब्वानाचवनागु । अथेला उण्वः धया यें ह्लिह्लि हे जि चाह्लसिया बाह् बाह् बजेतक भाःतयात प्युप्युं बार्दलीइ न्ह्यलं ब्वानाचवनेगु । उकथं न्ह्यलं ब्वान्वां हे घण्टीया तिसः न्यनाः जि वाथाक दनेगु अले बाचा इलय् ताश ह्यिताः लिहांवःह्य भाःतया अय्लाखं कायाः घेघेचूगु हयात तिवः बियाः लासाय् ग्वतुइकाबोगु । वं ग्वतुतुं मिखा तिसिनाः म्हुतुं नवःगु सासः पिल्ह्याः म्हुतु वांखाइ अले जि मरिक्चा वया म्हुतुइ ततं वनेगु । गुबलें मरिक्चा म्हुतुइ तयाः हे घ छनाछवइ अले गुबलें ह्याय् ह्याय् यानाः ल्ह्याहइ वं । वं न्ह्याः वयेकलकि जि वया लाकां त्वकाबोगु, पाईत त्वकाः पाइजामा न्ह्याकाबोगु अले कोट त्वकाः हंगरय् खाखां वयागु व्यायगचा लिकयाः धवबा निना स्वयेगु । जि धया कलाः खः । आखिर वया त्याःबू सोकेगु जिज्ञासा गथे पनेफइ जि ? अथे ला वया त्याःबू वं त्वनावइगु स्वयाः नं सीदु । उण्वः बूकुन्हु वं उण्वः अय्लाः त्वनावइ अले ह्याःकुन्हु अय्लाःया सूरय् हे नं वं जिगु ब्वहल्य् ह्लाः निपां पाचिनाः जितः मतिना यायां धाइ, ‘निह्म बेगम वःगु, निह्म, छ जिनापं दुगुसा ट्रेल मजुइ ला ?’

अले सुथय् दनेवं थः पासापिनि कलाःपिनि प्रशंसा यायेगु । वया ज्याश्वः न्ह्याज्याइ, — ‘ओहो, वया ह्यितीगु मिसेज कृष्णकान्त ? मुनानं धवयेफु ला वयात ? थज्याःगु मन छवःदः कि ताश वयेमा — मवयेमा धवबा ततं वनीगु, वयात गुल्सं ‘शो’ याकेगु स्वया तागत ? अले मिसेज सरीन, भाइ धयागु नं खं ह्लानां मव्याः, ‘ब्लाइन्ड’ य् ला वं जिपि मिजंतय्त मात यायेधुं कल, अले मिसेज शर्मा थःगु खवह्लाःया स्वालावकचवंगु पचिनं स्वपाः ताश कत्ताकाः जवह्लाति रमया गिलास ल्हनाः म्हुतुसिइ दिक्बलय्, छगू चाल ला जि वयागु धव पहःया नामय् हे ह्यिताबोगु का भाइ । अले — शर्मा — भाइ भाःत धयाह्य उजाःह्य जुइमाः का । पासापिनि कलाःपिलिसे थज्याःगु चिचीवंगु रोमान्स ला जुघां हे चवनी नि । भाःतपिसं सह मयाःसा ताश पयाय् ह्यिती ला ।’ अले वं इपि सकलनाय जिगु तुलना यायां धाइ — ‘छह्य छ दु, एकदम गामाःनी । खतु

डिग्रीया नामय् एम. ए. खः छ तर आधुनिक तरीकां म्यायेगु अक्कल ला छके दहे महु । ताश, चुरोट, अग्लाःया नां जक कायेवं छंगु नैतिकता भंग जुइ । जिगु गज्याःगु तःथंगु ट्रेजेडी थ्व - सारा मनूत थः थः कलाःपिनप ताश ह्यिती, छह्य आभागी जि हु - सोसाइटीइ कपिन कलाःपिलिसे ह्यिलाः ह्यिलाः ताश ह्यितेमाःह्य । छंत लाखवः धया, ताश ह्यिते सथेकि तर छला पतिव्रता हे जुल । सुनानं हिलाः नतुलकि ला छंगु पतिव्रता धर्म नस्ट जुइ ? मनं ला धाः, छंगु थ्व पतिव्रता धर्मया भावनायात गोलीं मुइकाछवये । छलिसे ला जिगु ज्वः ल्वहे मइवः । 'ज्वः' वं थुज्वःगु पहलं धाइगु मानो वयागु व जिगु मखु लाकां वा सोजाया ज्वः खः । वया भाषण म्यानांछवनी अले जि कृप । वयात ला छु धाये, दुने - दुने नगः मछिकाः थ मांयात ब्वः बियाचवने । छाया वं जितः थुलि वबह्यंगु शिक्षा बिया-ताश थिलकि अपवित्र जुइमा, चुरोट व अग्लाखय् मिखा ब्वलकि पाप लायेमा धकाः । मामं छाया थ्व बिचाः मयाःगु-व पुलांगु जमानायाह्य खः, अले पहां बुइकापि मस्त तःथी जुइवं ला जमाना न्हंगु वइ ? तर उबलय् नं गुबलय् मांया जमाना खः सतलब पुलांगु जमाना खः, उबलय् नं बाःया निति उगु जमाना गुलि न्ह । व फनास महितू तर रेस खूब ह्यितेमाः । उज्वः धया थें व छेपिने चवनेगु, बहनिइ नं लिबाक्क लिहांवइगु अले छेय् चवनीगु इलय् नं रेसया सफुतिइ मिखा ववसायेकाः सलया नम्बर लययाचवनीगु । मस्त कच ह्यिताछवंगु जक खसां मामं सःताः थथ्याय्गःगु मिखा इमित स्वधाः ह्यितेमते धयागु अर्थय् पचि संकाः धाइगु-‘अहं, जू ह्यितेगु बांलाःगु ज्या मखु ।’ छक्कः अति चिकुबलय् किजायात निमोनिया जुल, डाक्टर वयात ब्राण्डी त्वंकि धकाः बाःबलय् मामं घाल, -‘अहं, अग्लाः भिगु चीज मखु ।’

जिपि तःथी जुयावःलिसे जःलाखःलापाखें फुसफुस सः न्यनांवना-जिमि बाः बहनिइ लिबाक्क लिबाक्क कलबय् मिस्तलिसे प्याखें हुलाचवनीगुलि ह्यिह्यि छेय् लिबाक्क लिहांवइगु खः । छन्हु स्कूलं लिहांवया जि थःत स्पोर्टस् कलबया नकि लयःगु खें उत्साहं मांयात कनाबलय् मामं हवखनासलं जितः ब्वःबिल, -खबरबार, भाः जक छं गुत्सं कलबया नां का सा । भिपि मनूतय् न्हंगु ‘कलब’ ववज्वइगु छति मत्वः ।

जिगु इहिपाः जुइ न्ह्यः ला मां जितः छः थें ताःगु खः तर इहिपाः धुंकाः सवां थये ताल-मामं जिमि मां जुयाः तसकं टुंकल । मां-गुह्येस्यां न जूया अर्थ थू, न नशाया । मां-जिजक जूसा वं खंगःधुकुति ‘कलब’ खंगः लिक्कावी । मां-गुह्य अति मूर्ख । मां-गुह्येस्यां ब्यूगु पतिव्रता व नैतिकताया शिक्षां जिगु जीवनयात नकं यानाविल । मां-गुह्येस्यां जितः एम. ए. तक ब्वंकाः सिर्फ गामाःनी जुइकेबिल । मां-मां-थ्व जिगु निति मात्र छगू शब्द जुयाः लयनाचवन, भावहीन शब्द ।

जिमि भातः ‘अपटुडेट’-एकदम जिमि ब्वा थें । फरक सिर्फ थुलि हे जक हु-जिमि बाःनं थःलिस्सैं मां रेस ह्यितःवइगु गुत्सं मययेकू अले जिमि भाःतं सदां वनाप जि फनास ह्यितःवइगु मयेकाचवन । शायद थ्व जमाना पाःगु खः (शायद थ्व जमानाया फरक खः) । व जिमि ब्वाया जमाना खः, ब्वां बिचाः याइ, मां न्ह्यायेसां वया निजी सम्पत्ति खः, वं वयात ‘न्ह्यीकेफु, हवयेकेफु, थः यथे छयलेफु, तर पिनेया फसं कयेके बीमफु । ह्व जिमि भाःतया जमाना खः, जिमि भातःया बिचालय्-जि गज्याःह्य खः, अज्याःह्य छाया जूगु ? छाया धाःसां अज्याःह्य जूगुलि जि वयागु सोसाइटीइ भ्यलय्पुने बहह्य मजुल ।

जिं ह्लिह्लि वयागु तमं जाःगु खँ न्यनाचवना अले छेँ थुवाःया चीधीम्ह काय्तिसे वयागु तुलना यानाचवना । गयभनं सोभा, गज्याःगु घुसुसुसु ह्लिलाः खँ ह्लाइगु, म्हुनु ह्लायेगु स्यनाब्यूसां सयेकाकाये फइमखु । बिलकुल अथे हे-बस जि थें हे, ताश थ्यूसा अपवित्र जुइमा, चुरोट र अब्लाख्य स्वःसा पाप लायेमा, थज्याःगु सात्विक मानो वया मामं नं वयात थुइकागु जुइमाः, 'अहँ, जू ह्मिनेगु बांलाःगु ज्या मखु । अहँ, अय्लाः भिगु चीज मखु ।'

भाःतया म्हुनु पासापिनि कलाःपिनि थुलि तारीफ न्यना कि छम्ह तमं छेँ थुवाःया चीधीम्ह काय्यात किजापुजा यानाबिया । बाः व जिमि किजा खः । आः वलिसे खँ ह्लायेत जि मग्नाः । वं नवाइबल्य स्वां वा गाःगु थें च्वं, व ह्लिलीबल्य घण्टी न्याःगु थें ताः । व जिमि किजा खः । वयात जि किजापुजा यानागु दु ।

छम्ह किजापुजा यानातइम्ह किजा जिगु ववथाय् च्वं च्वं बल्य जिमि भाःत दुहांवल । व खनेचं वं जितः घाल, 'छेँ थुवाःया चीधीम्ह काय् थौं छाय् वःगु ?'

'जि वयात किजा दयेकागु दु,' जि लय्तायाः कना, तर वया थ्व छाःगु सलं जिगु मुक्कं उत्साह भंग यानाबिल, 'थ्व किजा-काजाया चक्कर गुबलसंसिं चःहीकेगु यानागु ?' हाकनं छक्कलं जिगु ब्वहः ज्वनाः ह्युह्युं साप नायिक घाल, धाथें कँ सा, किजा दयेकागु लाकि पासा थ्वयागु ?'

व ह्लिलाच्वन तर जि थरथर खात । जितः ताल, मानो वं सिर्फ छगु शब्द नवानाः जितः पूर्वक अपवित्र यानाबिल । पासापिनि कलाःपिनाप चिचीबंगु रोमान्स याइगु वया आधुनिकता जितः अति घृणा यायेबह ताल । जि निपा ह्लाः प्युंकाः थरथर खाखां नायिक बित्ति याना, 'जितः मखुथे थइकेमते, जि वयात किजापुजा यानागु दु, जि धाथें वयात किजा दयेकागु दु ।'

छगु लात जिगु धाथय् दित अले जि लुखाया चौकोसय् न्याःवन । जिगु छयं इज मिन अले जि ताल, 'ल्यवःसि, किजा दयेकेमाः । हिम्मत बुसा पासा दयेकि ।'

थनं लिपा ह्लियाह्लियं ब्वः फयेगु थुलि उप्पल कि जितः थःगु धाथेंगु नां स्वःमनावन । 'ल्यवःसि' हे थःगु नां थें ताल जि । जिमि मां स्वाःनिगु सा जि थःगु थ्व नां वया स्वालय् मुइकादीगु । जिमि बाः स्वाःनिगु सा जि वयाके न्यनेगु खः-जि बिलकुल मांया अनुरूपम्ह खः धकाः थुइकाः नं निगु निंति थःथेंज्याःम्ह भाःत मालाबीत छु वं थः व मांया निम्ह तिपूयात आदर्श तिपू भाःप्युगु खःला ? छाय् म्हुनु जिके हिम्मत पासा थ्वयेत ? जि बांलाः, ल्यासे तिनि, ब्वनातइम्ह खः, छु जि चुरोट व अय्लाः त्वने मफुला ? छु जि मिखाभाय् यानाः मिजंतलिसे खँ ह्लायेमफु ला ? जिमि भाःतं आखिर भाःप्युगु छु ? जि नं मिसेज कृष्णकान्तं थें नुगः चक्काः ध्यवा पायेफु, जि नं मिसेज सरीनं थें 'ब्लाइन्ड' य् मिजंतय् मात पायेगु कला सयेकेफु, जि नं मिसेज शर्मा थें चिचीधंगु रोमान्स पायेफु । जिमि भाःतयात आखिर घमण्ड छु खँया । अले गय जुयाः मस्यु छेँ थुवाःया तःधीह्य काय् जि पासा जुल । आः जिमि भाःतया लय्ता वः छाय्धाःसा जि आधुनिक जुइयना । पसः वनेनु धाःसा धाइ, 'जि मसाः, वनाप हूँ ।' प्याखं स्वःवने वा धाःसा धाइ, 'मुड मरु, वलिसे स्वःहुँ ।' अले जि छेँ यात ऋपः, भाराकुरा वलिसे

बना: न्या:वनेगु याना: सिनेमा, नाटक वनाप बना: स्व:वनेगु याना । अले बुलुहुं बुलुहुं भा:तया
 कं ह्यायेगु पहल्य हिउपा: बल । आ: जि वयात गनं वनेवा धा:सा तंचाया: घाइ, 'हुं १
 वलिसे ?' जित: ताल-वया आधुनिक जुइगु तजुर्बा (जांच व:गु ज्ञान) फेल जुयाचन ।

छन्हु जि छे शुवा:या त:धीह्म काय्या खं न्ह्यथनाबलय जित: स्वा:ह्लाता: घाल, 'ध्वला
 मान्चोसा जमय्जुगु त्रिकोण जुल मखइ । ताश छेय् हे शुरू जुल, ।'

जि सुम्कचवना । मनय् व:खे धयाबी, 'बादशाह बेगमनाप एक्का बल । फस्ट क्लासगु
 बलं नं छं चैन मदुला ।' तर जि सुम्कचवना । जिमि बादशाह जि खना: तंचायाचवंगु दु तर ह्याइपु
 छयायेया निंति एक्का जिनाप दु । जिमि बादशाह ताश ह्यिता: बहनिइ लिबाक्क दुहांवयेगु
 जुयांचवन अले जि थ: एकानाप म्हाइपु छयानांचवना ।

जिगु हत्या जूकुन्हु चाल्म्य बार्बलीइ चवना: प्युप्युं न्ह्यलं व्वानाचवनागु, खापाय् त्वाक्
 त्वाक् या:गु स: ताल । जि बिचा: याना, थौं शायद उध्व: त्वनावल जुइ उकि घण्टी न्यायेके त्व:-
 मंकल । जि खापा खनेवं छपु सालुस्सेचवंगु प्वालाप्वाला थीगु ज:गु चीज जिगु छातीइ वुहांवन ।
 जि बांलाक हे लुमनि, व वहे खलित-चक्कु ख: गुगु फलफुल तायेत जिमि भा:तं थ:के तयातइगु ख: ।
 तर जि थ:त स्या:व:ह्म मनूया ख्वा खने न्ह्य: हे जि सित । व जिमि भा:त थें ला मचवं । अय्सा
 सु ले व ? छाय् ख: मस्यु छक्क:पति जिमि भा:तप्रति जिगु शंका वनाचवन अले जिगु हत्या वंहे
 याक् थें तायाचवन जि । जुइफु बं थ्व ज्याया निंति सुयातं छध्व: ध्यवा बिल जुइ । वया पासा
 सा मात्र छपू पेग अय्लाखं जिगु हत्या यायेत न्ह्यचिलेफु ।

जि खनाचवना, जिगु सीदु:खं चवनेत व:पि मनूत थ:थय्य न्ह्यापनय् खें ल्हानाचवन,
 'बदमाशह्म मिसा । बिचरा भा:तम्ह पिने ज्याये तव्यनाचवनीगु, थ्व चर्हि छे शुवा:या काय्पिलिसे
 मोज यानाचवनीगु का । अज्या:ह्म मिसायात सु धयाह्म मिजनं सह याइ ।, भाकाभाकाय्
 जित: गनं छपाय् व्वनागु छम्ह विद्वानं धयात:गु खें लुमंसेवल, 'जि मभिम्ह मखु, जित: मभिंका
 बिल ।' जि बिचा: याना थ्व खें धया: इमि म्हुतु प्वा: तिनाबी, तर जि सीधुं कल अले सुयातं छं
 धायेमफु जि । बस जि मनूतय् तमाशा स्वयाचवना, छपूकथं थ:गु तमाशा स्वयाचवना । भाका-
 भाकाय् जिगु मिखा भा:तपाखे वन, थ्व छु ? व ह्वाय् ह्वाय् स्वयाचवन, शायद व थ:त पा: याइ
 धका: न्या:

व ख्वख्वं छक्क:पति जिगु सीम्हय् भ्वसुनाचवन, 'जिमि सती सावित्रीप्रति थ्व अन्याय
 सुनां या:गु ? आ: जि सुया लिधंसाय् म्बायेगु ?' व ख्व:गु खना: जित हिलेवल अले जिं मन-
 मनं धया, 'वाह यजु, थौं छ नं ख्व:गु खन । गुगुं त्वहलं छंगु मिखाय् ख्वबि ला बल, व ख्वबि
 गोहीयागु ख्वबि हे छाय् थमजुइमा ।'

माय् हिउह्म:- भूपणप्रसाद श्रेष्ठ

न्हिछिलाछि

—हरिशंकर रंजितकार

“यः मां, स्वसा; ह्यिगः कुतुंबंगु हवाइजहाज्युक्त्वापि छह्य नं मनूत मम्बाः । पाइलट नापं भिह्य मनूत चवनावंगु फुक्कं हे छवयाः सित का । हवाइजहाज स्वयेसाथं हे कुतुंबयाः छवल हं ।” स्कूलम् गुंगू क्लासम् चवनावंह्य भिप्यवे दुह्य म्हाय् अनिता स्कूल वनेन्ह्यः मुय्य गोरक्षापत्र न्ह्यःने तयाः माह्य रमायात कन । ख खँ न्यनेवं मांहेसिया ह्य सिरिङ्ग जुल । चिम्से तितित्स्वात । ग्याःचिकु पहलं यानाः ख्याः गल्लेसेचन । अले चिकिसलं न्यन,—“भिह्यजक न्ह्यंगु हवाइजहाज गज्याःगु ले ब ?” अनितां सिसः बिल,—“पिलाटस पोर्टर धइगु चिकिचाधंगु हवाइजहाज का, मां । उके न्याह्य न्ह्यमसिगुजक पाय् बइगु खः । तर उप्चः मनूत तया यंकल जुइका ! बस्य् मखंला यौकन्ह्य कात्त काक्क तया यंकीगु !”

“गन कुतुंबंगुले व हवाइजहाज ?” मांहेसिनं हानं न्यन ।

“बिराटनगरम् कुतुंबंगु का ! बिराटनगरं ताप्लेजुङ्ग वने धकाः चवयाः एक मिनेट जायेवं हे कुतुंबंगु हं ।” अनिता मांहेसित ध्यायुइकल ।

माह्य रमा ह्नुकुइ ह्याः तयाः भुक्य जुयाचन । अनितां आःजक मखु, चवया स्वयाः ह्यापा नं तःखःमछि अखबार चवनाः, रेडियो-समाचार न्यनाः धज्याःगु दुर्घटनाया खंत मांहेसित ध्यंके धुंकल । गल्ले गौचर एभरपोर्टम् जेट हवाइजहाजया पांपा बबहांमवयाः बायावाया कनाचवनीगु । गल्ले भारतम् फोक्कर हवाइजहाज कुतुंबयाः छवइगु । गल्ले समुद्रपार देशया आकाशम् ततःखःगु जम्बो हवाइजहाजत स्वानाः सलंसः मनूत सिइगु । युलिकक मखु । गल्ले भीथाय् बाइरोडय् बस कुतुंबनाः आपालं मनूत सिइगु, घाःपाः जुइगु । गल्ले भैरहबाय् वंगु बस लैय् कुतुंबनाः चवनावंपि मनूत फुक्कं स्वाम्बाकं फुइगु ।

थज्याःगु खँ न्यन्यं मांहेसिया ह्याय्पं हिइसे चवनेधुंकल । छल्ले ला अनिता खनाः रमाया साप तं पिहां बः । ‘अलछिनाः मचा, मनंमनं घाइ, ‘बोह्य पिहां भाइचंबलम् हे थज्याःगु खँ न्यंका च्वनिइ । घाये ज्यू, ह्याये ज्यू धइगु मस्यूह्य ।’

माह्य रमा मनय् खँ वायेकाः ख्याः बच्चुस्से च्वंकाचंबंगु खनाः म्हाय्हा अनितां काचाकाची माया लप्पा चवनाः घाइ,—“स्वः मां, भाःला छं बाःयात गने हे माः । छे त्वःताः अये गुलि पिनेजक जुयाचवनेगु । छेय् स्वः मवु ।”

“जिजक गुलि घायेगु ! अदाहे अज्यागु ! बाःछि यन चवनादिइ सा, लच्छि ला

पिने ! ज्या छवःथाय वने हे माः हँ ।" भांम्हेसिनं म्हाय्यात कँ कँ धाड,-"छं नं छकः धाःसां ज्यून । आः ला छ नं ताःधिकः जुइधुंकल । छं धाःगु खँ नं ला न्यनिइ नि ।" अनिता नुगल्य खँ दासि वयेकाः स्कूल वनिइ ।

अनिताया वा प्रेमप्रकाश सरकारी ज्या भैरहवा घनाचबंगु, भिन्ह वयेधुंकल । च्यान्ह चवनाः लिहांथये घमावंगु । लिप्यंगु मखुनि । न्हाबलें अथे हे । भिन्ह चवने धाःसा बाःछि ! अले बाःछि चवने धाःसा लच्छि ! तें आः भैरहवाय साःगुलि ला छखें जिल का ! ल्हापार्थे घिराट-नगरपाखे लाःगु सा, रमा ला सिमां कुतुंवःह्य माकःथें जुइगु का !

थौं रमा हिनय नं छाने मकु । मेबलय सा स्वबें दुह्य चौघिह्य म्हाय सरितायात घयेपुनाः घन्तन घन्तन छाने फुह्य । तर थौं न्ह्यः मयः । सरिता छय्वारा जुयाः न्ह्यः वयेके धुंकल ।

घनिं निनाचबंह थौं आपुलुकं थः याकःकाय रमेश लुमंसे वल । भिछबें दुह्य । खुगु कलासय बोर्डर जुयाः स्कूलय चबबंह्य । सय हे प्यसलं मयाक छवयेमाः । बौम्हं फुककं स्वपाचबं-गुलि ला थत याउंसे चबं का । थम्हं हे फुककं स्वयेमाःसा रमाया नुगः कँ हाल ।

छवारारारां गुं स्वाहाने सः वयेक थहांवल । रमाया नुगः भारा भारा सिन । काचा-काचां लुखा चायेका स्वत । कुनेयागु तेंयचबंगु वथाय बालं चबंभंह्य बन्ह्या काय लताई व भुनुमालि जवनाः तले जस्तापाखे वंगु जुयाचवन । रमायात इवकुसे चवनावल । खालय चबपिसं भइजगु लुमंसे वल -'प्रेमप्रकाश नं गज्याह्य जुइ । जिवंजिउ मजुइक उखें थुखें जुइ । छप्यय नयेत बाःवःगु बिचा कथाः नयाचवंसा ला जि हे ज्यून । 'रमां बिचाः यात-निकू बढयाया बाः लय खुसः वः । पसःया बाः वःछि । लय भिहसः ला गनं हे मव । हानं वेंकं वइगु ब्याज दनि बालि दुहांवइगु अलगग हे तिनि । रमाया बिचाः ख्याःवयेक लेंय सुंदुरकं ब्यांजगु तायेबत । काचाकाचां झ्यालं स्वत । न्ह्यःने पसलयचबंह्य मयां मचायात लिना यंकूगु जुयाचन । चयःख्याः । ज्या संतकि नं अथे सनाजुइगु जुयाचवन खनिइका ।

सँ हाःहु जुइकाः अनित स्कूलं जिहांवल । वयाखतं मांहायसित 'बाः लिहांभल ला' वकाः न्यन् । तर बाः गनं लिहां भाइ । मां म्हाय निम्हेसियां ल्हाकु-सँ ति ति स्वाः । ख्याः खिउँ ।

यःथें मयःथें बेलि सिधयेकाः रमा लासाय ग्वतूवल । सरिता छंगु ताउ जाये धुंकल । अनिताया नं न्ह्यः यःथें चबं । पिने पसः नं तिनाहल । रमा मू पुलाचवन । सिता ध्वाका थें ।

'हुउं' 'हुउं' हालाः दुधातं खिचा खयाहल । 'इवकनीपि खिचात ! चाह्य जुइके मलाःनि, खया हये धुंकल का !' रमां म्हुनु ब्यवयेकाः बवःबिल । खिचा खलकि पक्का मभि जुइ धाःगु । रमाया मनय खँ दासिवल । ल्हापा ल्हापा न्यनातःगु खँत लुमंसे वल गोखरसय ल्हापा हवाइजहाज कुतुंवःवलय नकतिनि ब्याहा यानावःपि मस्मति निह्यतिपुलि ह्यांवाः जुल धाःगु । हवाइजहाज चलेयाःह्य पाइलटया जहानया नं बिजोग ! भोछेंयचबंह्य । बांलाक हने हे मलाःनि । बाइरोडय बस कुतुंवंगु खबर नं थितुथिइक वइचवनिइ । लेंय मिति-बस त्वाइगु ला ल्याःचाः हे मडु । मोटरं केलिइगु नं उर्ति हे । छें त्वःताः विहांवनेगु ज्या हे मजिइ धुंकल । ...

रेडियो नेपालमा विज्ञापन सेवा सिध्याः नापसं चर्चि सकलें जःलाखःलातय्गु रेडियो नं छने धुंकल । लैय् जन्मन्त । मिखा स्वसहें कनाः सीह्म थें सठ्ठाचर्चंगु चीम घ्यानाच्वन ।

भाकाभाकां छ्यल्लिया लुखाय्चर्चंगु घण्टी तिन् न्यात । बिचाः-ह्यलय् व्वाय्चर्चंगु रमा थारावक न्हुल । अनिताया मिखा नं खापा जायेके थें जुल । काचाकाचां इयाले स्वत । न्ह्यःनेसं रिक्ता दिकाः प्रेमप्रकाशं घण्टी न्यायेका हे च्वन ।

दुरुकुलं ववहांवनाः रमां सूटफेश ववबिया बिल । ववथाय् थ्यंवल्य् लिम्हं सेंसें वः । स्वहान्य् थहांववं प्रेमप्रकाशं रमायात न्यंकावल, - 'हवाइजहाज क्यान्सल जुल धकाः बस्य् च्वनावयां लैय् बस स्थनाः गय्चवं । भ्मन्डे बिचय् बाय् च्वने मालेत्यंगु । बल्लवल्ल दयेकाः थ्यंके हलका । 'बौह्म खनेसाथं अनिता जुळ्क दनाः बौम्हेसिगु त्हाः ज्वनाखतं 'बाः' 'बाः' घायेगु भाय्प्वः मेगु वक फुटयेमजू । बौह्म ज्यः जुल । रमायागु स्वाः स्वत । व नं त्वलय् जुयाच्वन । उखे अनिताया हिक्क हिक्क वयाच्वन । कथुइ थाःगु धुर्के थें यानाच्वन । बौह्म पय्तुनाः भवाजा-येवं भनितां छसासलं घाल, - "आ हानं बाः पिहां भाइबलय् जि नं वयेगु । थनजक गुलि च्वनेगु । हवाइजहाजय् छवः धका च्वनेमलंनि । बाइरोड स्वयेनंगु मखुनि । वाःनंजक गुलि च्वनेगु ।"

म्ह्याय्महेलिया थ्व खें न्यनाः बौम्हेसिनं घाल, - "छ पिहांवनां छु मायेगु ? म्ह्याय्मस्त बैपिं मुकं छैय् च्वच्वने का ! आसः व्वंकातइगु हे डु । हिमःतिनि खेला भन, हवाइजहाज कुतुंवयाः फुक्कं सिइगु । जि भन छिमिसं धन्धा क्याच्वनिइ धकाः व्वाय् थ्यंकः सया ।" बौम्हेसिया थ्व खें न्यनाः मांहा नं मुक्क च्वनेमकुत । रमां नं नवाना हल; नुगःया दुनेनिसें, क्वातुगु सलं, - "छि नं छु खें ह्वानाछूगु जुइ । भय्सा छु अनितायात छैय् प्वाकः याणा तयातयेगु सा ! छाया दयेका विइमाल छि म्ह्याय्मस्त ? उखे रामकाजीया म्ह्याय् रमिता खेला, बाजिलिङ्ग छवयाः व्वंकातःगु; निवें दयेधुंकल । अनिताज्यःहा ला खःनि । अले दुने चुकय्-च्वंहा ध्यः-साहुया म्ह्याय् लिलाचा खेला, बेलायतय् खुबें खुबें च्वनाः डाक्टर जुया वये धुंकल । कयंवईपि खेला बयाथाय् स्वः स्व । अस्पतालय् इगुटि ! गुलि ज्मू । थनजक तइतयां अये हे डाक्टर जुया बइगु जुइ ! इन्जिनियर जुयावइगु जुइ । छि उलिमछि चाःहिलाजूमहेसिनं मस्य् धकाः ला व !"

म्ह्याय् व कलाःया खें न्यन्धं प्रेमप्रकाश पाकः जुल । वयात च्वन - अनिता तःबिकः जुयाः घण्टाघर थें जुल । अले रमा भन भराय्धिकः जुयाः धरहरा थें च्वनावल । थः चाहिं चिकिधिकः जुजु' बय् जुइहा इमूचा थें का !

बोक्सीया बाखं

— अयोध्याप्रसाद प्रधान

खःला मखु ? — संसारय् धर्म अधमं नितां दु । स्वर्गं यःपि, नरकं यःपि निगू
 किसिमयापि मनूत ह्तापांनिसें दु । सुर अमुर, ऋः दानव, साधु स्वभाव जापि प्राणीत इतिहासवेसैं
 ह्तापा नं खने दयाचवन हे खइ । छाया धाःसा, थःगु स्वार्थया प्रारम्भ सृष्टिनापं हे चवनाचवंगु
 खनेदु । स्वार्थ दयाः हे जन्म-मरणया चक्र सलयजुजुं बल । ह्तापा परापूर्व सत्ययुगया कालय्
 प्राणीत ह्तापात्थें । भिपि जूसां स्वार्थ त्यागीत हे धाःसा खइमखु । छाया धाःसा अनपिके
 स्वार्थ हे महुगु जूसा, अनपि जन्म हे काः वइमखु खइ । ह्तापागुं युगयापि मनूत जन्म काःवःगु
 व वइगु प्रमाण शास्त्रय् खने हे दु । थव स्वार्थय् लोभजक मखू क्रोध नं प्यपुनाचवन । उकिं
 स्वार्थय् काम, क्रोध, मोह स्वर्गलि दोष नं दु हे दु । थुकिं हे समाजय् बोक्सी दयावल जुइ ।
 वकसिवे ह्तापा थव विहांवःगु कारण न्ह्यागुं जूसां, लिपा सचइबलय् बबला कायेगु भावनां यानाः
 हे बोक्सी स्यने यःपि मनूत खनेदत । स्यने यःपि सिष्यतसैं स्यनीपि बोक्सीत नं लुइके फत ।
 स्यनीपि व स्यने यःपिसं यानाः बोक्सी विद्याया सुखला चलजुल । उकिं थव विद्या खःला मखु
 धयागु प्रश्न न्ह्याःने मबल । थव नं छगू विद्या खः धयागु प्रमाणा नं खनेदु ।

श्राप लगय् जूला मज्जू ? — सुनां छुं बिराम यात धाःसा सराप् बीगु ज्या
 बोक्सी विद्याया पूर्वरूप खः धकाः आपाःसिनं मस्यु । सराप् लगय् जुयेव्यु धकाः हे थुजागु सराप्
 बिइ । एकचित्त जुयाः दुने नुगलंसिन्हें हे सराप् वःगु जूसा, सराप् लगय् जूइमखु धकाः सुनां
 धायेफु ? उकिं भगवान् बुद्धया विनयकथं सुनानं हे सराप् ब्रिये मज्यु । अथे हे ऋषिमुनिपिसं
 सित्तिमिति श्राप बिइ हे मखु, भुके जुयाः बिलधाःसां श्राप लगय् जुयाः मन्हूखं दुःख सिइगु
 उदाहरण आपाः दु । थुजागु दसि प्रमाण नं यानाः क्रोधी ऋषितय् दुद्धिमान् मन्हूतसैं बायकाद्
 हे यायेगुलिइ श्रेय ताइ । ऋषिमुनिया उद्धार याना जुइह्य भगवान् कृष्णया हे कुलयात क्रोधी
 ऋषिया श्रापं सर्वनाश यानाबित । उकिं, लगय् मजुयेव्यु धकाः सराप् बीगु खःसा, उजागु
 निष्फल श्राप हे छाया बियेगु ? लगय् जुयेव्यु धकाः सराप् बिइगु खःसा, थव बोक्सी विद्याया हे
 प्रारम्भिक रूप मखु धकाः गथे धायेगु ? थुजाःगु मनोवृत्ति व बदला कायेगु भावनां यानाः हे
 थुजाःगु दुष्ट विद्याया अस्तित्व चवनाचवन । बोक्सी विद्या घृणित खः धकाः सकसिनं स्यु; तर
 थवया कारणया निर्मूलन यायेत सुनां नं बाँलाक मसं ।

बोक्सी बाखं — विश्वभर हे धार्थे मन्त्र तन्त्र यन्त्रया छगू न छगू, ह्यो आपाः, खःगु
 मखःगु रूप खनेबवं वयाचवंगु दु । खला थुजाःगु प्रयोग मनया हे बलजक प्रभावकारी जुइगु खः ।

तर मन्त्रं श्रवयात् बल्लाक ज्वना तयेकु । मन्त्र निगू किसिमयागु दु, छगू किसिम ताहाकःगु भैगु चिच्छाहाकःगु । ताहाकःगु मन्त्र ब्वनाः बोक्सीतसे भमिगु मन एकाग्र याइ, बल्लाकी धकाः धाइ । भमिगु विश्वासयात थुजाःगु मन्त्रं बल्लाकी, बल्लाःगु विश्वासं यानाः भमिगु मन पिने वनेकु धकाः नं धाइ । चिच्छाहाकःगु मन्त्रं श्रव हे विश्वासय् च्वनाच्वंगु मनयात थः यस्थाय् यंकी । मन्त्रया प्रयोग यायेगु विशेष साधनयात यन्त्र धाइ, व विशेषकथं मन्त्रयाके श्या कायेगु तन्त्रया दुने लाःबइ । थुजाःगु किसिमं बोक्सी विद्याया स्यनेगु ज्या गुरु-शिष्य-परम्परायाकथं चल्युजुं वःगु दु धकाः धाइ । श्रव हे विद्याया फलकथं बोक्सीतया अनेकगु बाखं मेमेपासे येँ भी देशे नं वास्ताये दु । थुकिमध्ये आपाः कल्पित नं जुयेकु, छुं नं छुं अवश्य हे खःगु हे खेँ जुइ, वस्तुगत हे तथ्य खयेकु । खहे मखुगु खेँ धाःसा, मखु धकाः विश्वया हे मन्तव्यं श्रवयात तेवा ब्यू । श्रव बाखंजक मखु तथ्य नं खः धकाः विश्वं मान्य यानातल । या हे मयाःगु आपालं हानिकारक जुयाः नं श्रव विद्याया अस्तित्व दुला मडु धकाः विचार यायेत हे थुजागु अप्रिय बिषयय् श्रव लेख च्वयागु जुल ।

इतिवृत्तया खेँ — भी हे अथर्बं खेय् अनेकगु थुजाःगु मन्त्रत दु, गुजागुयात बैरशो-धन मन्त्र धायेकु । अवश्य हे श्रव वैदिक कालयासे ह्यापाया भमिगु समाजय् प्रचलित बैरीयात हानि व नाश यायेगु प्रयोग खइ । तान्त्रिकपाखे थुजागु मन्त्र यन्त्रत दु, तर वयात बोक्सी विद्या धाइमखु छायाभाःसा वयात प्रयोग यायेत सम्प व धनी समाजया मनूतसेजक फु । गथे धाःसा संपन्नाश यज्ञ थुजागु विनाशकारी यज्ञ यायेत राजा जनमेजय येँ श्याहा सत्राटं योग्य ऋषितया सहयोगजक सम्पन्न यायेकत । अथे हे द्रोणाचार्ययात स्यायेकुहा पुत्रया लागि राजा द्रुपदं यज्ञयात ऋषितया माध्यमं हे । देवराजा इन्द्रया घातक वृत्तासुरयात यज्ञ यानाः हे हकेगु प्रयत्न यानातःगु बाखं प्रचलित हे दु । भी पुराण उपपुराण भाष्यायिका साहित्ये थुजागु आपालं दसु खनेहे दु । थुजाःगु बैरीविनाशक यज्ञयात बौद्ध व शुद्ध योग शास्त्रया सदाचारया मिलां स्वये-वल्य प्रशंसा यायेमाः येँ खने दइमखु । उकि हे दुष्टपित्त विनाश यायेत धकाः ऋषिपिसं यज्ञया सहायता मकासे, राम व लक्ष्मण अवतारी, राजपुत्रपि पवनेत प्रतिनिधित कोशलया राजधानी अयोध्याय् छवत ।

पश्चिमया मुलुकय् बोक्सीत — भी पूर्वी मुलुकपाखे बोक्सितयगु आपाःमछि संगठन व कुप्रभाव खनेमदु । खला, बोक्सी विद्या व बोक्सी मनोवृत्ति जरानिसे खरापगु, दुर्गुणं जाःगु, व नरक यनिगु ख; अथेनं श्रव विद्याया मूल गुरु पश्चिमाली देशय् येँ छहा कुमार्गी देव दानव सुं खनेमदु । किवदन्तीकथं बोक्सी मूल — मन्त्रया उपदेश बोह्य पार्वती देवी खः धाइ । तर पार्वती देवी बीगु मन्त्र श्रव हे खः धकाः सीमडु । तन्त्रया उपदेष्टा नं पार्वती देवी हे जुपाः पथे धयावने नं फु । तर बोक्सी — विद्या मूलनिसे हे धृष्टित जुल खइ धकाः धायेमकु । पश्चिमय् धाःसा “गाइ, जेहोवा,” इत्यादि नामधारी ईश्वरया प्रतिदृष्टी “शैतान्, डेविल्” निले गठवन्धन याइहल धकाः “बिच्” अर्थात् बोक्सी व बोक्सायिनिगु जुयेमावध दुर्गति जुल । ईश्वरया सृष्टिया हे विनाश याइपि धकाः बोक्सी, बोक्सा धाववसित स्वाकं स्वाकं मिछ्वयेकाः स्यात । थुकि आपाः ला अर्थे अन्याय किसिमं नं लात । थुपित चर्चपाखे श्रवनाहयाः, शासना बियाः, कायल यानाः मृत्युदण्ड बिइगु जुल । थुजागुलि थुजापि अपराधीतय् मृत्युदण्ड बिइगु न्याय ला

अन्याय घयागु प्रश्न ला छेहे हे तिनि; शासना बिया: कायल याना: अपराधी ठहरय यायेगु प्रणाली हे आपालं दोषपूर्ण धका: धायेकु ।

पुलिसया शासन — पुलिस अपराधी धका: ज्वनाहकुगुपित्त अनेकगु भयंकर शासना बिया: ख:मखुपित्त मास्थे अपराध स्वीकार याकेगु खे सुनां मस्यू ? शासनाया कष्ट नयेगुयासिखे पुलिस धा:धा:गु खे कबूल याना: अपराध स्वीकार या:वि मन्हूत गुलिमछि बु धका: न्यायासिनं सिहे सिउ । अथेहे पश्चिम देशपाखे चर्च-अधिकारीतसे जङ्गपित्त पूरा अधिकार बिया: बोक्सीतय्त थ:गु अपराध कबूल याकेत शासना बियेगु नं अधिकार दुगु ख: । उकि मखुपि मन्हूत नं आपा: हे चर्चया अधिकारी जङ्गय् फन्दाय् लाना: स्वाकम्बाकं भिनयेका सिये माल । थुकि छगु चिन्ताधंगु दस फ्रान्सया जङ् हेनरी बोक्सेया [मृत्यु १९१६ इस्वी सन्] छगु सफू “डिस्कुस तो स्पोर्ट” फ्रेञ्च मूल ग्रन्थया अंग्रेजी अनुबाद “ऐन् एक्जामेन् अफ विजेज्” (जान् रोड्कर १९२६) घयागुलिइ खनेदु । थ्व सफूया प्रस्तावनाय् मण्डेगु समस्त सहोदय १९२२ दय् चर्चयात:गु दु । व धुकथं ख:-

प्रस्तावनाया खे — “बोक्सी विद्या विषयय् हेनरी बोक्से थ:थुजा:पि बोक्सी कबूल याकीपि जङ्गय्त आपा: ग्रन्थया सहायता का:गु दु । थुपि जङ्गयता नां ख: — स्ट्रेड्गर् क्रमेर्, जां बोदे, निकोलास् रेमि, पीटर बिन्सफिल्ड, बिशप् सुफ्रागान्, पाल् थिल्लेण्ड, बार्तो लोमेयो द स्पिना, थिरायूस्, लेयोनार्ड वेर, इत्यादि ।” थुपि जङ्गयतसे गुलि गुलि बोक्सीतय्त शासना बिया: कबूल याका: स्याकल । थ्व छगु फ्रान्स थुजा:गु सम्य मुलुकया खे ख: । उजा:गु ला अफ भन् मेगु पश्चिम योरोपया देशया खे ह्लानां व चर्चया गा:गुमखु । थ्व जङ् सहोदय सहायता का:गु ग्रन्थत — “मालयूस् माले फिकारम्, बेमोनो मानी, बेमोनो लात्रेया”, व रंमाण्डया “लांते क्रिष्ट” इत्यादि ख: । थुहा जङ् हेनरी बोक्से अन्तर्धार्तिका:पि व मुद्दा चल्ययाना: साक्षी चकययाना छ्व:पि बोक्सीतया कायेलनावाकथं बोक्सीतसे यानात:गु व याइगु ज्या छगु छगुलि बिबेचन याना: थ्वया छ:ने प्रकाश खंकात:गु दु । संक्षेपकथं व थथे ख:-

बोक्सीतसे याइगु ज्याखे — “बोक्सी छहस थ:गु छौरातय्त मेह्वा मन्हूया शरीरय् छ्वया बिइकु । बोक्सीतसे मेह्वा मन्हूयात हानि यायेकु । भूत व शेतानपिनि शरीर नं दु । थ्व भूत व शेतानतय्सं यत्तं यत्थे शरीर नं कायेकु । शेतानं बोक्सीतय्त थ:खे का:बलय् भमिगु ईश्वर व धर्म संस्कारपाखेया बन्धन त्व:ता छ्वकी । शेतानया शब्द व वाक्य दात्ताये नं दयेन । शेतानं मिजं जुया: बोक्सीतसे सम्भोगतकं या: मिसा जुया: बोक्सातय्त सम्भोग याक् । थ्वया मन्साय् ख: बोक्सी व बोक्सातय्त संथुन याना: व याका: लुब्ध यायेगु । थुजा:गु सम्भोग मनया कल्पनाजवक मखु, यास्तविक नं ख: । थुजागु सम्भोगं स्वा:पि मस्त बुइ मबुइ घयागु खे धा:सा विवादास्पद खनेदु । बोक्सीत थ:गु मुनेगु अड्डाय् च्यनेत न्यासि मवंसं शेतानया सहायता कया: अर्थे दये वनेकु ।” थुजा:गु खे मामुजी मखु ।

याइगु हे खे — “बोक्सीत थ: मुनेगु अड्डाय् वनेगु थ्यनेगु खे धा:सा विवादास्पद दु । आकस्मिक रूपं थ्यनेकु घयागु खेय् सुं विद्वान्त सहमत मजू । तर जिगु (हेनरी बोक्सेया) अनुभवकथं धा:सा बोक्सीत सामान्य साधन ज्वना: आकस्मिककथं थ:गु अड्डाय् च्यनेकु व थ्यनेन । तातापा:गु अड्डाय् न्यासि वनां ला साध्य मजू । थुमिके थ:गु हे शक्ति मबुसा शेतानया

महत कयाः थपि थ्यनेफु थ्यना नं वबंगु दु ।” थ्वया दःसु इतिहासकथं नं हेनरी बोर्गे विया-
तःगु दु । मेपिनि खं छु धाःसा थुजागु बंबी शक्ति बोक्सी थुजापि हीन दुष्ट जीवयाके गथे ध्ये-
फइ ?” ग्रन्थकर्ता जन्म्या धापू धाःसा — “बोक्सी बोक्सा मखुपिन्त नं बोक्सीतसँ थःगु अड्डाय्
यंकूगु दु, थुपि न्यासिवंगु ला अवश्य नं मखु । बोक्सी मयंकूगु जूसा थुपि गथे थ्यनेफइ कइ ? उकि
आकस्मिककथं बोक्सीत थःगु अड्डाय् न्यासि मर्वांसि हे अर्थे वनेफु । गबलें गबलें धाःसा अड्डा सत्तिगु
जूसा अपि न्यासिवनाः नं अड्डाय् वं । मखु, बोक्सीत थःगु अड्डाय् सूक्ष्म शरीर कयाः वं, स्थूल
शरीर छे सँ स्वःसा तथेन धायेगु नं सिद्धान्त काःपि दु । उकि निगुलि खं बोक्सीतय्के खनेदु ।”

भीथाय् पाखे — थ्व खं धाःसा भीपाखे नं किंवदन्ती दु । बोक्सीतसँ पीपल सिमाय्
अन्धकार अमावास्यापाखे थःथः पासापि मुनाः बोक्सी पूजा याइ । आकाश मार्गलें अपि ध्येफु ।
तर थ्व खं स्पष्ट मजू कि थुजापिनि स्थूल शरीर छेय् दुला मडु ? हानं मुख्यगु छगू खं ।
भीथाय् पाखे, ईश्वर विरोधी शैतान थें थ्याःह्य थुं सुं हे मडु । बोक्सी मन्त्र धाःसा पार्वतीदेवी-
पाखें बल धाइ । हानं पश्चिमी देशपाखे बोक्सी — अड्डाय् प्रचलित यौन भद्रगोलया खं थुल्ले
गनं हे वाताये मडु । भीथाय्पाखे बोक्सी बकेयाःगु वस्तु बाहेक, बोक्सीयात स्पात धाःगु न्यने नं
मडु । छाय् धाःसा, बोक्सीया अस्तित्व भी कानूनं गुबलें स्वीकार मयाःनि । ख नं यदि मानसिक
कर्मजवक क्षःसा, मानसिक कर्म अपराधया दुने मलाः । दण्डसजायया मिखाय् स्वप्न कर्म यें हे
जाग्रत अवस्थाया मानसिक कर्म नं अत्यावहारिक हे जुइ । तर बोक्सीया मानसिक कर्म बलशाली,
प्रभावकारी, व हानिकारक जुयावल धकाः पश्चिम देसपाखे चर्च व्यवस्थां बोक्सी धाःधाःपिन्त
दोषी ठहरय् मात । कायेल याकाः स्वाकं स्वाकं मिनयेकाः मि छ्वयेकाः बोक्सीतय्त त्यात ।

अपराधी, दोषी व दण्ड — ह्यापा थुखे थें हे उले, न्याय्पाखे माध्यमिक अर्थात्
मीडिईवल कालय्तक नं छु चलन दुगु खः धाःसा, अपराधी धकाः ज्वनाहकपिन्त दोष कबूल
याकेगु, कबूल यानाः दोषी ठहरे जूवःपिन्त दण्ड वियेगु, कबूलयात धकाः त्यःता छ्वयेगु मखु ।
थुजाःगु क्रूरता उले नं थुले नं भी देशय् नं प्रचलित जुयाचवंगु इतिहासं कयना हे च्वन । उकिसनं
थुहा ग्रन्थकर्ता जज् हेनरी बोर्गे नं थ्वयातःगु खंय् आपालं क्रूरता व अन्धायया दसु थें हे खने
दु । व छु धाःसा बोक्सी धकाः शंका लगय्जुयाः थ्वनाहकेवं कुनातइ । अनेकगु किसिमं न्यनी,
भनुसन्धान याइ, कारकेर याकी । वसः त्थकाः ह्याय् छुं दागे यानातःगु चिं धां दुला धकाः
स्वइ । कपालय् दुगु सँ फुक्कं खानाछ्वयाः नं छुं दागे यानातःगु चिं दुला धकाः स्वकी ।
उलि यानाः नं कबूल मयाःसा शासना (टार्चर) याकी । थ्व टार्चर (शासना) या वर्णन जज्
महोदय नं च्वया मतः । थौकल्लय्तक नं पुलिसया टार्चर बीगु प्रणाली नरक यातनायासिकं ह्यो
मजु । यमदूत बरू पुलिसयासिकं असल जुइ, थुजाःगु यातना वियेगु ज्याय् । भगवान् बुद्धं नं
दुःखया वर्णन याःवल्य् थुजाःगु शासना यातनाया भयंकरकथं दर्शन यानातःगु दु । तर थुहा
जज् महोदयनं मेमेपि सहयोगी जज्पिन्त बोक्सी (विक्) कबूल याकेत नियमावली च्वयातःगु
(२११-२१८ पृष्ठ) खुइयुंता (६६) धाराय् स्वये व ब्वनेबल्य् मीडिईवल योरोपया धर्म हे
ग्लानि व विरक्ततां नुगल्य् दना वइ । ईश्वरया साम्राज्य कायम याये धकाः थःपि धर्मधिकारी-
तसँ शैतान व डेबिल्पाखेयापि धकाः बोक्सी व बोक्सातया निर्मूलन याये धकाः याःगु अत्याचार
व अन्धायया बाखं — वास्तविक बाखं — न्यमे व ब्वनेफुपि मनूत ह्यो हे वइ ।

थ्व इतिवृत्तया ज्या — बोक्सीतसें यायेकुगु खें धकाः थुहा जज् महोदयनं च्वयातःगु थःगु कल्पना व पुलांपुलांगु ग्रन्थया खेंजक्क मखु। अनं बोक्सी कुबुल याकेबल्य् बोक्सीतसें धाःगु, कबूल याःगु व अनं मेमेपि सहयोगी जज्जतया लेख व रिपोर्ट स्वनाः हकुगु धारणा नं खः। धुखेपाखे स्पॅलिदुपि बोक्सीतसें नं थुकि उपदेश कायेमाःगु आपाः खें दु। सम्भावित बोक्सी विद्या स्यने यःपि नं स्यनेत न्हाज्याइ मखु। उकिजक्क थ्व लेख च्वयेगु मन यानागु खः। अन जज् महोदयनं बोक्सीतसें याइगु ज्याखें हानं घयातःगु दुः—

बोक्सीया ज्याखें — “बोक्सीतया थःगु अड्डा (सॅब्वैट्) पाखे मुनेगु ज्या सामान्य-कथं वह्निइ याइ। वाचचा जाइबल्य्।” थुजाःगु वाचचाबल्य् बोक्सीत मुनेगु व मुंकेगु ज्याया गुलिख्यमछि कारण, शैतान डेविलया दु हे दइ धकाः जज् महोदयं छुं कारणनं कल्पना याःगु दु। खा हालेवं फुककं तनावनी धकाः नं च्वयातःगु दु। भोपाखे नं वाचचाइलं खा हालीबल्य् तक बोक्सीतसें थः थः मुनाः पूजा याइ धकाः धाइ। जज् महोदयं, थ्वया कारण, वाइबिल-न्यू टेस्टामेण्ट्य् खा हाले ह्यापा पीटर सेण्टजुं स्वकःतक ‘जि मखु’ धकाः इन्कार यानातःगु कुप्रख्यात इगु विपत्तल। मेगु खें, थुजागु अड्डा “बिहिवार बिहिवार बाल्लय्जक्क जुइ धकाः आपा बोक्सीतसें धाः। तर सोमवार, शुक्रवार, बुधवार व आइतवार चाल्लय् नं थमिगु अड्डा च्वं। उकि जि (जज् महोदयं) स्वइबल्य् थुकिइ वारया विशेष बन्बेज व मनाही महु। छुखेलं जि सीका तयागु दु, थपि ततःहंगु पर्व पर्वले अवश्यनं मुनी व अड्डाय् मुनाः बोक्सी क्रिया याइ। थुजाःगु अड्डा व मुनेगु थाप थ्व हे खः धकाः निश्चित मखु। उकि शैतान (डेविल्) नं चुनय् याःगु थासय् मुनी”। भोपाखे धाःसा समय अन्धकार ओसी (असावास्य) व थाय् धाःसा विपत्तला दुगु एकान्त स्थल धाइ। पुराणकथं विपत्तला ववसं (दच्छिया) छन्हजक्क नारायणसहित लक्ष्मीया थास जुइ। मेखुनु लक्ष्मीया तता अलक्ष्मीया वास जुइ धकाः धयातःगु दु। तर अलक्ष्मी बोक्सी मखु।

विशेष ज्याखें — “बोक्सी तसें थःगु अड्डाय् (सॅब्वैट्) याइगु ज्याखेंया बच्छि नं सकार याइमखु। तर जि (जज्) मेमेथास गामंगां हरैक खें मुंकातयागु दु गुगुकि थ्व खः-बोक्सीतसें थःगु अड्डाय् (तिनेगाग् अर्थात् पूजाया थासय्) मुनाः दकसिब्य् ह्यापा शैतान (डेविल्; मार मखु; हिन्दू व बौद्ध, जैन इत्यादि पूर्वी धर्मय् शैतान थुजाःहा ईश्वर-विरोधी तत्त्व छुं महु; मार बुद्धत्त्व-विरोधी खःसां ब्रह्मा, ईश्वर महेश्वर, विरोधी मखु।) शैतानयात पूजा याइ। शैतान अमिगु न्होने गबलें तजाःहा हाकुहा मनू थुयाः खनेदइ, गबलें दुगु (गोट्) या रूपं वयनी (पश्चिमी बोक्सीतसें दुगुयात शैतान धकाः प्रायः मानय् याः)। अले थःगु भक्तिभाव वयनेत बोक्सीतसें मेनबत्ती च्याकी (अर्थात् आरती याइ)। किस् याइ (चुप्पा नइ) अले (अमिगु सप्रयता अनुसार) लिउने घुणित थासय्। गुलिसें बोहल्य् नं चुप्पा नइ। चुप्पा नयाः मेनबत्ती अथवा च्याःगु चिराग नं छाइ। गुलिसें धाः कि मेनबत्ती शैतानं हे अमित बियेन।”

प्याखें हुलेगु — “बुलि यानाः अले बोक्सीत प्याखें हुलिइ छगू चक्र थें गोल मुनाः, थःथगु लिउनेया ह्याहा (पीठपीठ) त्वाकाः प्याखें हुलिइ।” थ्वया कारण जज् च्वयातल कि अमित मुयानं ह्यसिकी धकाः वये याःगु खः। तर, “थौकल्लय् थुमिसं थःत मखेंकेत मेगु हे उपाय याः।” जज् ठीक कारण लुइके धाःसा मफुत, रुढिवादी चलनया खें धाःसा गननं आपाः स्पष्ट जुइमखु। अले जज् घालः- “थये यानाः प्याखें लुइबल्य् शैतान व डेविलत नं भमि गोलय् त्वाक

ज्याः वयाः प्याखं ल्हइ । थुकिइ बाका नं दइ । मिथुन प्याखं नं ल्हइ । प्याखं ल्हये धुंकाः योन अत्याचार नं यःयःथे जुइ । थुजागु अनेकगु अत्याचार दुराचार पाये धुंकाः अले भ्यम् नइ । बि धाःसा गुक्सिनं दइमखु अय्लाः अथवा लः स्वनी । सा धाःसा अनेकगु ला खूनाः नइ । तथे बोक्सित सकसिन धाः कि अमिगु भ्यम् गुक्सिनं स्वाद महु, अमिगु प्वाः गुबलससं मजाः नये पित्यागु नये हे पित्यानाचवनी । मयेनी धुंकाः बोक्सितसें शेतानयात थःयःगु ज्याखं कनी । तुना दकसिब्य आवाः मनुतय्त दुःख बियातःगु दइ, वयात प्रशंता पाइ । थुजाःगु खे गोप्य तयाः गननं गुयात नं मघायेगु धकाः शेतानं बोक्सितय्त शयथ नकी । थःयःया विरुद्ध थःगु मेपिनि सहयोगी तयाः भेद खोलय् मयायेत नं प्रतिज्ञा पाकी ।” गोप्य तयेगु खे ला छुं आश्चर्यं मखु । बुद्धधर्म बाहेकं, मेगु आपालं धर्मम् मुख्य मुख्य खे गोप्य तयेहे माः धाइ । तन्त्र मन्त्र यन्त्र सा भूत गोप्य हे जुल, अथे हे समाचार फुक्क हे गोप्य दु । भीपाखे नं बोक्सितय् ज्याखे साधन पूजा फुक्क गोप्य हे जुइ ।

भयंघर असर — बोक्सितसें पो वयेका खू बाली नष्ट याना बियेफु ला मफु धयागु खेय् बिवाद दुसां, थुहा जज्या कथं, थव खे बोक्सितय् कबूलनामाय् सम्मिलित जुयाचवन । खला, सिद्ध गने जुयेन्हाः मिलरेवा सिद्धजुं छह्य तान्त्रिक याके स्यनाः ज्यः दुष्टताया बदला कायेत, थःगु गामय् छकः व मेयासय् निकः स्वकःति थुजाःगु पो वयेकाः खेती बाली नष्ट यानाबिल धकाः चवपातःगु दु । तर बोक्सित लखे तुतां दायाः, छता पाउडर धूलखय् ह्वलाः, पो वयेका बिये फुगु खेय् जज् महोदयया निश्चय खनेहु । अनेकगु उदाहरण नं बियातःगु दु । बोक्सितसें दयेकेगु पाउडर धूल, मल्लम, बासः, इत्यादि अवश्य हे भयंकर असरवाला जुइफु । छायाधाःसा जहर विषत दु, उर्कि थुखेधाःसा सकसिनं बालाक ध्यान बियेमाः । उजागु जहर प्रयोग याइह्य सित सकले मिलेनुयाः ज्वनाः कानूनयात सोंपे यायेमाः, अन नं थनं नं । उजागु हानिकारक ज्या धाःसा याके बियेमज्यू । मेगु खे जज् महोदयं धयातल बोक्सितसें — “खालय् फू यानाः, सराय् बिया, कुदृष्टि स्वयाः, ह्लातं थियाः, छडी कठी प्रयोग यानाः, मूर्ति दयेकाः, रोगव्याधि उत्पन्न याना, इत्यादिकथं मनुतय्त दुःख बियेफु ।” उलिमछि बोक्सितय् बुगुण चवयेधुंकाः जज् महोदयं लाभपत्तिइ नं दृष्टि भ्यूगु दु । प्रश्न छु धाःसा, छु बोक्सितसें रोगव्याधि संघो याना मन्या हित नं यायेफु ला ? थुखे नं जज् महोदयं माक्व तथ्य खे मुंकाः हफुगु दु । रोग व्याधि लंगु लंकेगु नं उदाहरण दु । तर जज्या धापू छु धाःसा, शेताननिसे स्वाताः बासः याइगु जुया निंति बोक्सितय् उगुपक्ष नं कायेमज्यू । ख न न्ह्यागुकथं जुइमा, बोक्सितय् फन्दाय् लाःपि मनुत उगु फन्दां उमके जुइ थाकुइ । छगू ध्यान तयेमागु तथ्य छह्य जज् महोदयं चवयातल व खे खः — “बोक्सितसें स्वयाः स्वयाः धाःसां, खबि दयेके व हायके मफु अर्थात् बोक्सितया मिर्खां खबि वइमखु ।” भूमिकासहितं ३८० ति पृष्ठया सकुलिइ चवपातःगु थुलिचाजक्क खे न्ह्याःने तये धुन । बोक्सी सम्बन्धी भीके उलिमछि खे मखना हे, प्यसः दें ह्लापायाह्य फ्रांस देशया जज् हेनरी बोव्हेजु समेतया सफू स्वयाः थुलि चवयागु कः । भगवान्या ज्ञानथे सत्यज्ञानया प्रकाशं हे उजाःगु मभिगु मिथ्या विद्या व प्रपंच लोप जुजुं वनी । भी सदाचारंजक्क समाजया दुने वःगु बोषत बुलुं बुलुं फुक्क तनावनी ।

मंगशिर २५ गते २०४०

२७।२०३ पुतलीसडक

जिगु उपत्यका

— रमेशमधु

दारी खाना: सिले मानिगु

गिलास — थ्व उपत्यका ।

गिलासय् लेंहेपुयाच्वंगु साबुंति

जिगु उपत्यकाय्

सगेतय् ब्वेच्वंगु सुपांय्

मन्द: मन्द: काकां

बवसियाच्वंगु सँ

इमा, गिद्ध, को:, सतांया ।

गिलास छक: संका स्वये ।

गुं सिमा छेँ बूँ

भुररर ब्वइ वा मस:निगु बूँ

चखुंवखुं थें इमा गिद्ध को: सतांया ।

थ्व जिगु उपत्यका

सिले मानिगु गिलास ।

तिमिला

चाया गोलपोष्टय्

थ्वानाह:गु पेनाल्टी ब:ल

तिमिला ।

पनेमफुत गोसकिपरं

जा: छपातं कम्प: जुइक

जालय् तक्यना:

बलब

च्यानाच्वंगु दु ।

बवबवाल: तुंक स्व स्वं नुगलय् खँ बुयावल —

धात्थें, जीवन थथे हे जुइमा: यच्चुस्य, स्वस्थ,

संगीतपूर्ण, न्ह्यावलें सचेत व प्रगतिशील, पिनेया

बन्धनं मुक्त व सदां बिद्रोही ।

— अज्ञेय

ध्वनि सिद्धान्तं छु बिल ?

— रत्नध्वज जोशी

संस्कृत काव्यशास्त्रया इतिहासय् ध्वनि सिद्धान्तं दुर्हावसेति छगू न्हूगु युगया स्वाहा बाल । मनूया छगू ज्ञानेन्द्रियं (प्ये) अनुभव यायेकइगु भरतमुनिया रस सिद्धान्तयात मनजक पुइके फइगु तय् यत याछबबिल । भरतमुनियागु भिलाचा छेयात भट्टनायक, आनन्दबर्धन व अभिनव मुप्त थुपि स्वह्म जानाः लाय्कूया रूपय् हीकाबिल । भिलाचा छेय्चवनीह्म बाउचा साः कुबियाः लुच लुच लुच लुच पलाः छिनाः बु वनीबलय् पुलिइ पर्कातःगु वसः पुनाबंसा छुं ल्याः मडु । तर लाय्कुलिइ दुर्हावनीह्म भाजुं ला बसः नं भचा तःजिक पुने हे माल, पलाः नं धिकि हे छी माल । उके सुं छह्म कवि बाउचा मोम्ह बाउचा लाय्कुलिइ ध्वनीपिसं तीगु हिरामोतिया पारल याये सइमखु धाल धकाः सुनानं मछि तायेमाःगु मडु ।

निदो बँति ह्मापायाह्म भरतमुनिया नाट्यशास्त्रनिसे च्यागुगु शताब्दीयाह्म आचार्य वामनया 'काव्यालंकारसूत्रवृत्ति' सृजना जूबलय्क नं रस बाच्य हे जुल । ध्व हे कारणं ह्यगुगु शताब्दीयाह्म आचार्य दण्डी थःगु काव्यादर्शय् काव्यशास्त्रय् दकले ह्मापां प्रेयस् रसवत् व उर्जस्वि अलंकार पिकयाः रसयात नं अलंकारविशेषया प्वाथय् दुने लाकल । आचार्य (गुरुबाजु) उद्भवं गुण व अलंकारया भिन्नता वयनेत स्वत । तर खे स्याजिक चयेमफुत । उद्भवं नाटकया क्षेत्रय् रस च्याता हे जक ल्याःख्याःसां काव्यक्षेत्रय् गुता हे ल्याःख्यायेमाः शान्तरस नं रस खः, निर्वेद थुकिया स्थायी भाव खः धयागु सिद्धान्त प्रतिपादन यात । वामनं रीति हे काव्यया आत्मा खः धयाः शैलीयात हे सकतां खन । रीति अर्थात् शैलीया महत्त्व लो मजू तर वस्तु विनाः शैलीयाजक महत्त्व वयनेगु आत्मा मडुगु म्हया प्रशंसा यायेथे जक खः, ध्वहे कारणं 'ध्वन्यालोक' या उदमि आचार्य आनन्दबर्धनं वामनयात लक्ष्य पानाः ध्वनिया त्याजिक ध्याख्या याये मसयाः रीति सिद्धान्त पिर्हावःगु खः धंगु खे थःगु ग्रन्थया ३।४७ स चवत छु रीति सिद्धान्तयात चुं चुं थन । दसुया ह्याखं रीद्र रसया कविता नं प्रसाद गुणयुक्त अर्थात् समास मडुगु जुइफु, थृंगार रसया कविता नं दीर्घसमासयुक्त जुइफु—

‘यो यः शस्त्रं विभर्ति स्वभुज गुरुमदः पाण्डवीनां चमूनां

यो यः पाञ्चाल गोत्रे शिशुरधिकवया गर्भशय्यां गतो वा

यो यस्तत्कर्मसाक्षी चरति मयि रणो यश्च यश्च प्रतीपः,

क्रोधान्धस्तस्य तस्य स्वयमपि जगतामन्तकस्यान्तकोऽहम् ।’

ध्व श्लोकय् ओज गुण बु, तर दीर्घसमास मडु । थुकिया अर्थ वयय् बियागु बु —

“पाण्डवपिनि बधानय् थःगु बाहुबलया घमण्ड बुपि गुलि शस्त्रधारी बु, अथवा पांचाल-वंशय् तःधिकः चीधिकः अथवा गर्भय्चर्चपि यह्म थजु, गुह्य गुह्य उगु (द्रोण बधयागु ज्याया)

काशी सः, गुह्य गुम्हेसिनं जि त्वायेथाय् पंगलः यनेगु ज्या याइ, थौं तमं छुं मिलां मखनाच्चं ह्य
जि (अश्वत्थामां) इमित स्वानां त्वःते, जुयें जुयें संसारया विनाश याइह्य पमराज हे व छाया
मजुइमा ।”

धीर्घसमास जुयाः नं श्रृंगार रसंजाःगु कविताया दसु वव्य दु—

“अनवरतनयनजललवनिपतनपरिमुषितपत्रलेखं ते ।

करतलनिषण्णमबले वदनमिदं कं न तापयति ॥”

मछिक खबि हाःगुलि छवयाचवनागु पो म्हुनावंकाच्चं ह्य हे भवला (स्यासे) पा
ह्मातय् दिनाच्चंगु छंगु एवाः खनाः सुपाजक नुगः मखइ, (उकें खवेमेते) ।

यथे जूगुलि रीति सिद्धान्तया सफू छवयाः गुगु खें सिद्ध यायेगु ज्या आाचर्य वामनं याःगु
खः, व तर्कसंगत मझू घयागु खें ध्वन्यालोकं वयन । भरतमुनिनिर्से वामनंतक नं गुण भिगू हे
ल्याः ल्यानाः वयाच्चंगु खःसां आनन्दबर्धनं गुणयात स्वंगू जक हे ल्याः ल्यायेमाः भोज, माधुर्य,
प्रसाद धैगु खें न्हायनाः यम्हं घयागु खेंया तर्कसंगत व्याख्या यानावयन । अलंकार व गुणया भेद
नं ध्वनि सिद्धान्त पिकाःह्य आनन्दबर्धनं हे वयन ।—

तमर्थमवलम्बन्ते येऽङ्गिनं ते गुणाः स्मृताः,

अङ्गाश्रितास्त्वलङ्कारा मन्तव्याः कटकादिवत् ॥२।६।

गुगु मुख्य अंगी खः उगु रस बहकयाचवनीगुयात ‘गुण’ धाइ, अंगी रसया कषामचा
अंग बहकयाचवनीगुयात अलंकार धाइ, गथे पाखुरास तीगु बाजु आदि खः ।

प्रदग्ध काव्यय् रसया व्यवस्था गुकथं जुइमाः धइगु खें नं ध्वनि सिद्धान्तया संस्थापकं
ख्येन । कारण गुगुं रस परस्परय् सहयोगी व गुगुं रस परस्परय् विरोधी नं दु । गथे — श्रृंगार
व कदण, कदण व हास्य परस्परय् विरोधी रस खः । श्रृंगार व हास्य थःथव्य सहयोगी रस
खः । वीर रसया काव्यय् अद्भुत, भयानक व रौद्र रसया चर्चा जुइगु ज्यू, वीररस रस ला वीर—
रसया काव्यय् वइगु हे जुल । यथे हे श्रृंगार रसया काव्यय् नं वीर रसया वर्णन वयेकु । महा—
काव्यय् ला तःतामछि रसया वर्णन याये फये हे माः । गुगु मुख्य रस खः व ध्वनिर्से वयमचातल्ले
दया ध्वनेमाः घयागु तमाम खें ध्वनि सिद्धान्तं लिपातिनि हे पिहांवल । उकें साधारणीकरण
छगुयात रसःता संस्कृत काव्य प्रबन्धया लागी वं मव्यूगु छुं हे महु धाःसां मपाः । साधारणीकरण
सिद्धान्तया खें नं पिला भट्टनायकं पिकाःगु खः, वं आलंबनविभावया साधारणीकरण जुइ घाल ।
तर ध्वन्यालोकया ‘लोचन’ नांगु टीकाख्यःह्य अभिनव गुप्तं आलम्बनविभाव छताजक मझू,
आश्रय, अनुभाव, व्यभिचारीभाव, उद्दीपनविभाव सकतांया साधारणीकरण जूवनी । अले तिति
पाठक वा दर्शक आत्मविभोर जुइ घाल । थ्व हे सिद्धान्तयात मम्मट भावि लिपाया विद्वान्पिसं
मानेयानाः थःथःगु काव्य शास्त्र छवसेलि वज्जलेप सिद्धान्त थें जुल । विरोधी छद्धान्त्यासिगु सः
भूलया पिने हाःगु पति सः थें जुयावन ।

बुगु प्रकारं थःगु ध्वनि सिद्धान्तया स्थापना यायेधुनेवं ध्वनि स्वयाः ह्मापा पिहांवइवने
छुंछुगु रस, गुण, अलंकार रीति सिद्धान्तमध्ये गुगु मुख्य खः, गुगु अमुख्य खः, ल्यायाः ल्वःगुयात
खःगु थाय् धीगु व छ्वासुगु सिद्धान्तयात त्यास्याखुति यानाः रस, ध्वनि, गुण व अलंकारय् छु
याः ख्यनाः समन्वय यायेगु ज्या याःगुलि ध्वनि सिद्धान्तयात युगप्रवर्तक सिद्धान्त खः धायेगुलिइ
मखःगु छुं महु ।

✽

किया - किया

— श्याम

मनू जुया: जन्म कया । आ: मनू जुइमा:, मनू जुइ फयेकेमा: धंगु जिगु ध्व धारणा गनं बलन - बला जि लिहांवना: थ:त छक: थतले - कोतले वालास्वयेव हे तिनि सी दे । थन थ:त वालास्वयेगु जिगु ग्वसा: मखु । बालेत ला जि थ:त नं बालेतनि, मालेतनि । फुसा थ: छु ख: धंगु जुइका कायेतिनि । बला जुल थ:त मालेगु खँ । थाक:बा नुगल्य् खँहायेगु खँ । जित: मा:गु ला छु घा:सा मनू जुइ फयेकेमा:गु दु । मनूया जीवन असूत्य हे । अले थ्व हे असूत्यगु मनूया मूल्य जि थुइकेमा:गु दु ।

जित: मा:गु थ्व मानव मूल्यया मू गन बला: छुइ ? सुनां कना बी जित: । मू लुइके माल, मू न्यने माल । बस् उपाय छगू हे जक, मनू पत्तिकं क्वस्व: जुइमाल, क्वथीक मू गनं तथा स:गु बुला स्वयेमाल जि । जित: ज्या दत, मनू हासिया बला । मामां ववं मनू मनूया पुचल्य् मनू हासीकेगु थ्व जिगु क्रम न्हाज्यात, न्हाज्याज्या वन । थूकथं मनूया, मूल्य मनूया अस्तित्व थुइकेगु प्रयास जिगु थौतक त खुसिया ल: न्हायानावने थँ जुल । दिपा: गनं खंगु मखु जि । बला बयेमा: अवश्य गनं ।

ख नं दिपा: आवंनिसँ जित: छु पायेत माल । मदिसे वनाचवंसा ध्यनेमा:थाय्तक अवश्य नं ध्यँहे थनी स्वीच्यादे तिनिना वत माले स:गु, माला जुयागु आय्बुइमा:गु हे छु दु ? तर थौं न्यम्यबे दया:नं लुइकेत मालाजुयागु वस्तु लुइके फू थँ मचवंसेलि आय्मबुइ नं गथे । मनूया आय् ल:पव: थँ पत्त तज्यातकि सिबल, अले ज्या पूमवनी । मनूया मूल्य सीका काये मलनी । उकिं घन्दा ध्वहे जक ख: आय्बूगु मखु धँथे ता:, तायेत । छल्ले स्वय्ला ध्व मनू हासीकेगु, मनूया मूल्य थुइकेगु, अस्तित्व ध्वदुइकेगु माय्विलिचां त्यप घस्पुइगु हे ज्या थँ च्वना व: । बरु ल्वहँतय् ल्वहँपा अले छोया अस्तित्व मालाजुयागु जूसा जि छुं लुइके धुनिगु जुइ धँथे च्वना व: । जि छुं खंके धुनिगु जुइ धंगु मनय् खँ लुया व: । तर निर्दण्डरूपी मसानय् छने धुंकूपि, देग: जा:हिला: जीवनभर छोया भक्ति याना:जूपिसं नं देगल्य् ध्वबुगु छुं कनाथकगु महु स्वयेबल्य्, कयनाथकगु महु स्वयेबल्य् मनू हासीकेगु, ध्व ज्याहे भाथे पाय्छिगु ज्या ख: धंगु जिगु धारणा दूढ जू ।

उकिं जि मनू हे हासीकेमा:, मनूयात हे जि थ: नालेमा:, थ: भा:पीमा:, छो भा:पीमा: अभ फुसा । जित: मनू हे त:धं, न्हाथे चिधंहा खूसां, भिहा जूसां, मभिहा जूसां । मनू हे वास्तव्य सकता ख: जिगु लागि । जि स्वयेबल्य् नथेगु, स्वनेगु, पुनेगुलिनिसँ कया: सकता हे मनूया खँ विचित्र, छगू विशेषता दु मनूयाके, छगू व्यक्तित्व दु वयाके । अले मनूया पुचल्य् हानं मनू हे

तःधं । ध्व वया मेगु विशेषता उकिं प्रकथं तःधंमि मनु धकाः मानय् यानातःपि नं मानय् याना
जुया जि । भचा भचा तःधंभाःपि मनूत नं पासा भाःपियाः सतिकःवना थः नालाजुया जि,
ह्मसीके इमित धकाः, लुइके इमिके छं धकाः जि । तर इमिसं थःत खनी धकाः मुचुकूसा जि
मस्पू, जि नि थौतक नं इमित जि मनंतुनाथें ह्मसिल, धंगु मजू । पूर्वकं ध्व थन्याःह्म हे मनू खः
धकाः धायेगु निर्णयस जि मथ्यं । धुल धंगु मजू । जि ततःधयें मनूया स्वभावय्, वया अगाध
अस्तित्वया सागरय् । क्वय् क्वय् जवय्खवय्, ल्यूने न्ह्यवने सकभनं स्वःसां मनुखें, थाःगु स्वभाव
सागरया दुने थःत न्याचा यानातःथें च्वें ।

मिखाया विश्वास्तया खें खः ध्व, खंगु दक्को धायें हे खःसां । तर बुनुगल्य् नं मिखा
दुसा तःधंमि यको मेथाय् नं बुयें च्वं, सफूतिइ दुने नं इमिसं थःत कुंका च्वं थें च्वं । उकिं नाप-
लाना, सतिकच्वनाजक मनू ह्मसीकेगु, मनूया अस्तित्व मालेगु पूर्वनी मखु अवश्य धेये नं च्वं ।
सफूतिइ दुने नं इमित मालेसाः थें च्वं । अय्धकाः सफू धुकू पिवाः नं जुया जि, माला जि इमित ।
मालाच्वना इमि कृतिइ इमित आः नं । धायेसःपि इपि, नवायसःपि इपि खंपि इपि, मिखा
तेलापि इपि, इमिसं धाःगु खें न्यने माः धकाः, थन मनू जुइमाः धंगु मनं खनाः, अस्तित्व मनूया
थःके नं दु धकाः इमिसं धाःथें जुयाः जि थःत ह्मिछिसां कुंके नं धुन । जिमिगु अस्तित्व जिमि जुजु
लित्तिह धकाः नं लिन्हुया जुयागुलि ह्माउ तपुलितय्सें लितु लिकानं जुइ नन थःगु अस्तित्वयात नं
इमि नाप थनेला धकाः, इपि नाप थःत नं ह्मसीके बी फेला धकाः मनं तुना । तर गये थें मस्पू,
फुक्कं बुलुं धुपधः दनाः तनावन । अस्तित्वया मू इलं ह्माना यंकल मुक्कं । तनावन सकतां ।
मनूया अस्तित्व मनूया मू, मनू ह्मसीकेगु ज्या नाय्चिया नाय्चां ।

आः ला मिखाय् ह्वबि ललःधाः, व्यागचाय् थःख मुनाः, थःगु अस्तित्व धय्मुनाः, गा
छुगु पाछाया धिसिमिसिधायेक न्यामिजुइह्म लुमकेबहःह्म ध नं मन्त, तनावन । याकःमिया चां
हे वयात तोपुया यन । दतले कुचाः मन्तकि विचाः धयें मेपि आः हीमी छायाच्वन । तर इमिसं
सिल आः इपि नं खानाहे च्वंसा, इमिसं चाल, माल आः थःनं खःला मखुला धयें जुया वनाच्वन ।
खला ह्मूपाःमा प्रकृयाजक थें खः ध्व । तर ह्मूपा हिलावन अःखतं । ह्मूपा ह्मूगु खःथें मच्वं
न्ह्यःकथं । जुइ मखुला विजया अवश्य सूर्य समानं तेज सविस्व धकाः नयात । वनाच्वंह्म नं आः
ध्यावव्य् खनीन । आः तनावनीन सकतां जोडं च्यास्पति हीके थें ह्मूपाः हीके मफूसां न्ह्यःकथं ।
आः वीन थें च्वें निभाःहे नं थःख थःगु धायेमखकं । थौं छ्वांस नं तुतां खनाजुइह्म बुढी थें बी
ह्यंगु निभाः स्वयाच्वन । खःधुइ धुकल छ्म पथिकया ला बल्लाःगु तुतां हे । बुढा जुइव असिद्धि
जुइयः धयें, सिद्धिदासया गति मयःह्म, थःनं बनकि ख्वापु बलि ख्वनी धकाः मांयाके दुरु मयः-
गुति बीया बव्य् चुचु प्यानाच्वन । आः ध्व ध्व ल्यंदनि धयापि सु सु दनि । खः लुमंका स्वय्—

छह्म छह्म यायां तना वनिगु जगते,
हानं हानं ध्वदुइगु दुबाः गन दुले ?

आः मालास्वये । विश्वास यानाः छकः ह्मातिइ तयाः सनास्वये । विश्वास चेतन्ययात अस्तित्वया
भीसं गये थनी ? मनूया पुचल्य् मनू जुयाः वनीपि माला जुइमालकि, सांगाय् ससि ल्यये थें,
अस्तित्व लुइकेगु जिगु ज्यां, मनू ह्मसीकेगु जिगु प्रयासं हानं लुइह्म सुय पी माली । तर बनि
यवव दनि, प्रकृति— प्रगति न्ह्यच्वः लिच्वःजक ला खः । आः भन पुचः पुचः धस्वायेत, अस्तित्व

छायेपीत न्याचिलाचर्वपि खनेडु । ह्यसीकेगु इमिसं नं जि नं । मुं मन्तं मुं तनावनं वनीगु मखु
छुं खनी सुनानं छुं मयातं मजुइगु नं मखु छुं थन । तना वनेवं वया मदयेगु स्वभाव मखु ।
इलं थंहा न्यादं वइ । मवइ मखु । दनेवहःहा जुइव वनावइ । आकाश पाताल छस्वा, न्याःने ल्यूने
छु दु, माःगु छु ? धाये मसः मचा खबिलु हे मखा ? मचाया बल हे खयेगु, खयाः हे थःत माःगु
कयां त्वःतेगु खः ख्व गुबलें मदीगु म्ये हालेफु वं खयाः हे ख्व म्ये । हि ख्वाउंहा थें व मखु ।
ख्वये सःसां गंकी पयनाःहे सुनानं दान बी धकाः नं विश्वास यानाजूइहा व खः । वया मन
धाःसा वयातु तर शाहस दु ।

अय् नं लि लि चिलाचवन व । ध्याकुनय्चर्वपि स्वस्वं अजुगति चायाचवन व । बांलाः,
ज्यू, भिया ख्वाःपाःपुयाः मज्यूगुं ज्यू, बांमलागु बांलाः, भिभियात भि धायेगु वया स्वभाव मडु ।
अगःचा मालाः देगः बकाः प्वंगु देगल्य् छः पियाचर्वपि खनाः व अजुगति चाः पाहां पितिनाः बाहां
स्यायेगु ज्या जुयाचवंगु खनाः नवायेत पाः पियाचवंगु दुथें चवं वं ।

छः मडु देगल्य् छः मालाचर्वपि खनाः त्वले जुयाचवनतिनि थें चवं व । इवात्त विदनें
मफूगु अस्तित्व वया, व नं खः छहा मनु । अन्याययात, अन्याय जुल धायेफुपि मुनाचवं थें चवं
वं । तर व अन्याय याइपिसं अन्याय याहे याइ, अले इमिसं याःगु अन्याः सुनानं छुं याये मलाकं
ह्लाना वनी धयां तनाबंहाथें वनं तनावनिहा थें मचवं जि स्वये । ह्लाःगु ह्लानांतुं वन, याःगु
यानांतुं यानावन अस्तित्व सकसियां तेलाः वन, तेलागु तेलां यानावन । स्वयातं छुं मज्यूगु
खनाः वया मछिगु अस्तित्वं वाक्कु छ्यूगु छितंतिनि वयागु अस्तित्वं ।

वयाके थुकथं मनूया अस्तित्वं मछिगु चायाचवंगु छाप् खः धेगु जि थुइके माःगु दु ।
अस्तित्वया मू । मनुखं छुं मालाचवन अय् नं मालागु लुइकेत यायेफुगु सुनानं छुं मखु । कुमाःया
घःचाः थें ई बाहिलाः व्यना वनाचवन । थन सकतां साधारणतया स्वयेबल्य् अयेहे, अयेहे ।
छाःम्ह छातं सीहा सितं । मछि चायाचवन सकसितं । अजुगति चाः सकलें सकलें स्यूपि सःपि
जक मखु, मस्यू मथू धाईपि नं । थुकथं कवित नं यक्व दु धयाचवन थःथःगु तासं चयेफु इमि
बसा । तर इमि व बसाया मिला बुलु, ह्लाप् ख्वातु । नयेगु थिके, दुइगु सिं मडु धकाः धायेफुगु
मखु । मनुखंजक मखु थन कलमं नं सहयाये फु । खला खनं खः छु धयातःगु, 'सहयायेगु सहस्र
गुण ।

धायेत ला स्यत्लाक धाःहा कवि छ्वास्य् वाये थें जुयाचवन । धाल विधि कवियात
मछालाः, न्हगु श्रृष्टि याये आः नास मजुइगु । तर मछिगु मनूया अस्तित्व स्वना नं वं मेगु नास
मजुइगु गन्योगु श्रृष्टि जुइमाः वं विधियात गनं धाःगु मडु । सत्लाह नं गनं न्याव्वयातःगु खने
मडु । तर विधियात थुइका बी फुगु व्यक्तित्व वया धात्थें वया हनेबहःगु अस्तित्व खः । ह्याउं-
मचा ह्मिताचवंगु कासाया अस्तित्वथें ह्यालंका धायेथ सिधंगु थ्व कासा मखु । वयात बांलाक
ववथीक स्वयाचवंगु मिलां उकिं धाःगु जुइ 'थन सकलें विवश ।' थये याये धाःसां मज्यू, अये
बाःसां मज्यू । विवशता नांगा वं हे वइगु जुनेलि सुनां छुयाये ज्यू धकाः ह्लाःतुति त्वःतेगु खें जिगु
मखु ।

शायव मनूया अस्तित्वया इतिहास हे थुकथं वलनाचवंगु खः धाये धाःसा बल्लाः त्याःहे
मनूया अस्तित्व जू वं थें चवं । थये खःसा जि आः मनूया अस्तित्व, मनूया मू हे मालाबुइगु

छाय् ? जिगु ध्व कुतलं गुकथं जि मनंतुताः यानाजुयागु ज्या तिप्यनी स्वयेमाः । उस्ताहहीन
जुयाः जि मालेगु त्वःते मज्जू । भाः सेगु लं मडु । जितः । मालेमाः जि यःत मालेमाः जि यःगु
अस्तित्वयात । तनावनेमाःगु तनावनी, मतंतहले माले जि । फतिफतले तःधंफिके माले जि ।
मनू, मनूया मूल्य मखुसां माले जि लूगु लॅप्, अले ध्वदूपि मनूयाके माले जि । उलिंधिया बाखं
पुलिंषा जूसां जुल । माले माले माले ! मनूया अस्तित्व मालेगु छाया स्वःतेगु जि ?

ढवंकेज्या

जेल दुने लालटिनया बुलुगु मतजलय् पुलिस अफिसरं वयाके न्यनाचवन 'गुवल्य गोदाम
लुटय्यात उगु इस्य् छ गन ?

'जि गुलि धायेगु उगु इलय् जि उपिनापं मडु' धं हानं अथे हे ववातुक तिसः बिल ।

पुलिस अफिसर वाकुछिनाः हाल 'साला ... गधा ! अम्भ मखुगु खं ह्लाना ? सय् नयागु
कथि हति' नापंच्वंहा सिपाहीयात अह्लेयात । कथि न्ह्यःनय् तयेहल । पुलिस अफिसरं वयाद्यो
बियाः धाल' छं नकतिनि इहिपाः जूहा, छिमि कलायात नं थवजागु हे व्यवहार जुइकु, स्यूला ?

वया लुमन-वयात तःध्वं वया कलातं बुलुहुं धाःगु 'जिगु हुनि छि छति भःन्हुइमते खंला'
अले धं ह्लिलाः धाल 'जि स्यू'

पुलिस अफिसरं भं तं पिकाल - 'बेकुफ् ... पाजि सिखलं चिनाः गोर्खालागि तयार्लि
सिइका, न फेतुइफइ, न दनेजिइ, न छने फइ, न पिथां हे धांलाक चवने छिनी' धं हानं धाल
'जि थ्वनं स्यू'

वयात नया कथि लाःथाय् लाथि खुब दाल । व छकः चिल्लायेदन, अले बय् गोतूबन ।
मेह्ल पुलिस अफिसरं वयात थन । लः त्वंकल । वया बोहल्य् ह्लानाः दिकाः बुलुहुं धाल-'म्बालका,
छ उबलय् उपिनापं मडु हे धाय् । तर थवला धा छ छाया ह्लिथं खानीया ज्यामितय्गु भिखाछेय्
वनेगु ? व स्याय्महं याउंक धाल - 'ढवंकः वनेगु'

'छु ढवंकेगु ?'

'जि उमित इतिहास मढवंका प्रधानमन्त्रितय्गु नां निइत, बजेट घाटाया ल्याःनं मस्यना'

'अले ... ' पुलिस अफिसरया म्हुसुं सः पिज्वल ।

छि थःह्य मचा पित्याः बाथावाथा कंगु खंला ? खंगु खइमखु ।

जि उमित थ्व हे खं ढवंका-जब उमित थः मचा पित्याः बाथावाथा कनी, न्ह्याको
ज्यायाना नं जब उमिगु प्दाःथने फइमखु उबलय् व पित्याःया लागि छु पायेमाः ।

वं थःगु खं धायेधुंका हानं सुम्कचवन । वया बोहल्य् तयातःगु पुलिस अफिसरया
ह्लानाः ज्यान मडुगु वस्तुथे धुसुं न्ह्यानाः कुतुवल । अन उथाय्, अन दुने व पिनेया मोनता जानाः
छगु तजाःगु गाःथे ग्यानापुल ।

- भाजु सुन्दर मधिकर्मिया

खबिं तिकिनंगु छुं कविता

(खबिं)

१. खबदी-

निभाः बवसी, थासी
बाचा चा
तिसी जी
हगसय् नं
जि माहें बुइ
खःचिनातये मफु थःत
तिकि - तिकि - जि,
डायरिइ -
कुतुवनी ।

✽

२. न्या लहीज्यूगु

घौ खवनावनाचवंह्य मल्याः

- जिन्दगी !

निपा ह्लाःति खवना वनाचवनेमाःगु

खव गयाःगु बं कि

जि गनं मदिकुसैं वनाचवने माःगु

मवाकसैं ।

खव नं जि मस्यू, गनथ्यंक वनेमाःगु

गनं मध्वकूसैं वनाबियाचवना

ध्याचलय्

हारांह्य मलिकया गोरु

वर्तमान !

✽

३. ततःजाःगु गुंत

ततःग्वारागु सिमात

निरंकुश हिला न्ह्युन्ह्युं

स्वइचवन सुग्ध जुयाः-

थःगु ह्याय् थुनांचुइक हानाः

फय्त लं मोडेजुपावंगु

थःगु जंगलय् ततःवयनाः

फय्त चिरिबाबां नाइयाः सिचुगु

'आखिर ग्यानापुगु धाकु जुइन्ह्यः

कैद यायेधुन' धइथें

सुथय् निभालय्

प्रत्येक स्वांतय्, हल्य्

सीत पालपाल थिनाचवन

जुइफु - फय्या बाःवःगु

छगू पराजयया खव खबिं खवःगु ।

✽

सरस्वती सु ? श्व खँवःया अर्थ छु ?

— रमापतिराज शर्मा

सरस्वती खँवःया न्हासः छुये न्हाः ह्नापलाक छगू न्हासःनि जिगु मतिइ वइच्चन । व न्हासः खः सरस्वतीया न्हासःबाचक खँवः 'सु' जुइ लाकि 'छु' जुइ ?

खला, भी सफसिया नुगलय् सरस्वती खँवः धायेकथं छह प्यका ल्हाः दुम्ह मिसा-छो गुहासिया निपा ल्हाःतं विना व मेगु छपा ल्हाःतं सफू व छपा ल्हाःतं माला जयनाः बबन्वालाः नापं हँयपा फुसय् पल्लेस्वानय् फेलुनाच्चंम्ह बांलाम्ह मिसा लुयावइ । मेगु खँ सरस्वतीया म्ह, बसः, माला, वाहन व आसन दक्वं तुइगु हे जुइ । सरस्वतीयात ज्ञान व सीप विइम्ह विद्याया छो भाइ ।

पौराणिक शास्त्र सम्मतकथं सरस्वती विष्णुया न्हाय् लिय् निम्ह कलाः मध्ये लिय्म्ह कलाः खः । पौराणिक बाखंत दुवाला स्वत धाःसा सरस्वती गुयासं ब्रम्हाया हानं गुयासं महाछोया कलाःया रूप्य नं खनेदु । गथे—कातिक महात्म्यकथं, श्रृष्टिकर्ता ब्रम्हाया न्हाय्म्ह कलाः स्वरा (ब्रया अर्थ सरस्वती खः) व लिय्म्ह कलाः गायत्री खः । छह न्हाय् लिय्पा मकि च्वनेगु खँय् ल्वापु बुयाः थवथः सराः द्यूबलय् निम्हं खुसि बुयाः पृथ्वीइ कुहां बयेमाल । ब्रम्हा व सरस्वती निम्हं द्यज्वः छो जूगुलि हे निम्हसियां गसा (वाहन) वहेतुं लुपुम्ह हँय् खः । अथे हे निम्हसियां बसता (सफू व माला) खँय् नं ज्वःलाः ।

अथे हे दुर्गासप्तसतीया देवी माहात्म्यकथं, महाछोया कलाः पारवतीया प्राकटयरूप कथं स्वम्ह देवीपि महाकाली, महालक्ष्मी व महासरस्वती खः । थुकथं सरस्वती महाछोया नं शक्ति खः । गथे सरस्वती ज्ञान व बाणीया मिसाम्ह छो बागीश्वरी खः । उकथं हे महाछो नं बागीश्वर खः । जगतया गुरु खः ।

स्वयम्भू महात्म्यकथं मञ्जुश्री नं छह बागीश्वर खः, गुरु खः । ज्ञान, सीप आदि विद्याया गुरु जूगुलि नेपाली जनमानसं ब्रयात नं सरस्वती हे भाःपाः पुजा याइ ।

मोहनबलय् दुर्गाया, स्वन्तिबलय् लक्ष्मीयाथे श्रीपञ्चमि सरस्वतीया विशेषकथं पूजा जुइ । ह्नावाखंकथं सरस्वती खुला भारतय् व खुला ह्नासाय् च्वना बिज्याइ । लँकय् श्रीपञ्चमिनिसँ बसन्त ज्वःछि नेपालय् च्वना बिज्याइ । उकि श्रीपञ्चमिया न्हाय्छनु हे त्पानुक बिज्याःह्य भकाः बहनिइ समुमायात चिकं बुकः वनेगु नं प्रचलन दु । समुपूजानं श्व हे बसन्त बबःछिया बुने हे जुइ । ह्नासां बिज्याइह्य वनं श्रीपञ्चमिखुनु विशेष पूजा जुइह्य, छु श्व बागीश्वर गुरु मञ्जुश्रीयात हे सरस्वती भाःपाः पुज्याःगु जुइनं फु ।

युक्तं स्वयम्बल्यु धौतं सरस्वतीयात् ज्ञान सीपया देवीकथं हनाः वयाचवंगु दु । भीगु
मानस्य ताहाकःगु संस्कारगत सरस्वती छह्य विद्याया देवीया रूपं थानाचने धुंकल । भयेसां
पार्थेसा सरस्वती छगू प्रतिकारमककथं कार्पणिक मूर्तिमतीजक हे लः । श्वया सू शब्दार्थ
कनां वास्तव्य सरस्वती खुसिया हे सर्वनाम लः ।

खुसि जीवन तथा शक्तिया नं द्योत जूगुनि संस्कृत्य खुसियात मां तथा देवी भकाः
सम्बोधन यानातःगु दु । गंगा, जमुना, य सरस्वती वास्तव्य थुपिं, फुकं ह्यापा खुसि लः । सिपा
जीवनदायनी शक्तिया रूपे मां, देवी भकाः पुजानं यात । देवीया रूपकथं गंगाया मंग (मकर)
वाहन, जमुनाया काबुस्या (कच्छप) वाहन व सरस्वतीया हँय वाहन लः । थुपिं सकल्यं सख्य
हे च्वनीपि जीव लः । तर सरस्वतीया वाहन जूह्य हँय लः, बें व नें (आकाश) दक्कीयासं न्यंक
गतिवान लः । उर्कि हे सरस्वतीया हनाचना उप्पो दु । सरस्वती खोंवःया सरस्या भर्षं वहः
लः । गथे तःधंगु बहःयात सरोवर (मान सरोवर) धाइ ।

पुराण-वर्शनकथं कलाः भाःतया काल्पनिक रूपे समुन्द्र (सरसवान) नाराद्यो व समुन्द्र
(सरसवान) नाबलाःचनिह्य भर्षति सरसवाननाप च्वनीह्य खुसि सरस्वती लः । थग सरस्वती
स्त्रीलिङ्ग जूसा समुन्द्रवाचि सरसवान पुलिग लः ।

भमरकोष्य सरसवान (समुन्द्र) या पर्षायिवाचि शब्द युक्तं च्वयातःगु दु ।

सरसवान— समुन्द्र, अग्नि, अकूपार, पारावार, सरितपति, उदन्वान, उद्धी,
सिन्धु, सरसवान, सागर अर्णव ।

नाराद्यो समुन्द्रया रूप व सरस्वती खुसिया रूप लः । थुपिं निह्य कलाः भाःत लः
भइगुया दसि ववय्या श्लोकं नं भयं । गथे ।

हरि सरस्वान तस्येयं तेन नाम्ना सरस्वती ॥३॥

सरस्वती नदी साध तीर्थ रूपाडति पावनी

(देवी भागवत नवम स्कंध अध्याय ७)

सामान्यकथं दक्ख खुसियात थौं सरस्वती खोंवः मछ्यःसां विशेष खुसिया नाकथं
स्पनाचवंगु दनि । गथे-गंगा, जमुना, सरस्वती ।

अथे हे-थार भाषाय खुसिचायात 'सुइती' धाः । श्व 'सुइती' व 'सरस्वती' धरणं व
अर्थं निताकथं तस्सकं जवःलाः ।

एषप बेस्य खुसिनापचवंगु सुइती धयागु बुं दु । श्वनं खुसिया नामं हे वःगु जुइमाः ।
गथे-पत्ति, कोन्ति, रुहति, वन्ति भादि धाय खुसिया नामं हे जूवंगु बालाक सिइवु । थौं धयाः
वागमती खुसिया हे नामं वागमती अञ्चलया नां थ्यंक न्यनावन ।

भीगु भाय्कथं च्वय् म्हायनागु खुसिवाचक 'सुइती' ह्वना खोंवः लः । श्वया छपः
छगः आखःहे छगः छगः खोंवः लः । गथे—

सु + इ + ती = सुइती

(१) सु=लः (सुप्ता लता अर्थ लः लः) गये—

सु—सुर्पाय

सुति—सुतिलः

जसु,

हुसु, भादि यूपि 'सु' फुकं लःवाचि लः ।

(२) इ = हि (इया पूर्वरूप पि—यू लः गये

यू (इ) = लःया भस्व

लःया मूयाः (स्वगेत)

युकथं — यिति — इति — हिति, जुल ।

(३) ति = छ्वास्तु (तरल - द्रव्य अर्थात् लः नं लः गये

छ्वापुति — (छ्वापु लः)

वाति — (वाति लः)

सुति — (सुति लः)

जाति, ष्वाति आदि

चिन्तिया भाषाय् लः यात हे 'सोइ' धाइ । एव 'सोइ' खँवः नं 'सुइति' याहे 'सुइ' नाप
उवःलाः ।

एव 'सोइ' खँवः बालास्वयेबल्य् मसी (मषी) खँवः नं संस्कृत भाषाया यःगुहे मोलिक
खँवः मखु धइगु खँ सिइदः वः । चिन्तिया भाषाय् 'मोसोइ' या अर्थ हाकुगु लः लः । उकि एव
'मोसोइ' खँवलं हे 'मसी' वःवःगु लः । भीसं नं च्बज्याय् साधारणत हाकुगु रंगयात हे मसी
धाइ । मेगु रंगयात मखु । गये बचुगु रंगयात बसि धाइ ।

युकथं खुसिया 'सि' नं मसि, बसियायें हे लः वाचक खँवः । एव हे खुसियात नेपाःधा
यी यी सजातिय भाषें थये धाः ।

नेवाः — खुसि

थारू — सुइति

गुरुङ — स्यो

तामाङ — स्योङ

मगः — खोलसा

सुनुवार — खोलसा

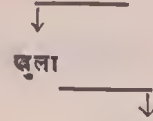
राई — होंक रोक्सी

युकथं वुहांवना स्वयेबल्य् संस्कृत्य् दुध्याकातःगु 'सिन्धु' खँवःथेंक एव खुसिया वाचक
'सि' 'स्यो' या भोल्य् स्वाःवः । खोसि — खुसिनाप कोसि, कोशिकी निगलं तस्सकं उथःलाः ।
युकथं, कोशिकी हे सु, गमयाहा धइगु सिइ वःवः ।

नेवाः भाषाय् खुसिया लु छगःजकं नं खुसि वाचि हे खँवः लः । गये — मैखु, तेखु,
सोखु, संखु, चखु, तुखु, वलाखु आदि ।

एव 'खु' याके न्हाःने ला, ल चवनाः नं छेला नु । गथे — बालाखु, चलाखु, मुलाखु पितवालाखु, कोलाखु आदि एवहे लाखु ये देसय लखु जूबंगु खनेदु । गथे — बलाखु, चलखु, पिखालखु, इखालखु आदि ।

अर्थ 'लाखु' खंग्वः हे शब्द विपर्यय नियम कथं — लाखु

खोला, जुल । यन 'खु' या यासय्

'खो' जूबंगु नु । थोया लःयात ह्लापा' 'लंश्च' या छेला नं नु । एगु ल्पाखं स्वयेवल्य 'खोहरे' (खो + ह्व + दो) खंग्वः वे 'खहरे' जूबंगु नं बालाक सिद्धु ।

युकथं मरिक् हालाः तुइक बवव्वाना ययाच्वंगु खुसियात स्वयाः हे कवि कल्पनां मूर्तिमती सरस्वतीया रूप, आख्यान सृजना जूबंगु खं सिद्धु । उकि सरस्वतीया रूप, वाहन, आसन व चवसा सकतां खुसिया प्राकृत रूप — स्वभावकथं हे प्रतिकात्मक अभिव्यञ्जना याःगु खनेदु । गथे — खुसि गु — पाखां बवव्वाना यइवल्य दुरुथं तुइसेच्वनि, बवय् नं तुइसे पिजाफाने, लः बवव्वाना वःयाय गाःवनाः पुखू दयाच्वनिगु स्वाभाविक छः । अले पुखुली पलेस्वां व हेंय् दइगु नं उतिकं हे स्वाभाविक जुल ।

एव हे बवव्वाः वइच्वंगु खुसिया प्राकृतिक सौंदर्यपठयात कवि कल्पनां छह्य तुइसेच्वंगु पसि सिनाः तुइगु वसः तिसा तियाः पलेस्वानय् फेतुनाः हेंयनाप वीणा धानाः आनन्धं म्ये हाला चवनाच्वंहा छह्य सुन्दरी देवीया रूपे न्हाव्वस जुइमाः ।

खुसिया ध्वनिगा प्रतीक सरस्वतीया निपा ह्लाःतं धानाच्वंगु वीणा छः । एव संगीतमय ध्वनिया मविसं वयाच्वनिगु अविरलताया प्रतीक स्फटिकया जपसासा छः । अले एव हे स्वर — वाणी उत्पन्न अनेक ज्ञानया संहिताया प्रतीक सरस्वतीं चवनातःगु सफू छः । अले, एव हे खुसिइ मोल्हुयेगु ह्यया नवःगु खिति तुइकाः पवित्र व स्वरथ जुयेगु छःसा, संगीतमय ध्वनि सौंदर्य उत्पन्न तत्व ज्ञानय् मोल्हुयाः अस्तंकरणया अज्ञानरूपी खिति तुइकी । सामवेद वैदिक कालया संगीत छः । ह्लापा ध्वनि (छन्द) यात हे ज्ञानया आधार, वेद (ज्ञान) या तुति धाइ । अपे हे मन्त्र ध्वनि सिद्धि छः अर्थात् सूक्त (ध्वनि) धइगु हे सुं ऋषी (ज्ञानी) या ध्यान सिद्धि (पुर्णतां) स्वतस्फुरित जुया वइगु वाक्य छः । वहे खुसिया संगीतमय ध्वनि-वेद व वाणीया मूल स्रोत जूगुलि सरस्वतीयात बागीश्वरी कल्पना याःगु छः । ब्रह्मा, विष्णु व महेश्वर नं एवहे वेद-वाणीरूपी ज्ञान = खुसी मोल्हुगु हे वनापया संसर्ग व वैवाहिक आख्यानभे नं उत्पन्न जूवन ।

अग्नी, वायु, बरुण, सूर्य, चन्द्र, पृथ्वी, शुक्ल, बुध, मंगल, शनि बृहस्पति आदि मेसेपि सकल्यं छः-वेश नं प्रकृतिया यःयःगु खास शक्ति-स्वभाव व ज्ञानया प्रतीकया हे कल्पनात्मक मूर्तता छः । मेगु छं मखु ।

✽

— सर्वेश्वर दयाल सक्सेना

स्वनिगल्य सुथ

तुयुगु च्वापुगुं च्चकाय् व्चकाय्
ग्वानाच्चंगु भि
एवातुगु खसुं त्वपुयातःगु दु
वे छगुलिं
छगू ह्यारें तःधंगु भूल तयाः
छनाच्चंगु दु ।
क्वछुनाच्चंगु तक्कु — स्वांया
ह्याउं — एवालं
उगु धकिं उलाययाच्चन
गुगु ह्यिगः चाह्य
खिउंगु शुन्य सतकय्
गुलिं पीडा-स्याःचाः हाःसलं थानातःगु खः
सुन्दरीजलया थथाय्ग्वःगु ल्वहँधि
तच्चोतं धाकुहे मवयेकं व्वयाः वयाः
क्वछुनाच्चंगु छ्येल्य हानाच्चन
नापं न्हू-पलाःतय् दथुं
चीधंगु खसिचा छगू
धेधेचुचुं
थःगु लं बयेकाः बाः वइच्चन ।
छह्य तःधिकःह्य ग्वंगःयः छ्यं ध्यनाः
भास्याया नामं छायातःगु दु
वया गःपः
शक्तिया तुतिपाली म्वय्हिलातःगु दु

वया बांलागु पपू
सुथया निभालय्
शान्त-सिनाच्चंगु दु ।
'विनाश विनाशया लागि'
चालाच्चंगु इयालं
भःन्हगु सः आय्बुयाः हतासं
बुहाँवइ-
निभालय् लाय्वं
व हानं नालवनी
देगल्य कनाच्चंगु थथाय्ग्वःगु मिखा
न इतिहास खं
न वँचुगु सर्गः
न छ्वयाच्चंगु म्हुतुसि
न च्वापुगुंया च्चका हे
छकलं खनेदुगु खसुया लास्य् द्योने
निभाः लेहँबुयाच्चन-
दुसुनाः तनीथेंच्चंगु व च्चिचिग्वःगु अल्याख
मिखात
गुजिमुजि-गुनाच्चंगु एवाल्य प्यपुनाच्चंगु दु
लिउने इयातुक्क दोको कुबियाः
क्वछुना वइच्चंह्य गरीवह्य सुथ !
गुंया पालुथासं व्वहाँ वइच्चन
फ्याट्ट, कुतुंवन-
छुथें मस्यू-ल्वहँ, मनूया सूर्य खः ।

चय्पुयाः लाकाकायेत वइच्चन उपि

हाकनं आः

चय्पुयाः लाका कायेत वइच्चन उपि

भीके भीगु भाय्

धुबलय् हे लाक्क

गुबलय् भी थवंथवय् तज्यानाः

स्यने भाक्क स्यनेधुन

थःगु हे किचः

थौ भीसं मखनेधुन

थःगु हे सः

थौ भीसं हामसिये धुन

आः छगूजक खँ (बयान)

म्वायेगु अथवा सिइगुया

दर्ता याकेमाःगु दु भीत

उपि चय्पुयाः लाकाकायेत वइच्चन

भीके भीगु भाय्

ह्लापा तस्सकं तःघंगु गुं थ्व

गुकिं भी पिचाय्कः बया

गन धुं छुंया

अले छुं धुंया भाय् ह्लाइ ।

खराचा किसिथें गर्जेजुइ

किसित चलिचातथें चिचि हालाः

खिउँयाय् छयँ हाकाजुइ ।

भंगःतय्सं म्ये महाः थन

बरु गिद्धतथेंजक खवइ

ग्वंगःत नं महाः थन

बरु गुंलिचातथें उइ

सकसिनं थः थः भाय् लोमंकेधुंकुगु

मुक्कं भी हे जक

(थःगु भाय्या) थःहे जुयाच्चनेगु मति

स्वानाः

चां-ह्लि नय्, त्वने हे मघासं वना

आः बयाः

जब भीसं भीगु दुःख-सासना

दर्ता याके धया

भीके चय्पुयाः लाकाकायेत वइच्चन उपि

भीगु भाय् हे

भुलूखाया सलं

कोभंगलं म्ये हालेफुसा हा

मुइत स्यनेमाःगु खः स्यँ

भीत इलं मलाः थौं

छगू मखुगु भाषां

मखुगु बयान बिइगु स्वयां ला

सिनावने भि

थ्व हे जिमिगु धिपि खः

आः चय्पुयाः लाकाकायेत वइच्चन उपि

भीके भीगु भाय्

घाय्, भीके भीगु रूप

गुगु रूप भीगु भाषां स्वन

गुगु थ्व गुंइ दथ्वी

थुलि स्यनेधुंकुगु

स्वयाकथं, हाहे मसी धुंकुगु ।

सितु

[३७]

मलखा खः

(Genetic Engineering)

‘वंशाणुं’ जीवया गुण निर्धारण याइ’ वैंगु खँ स्यूसानिसें वंशाणुया विषय जीव विज्ञानय् दकलय् अपो अध्ययन अनुसन्धान जुइय् विषय जुयाच्वंगु दु । वंशाणु वैंगु वस्तु जीव-धारीत्य कोषय् वैंगु सुकाथें सहाकःगु जैविक भए, डि. एन. ए. (D. N. A.) या छ्कू भाग लः । छ्कू वंशाणुं छ्कू गुण निर्धारण याइ अथवा छ्कू वंशाणुं छ्कू प्रोटिनया निर्माण याइ । फरक फरक जीवतय्के फरक फरक गुण वा क्षमता वैंगु कारण अमिके फरक फरक हे कितिम-यागु वंशाणुत वैंगुलि लः । अनुवांशिक इन्जिनियरिङया प्रविधिइ छ्कू जीवयाकेच्वंगु डि. एन. ए.

या छक्कू तुका (वंशाणु) लिकाया मेह्य जीवया डि. एन. ए. लय् स्वाना बिइ। न्हूगु वंशाणु याना व जीवयाके न्हूगु गुण पिहांवइ।

मनूय शरीरय् इन्सुलिन घंशु प्रोटीन मदय्क भगाः। इन्सुलिन छगू हार्मोन खः पुकें भीगु हिइ अप्पो जूगु घुलनशील ग्लूकोजयात अधुलनशील ग्लाइकोजेनय् हिइकाबिइ। एव प्रोटीन अपिइ निमार्ण जुइ। तर मधुमेह लय् कुह्य मनूया ह्यय इन्सुलिन तसकं ह्यो जुयाचवनी। अमिगु अपि - कोषय् एव प्रोटीन दय्कीगु वंशाणु छुं कारणं यानाः ज्या याये मफेचवनी। मधुमेह तसकं ग्यानापूगु लय् खः, धुकेंयानाः ज्यानतक वनेफु। एव लय्म्या उपचार यायेगु पुलांगु विधिइ खराचा, सल, सा, आदिया हि इन्सुलिन शुद्धयानाः उकेया इन्जेक्शन दय्काः लवगीया हिइ मिलय् यानाबिइ।

एव समस्यायात आनुवांशिक इन्जिनियरिङया प्रविधि तातुइका व्यूगु दु। वैज्ञानिकतसें स्वरथः मनूया अपि - कोषं इन्सुलिन - वंशाणु छुटय् याना काल। शुद्ध इन्सुलिन वंशाणुयात इष्ट (ऐला दय्कीपि किटारणु) या कोषय् वंशु डि. एन. ए. लय् 'स्वाना' बिल। इन्सुलिन वंशाणु दुध्यापि इष्ट थें चर्वापि थपि किटारणुतसे ऐला नाप नापं इन्सुलिन नं दय्कल। अमेरिकाया जेनेटेक कंपनी थये हे यानाः दयेकूगु शुद्ध इन्सुलिनयात 'ह्युमुलिनया' नामं बजारय् थंय्कूगु दु।

हेपाटिटिस घंशु स्पंला ह्यनीगु लय् स्पंशुगु विशयया वेशतय्गु छगू ताःवंगु सभस्या लुयाचवंगु दु। विश्व स्वास्थ संघया रिपोर्टकथं थंय्थंय् २० कोटी मनूतय्के एव लय् दं। हेपाटिटिस 'बि' जातया विशारुं हेगु एव लय् लुलकि सेंलाय् ब्यानसर जुइफु। आनुवंशीक प्रविधि थन नं ग्वाहाली याःगु दु। आः याकनं एव लय् लायेकेत वंशु प्रतिरोधात्मक ग्याइसीन न्याये दय्थंगु दु। ब्यानसर थें ह्याःगु संघातिक लय्म्या बासः यायेत आनुवांशिक प्रविधि छगू हे जक एयाय् लगय्कूगु भलसा खः वंगु बिचाः एवः वैज्ञानिकतसें कयातःगु दु।

बुज्याया लयलय् नं आनुवांशिक इन्जिनियरिङयासें यक्व भलसा कयातःगु दु। सिमो - कय्गु जातया बिहवाय् जाहेक जेगु फुक्क थालिइ नाइट्रोजन दुगु साः तप्साः। फसय् चर्बगु नाइट्रोजन छयलेकगु गुण दुपि किटारणुत (राइजोबियम) खाली सिमो - कय्गु जातीया बिहवाया हालय्जक दइ। फसय् चर्बगु नाइट्रोजन तत्तयात स्थितिकरण यायेकगु कारण अमिगु कोषय् 'निय' नामा एवः वंशाणुत दुगुलि खः। आः यमाः वैज्ञानिकतसें 'निक' वंशाणुयात राइजोबियन लिकाया मेमेगु बिहवाया हालय् वंगु किटारणुइ छुना बीगु कुतः यानाचवंगु दु। एव ज्या पूदन बाःसा मेमेगु बिहवाय् नं साः तये मालिइमखु। एवः वैज्ञानिकतसें ला 'निक' वंशाणुयात बिहवाया डि. एम. ए. लय् तुं छुना बिइगु कुतः यानाचवंगु दु। सन् १९६० या दुने हे नाइट्रोजन परम्हंतुं स्थितिकरण यायेकूपि अझया बिहवा दयेके फं थकाः सोभियत संघया चेरानिसे आश कयातःगु दु। एव ज्या तसकं थकु। तर अपो साःगु, लवचं मयिइगु, सुस्ता बासय् पिइल्यगु, अपो पोषणतत्त्वत दुगु अझमात दयेके अपाय् सकं थकु भजू

धौतक भीसं धौ दयेकीपि, पाउँ दयेकीपि चीज दयेकीपि, मल्ली दयेकीपि व वं दयेकीपि किटारणुत नयाचवनागु दु। आनुवांशिक इन्जिनियरिङ्गय् ज्या यानाचवंगु वैज्ञानिक तसें भीत नकेत यक्व किसिमयापि किटारणुत सृष्टि यायेकगु संभावना खंके धुंक्कू दु। किटारणु

नसाय् यक्व पोषण तस्थत बेगुलि व किटाणुत याकनं बढय् जुइगुलि युक्ते चीमि बेशतय् खाद्य समस्या न्हंका छय् फे भंगु यक्वसिया बिचाः दु ।

आनुवंशिक इन्जिनियरिङ्ग न्हूगु मुगया हे शुभपात याइतिनि । रसायन उद्योग, खातु उद्योग व उर्जा उद्योगया छयल्यं संशुद्धयानाः यक्व प्रगति जुइगु खनेदु । वातावरण प्रदुषण (विशेष यानाः पेट्रोलियम पदार्थया प्रदुषण, गथेकि चिक, प्लास्टिक पोलिथिन रंग रोगन आदि) या भलसा कायेबहुगु समाधान यज्यागु दूषित पदार्थ नैपि किटाणुया उत्पादन हे खः । एव ज्या आनुवंशिक इन्जिनियरिङ्गया प्रविधि संभव जुइत्यंगु दु । आनुवंशिक इन्जिनियरिङ्ग जीव विज्ञानया मेमेगु छयल्यं अनुसन्धान यायेत हःपाः न्हू भंगु दु । प्रकृति नं भःगु हे किसिमं वंशाणु हिला बुला यानाः न्हू न्हूपि जाती प्रजातीया सृष्टि यानाचवंगु हे । एव प्रकृयायात 'प्राकृतिक आनुवंशिक इन्जिनियरिङ्ग' धाये ज्यू धकाः प्यदति न्ह्याः साइन्स युनिभर्सय् (नेपाल साइन्स बलबया पो) पिकयागु खे थौकन्हे व्यावक ब्वने हे ब्वंगु दु ।

धुलि ब्यनेधुंका छितः छु खे न्यनेगु इच्छ जुल जुइ - एव ज्या गुलि थाकु ? यज्यागु ज्या भीयाय् याये मफैला ?

प्राविधिक बृष्टि स्वयंबल्य् एव ज्या उलि भःगु मजू । छि सिहे स्यू जुइ कि जीव कोष भंगु तसकं चीधं - छगु मिलिमिटरया सच्छिब्वय् छब्वसिके चीधं । उकेचवंगु डि. एन. ए. भन गुलि चीधं जुइ ! सुका खे चवंगु डि. एन. ए. या ब्याः ३४ A (आम्सस्ट्राङ्ग) जक हे । १ A भंगु १ मिलिमिटरया १०,०००,००० ओं ब्व खः । हानं छहाकः डि. एन. ए. ल्य भि-ट्रलं मयाक वंशाणुत दे । याःकयंया वंशाणु चानाकायेगु व ठीक थासय् स्वायेगु ज्या विशेष किसिमया जैविक उत्प्रेरक (इन्जाइम) पत्ता सगय जुइधुंकातिनि संभव जुल । वंशाणु स्वयेगु ज्या स्वाःगु कोषय् तुं हे यायेमाः । कोषया रासायनिक बनावत भतीचा हे त्येके मज्यू । थये कुक्कं यायेधुंका नं यक्व कारखानायाः न्हूगु वंशाणु ग्राहक कोषय् ब्वनाः ज्या मयायेकु । यज्यागु नू कारणतय् समाधान जुइके धुंकूगु दु । प ईः तामपाय् धुंकल गबलय् भीलं धम्हं यये वंशाणुत हिलाबुला यायेफइ ।

आनुवंशिक इन्जिनियरिङ्ग तकतिनि विकास न्हूगु प्रविधि तसकं थाकु । एव ज्या यायेत तसकं खम्पीसपि वैज्ञानिकत व तसकं थिकेगु रसायनत व यंत्रत माः । वैज्ञानिकतय् दे बें तक मेहनत याकातये मालिगुलि एव ज्याय् सफलता भूलाकेत ज्या यायेगु वातावरण व प्रोत्साहन तसकं आवश्यक । थौकन्हे छुं नं वैज्ञानिक ज्या याकःचा यानाः पूछाइ मजू । एव ला भन याकनं याकनं च्वन्हाः वनाचवंगु न्हूगुलि अन्तर्राष्ट्रिय स्वापू मतयेक मगाः । मेमेगु बैशय् जुयाचवंगु ज्याया लिचवः सिद्धांतयगु तसकं आवश्यक । उक्ते पत्र-पत्रिका, किताब, सम्मेलन - गोठि आदियात अनुसन्धानया ज्या अलग तय् फइमजू । भाः छि थुल हे जुइ, भीगु देशय् एव ज्या गबलय् जुइ फंगु खः !

तर छु भी न्ह्यावलें एव ज्यां छुवे चिलाब्वने फेला ? एव खे भीयाय्यापि योजनाविद्-पिसं छकः तक नं बिचाः याःगु खेमजू । एव ज्या थाकुसा असंभव मजू । भौतिक साधन व धेबाया ख्यं नं इलेक्ट्रोनिक्स, परमाणु अनुसन्धान व भूगर्भ अनुसन्धान थें भीगु औकातं विने सलाः ।

आनुवंशिक इन्जिनियरिङ्गया प्रविधिइ स्वंगु विश्वया न क्षमता दक्के माः वंगु खँ यक्वस्यां थुइके धुंकूगु दु । सन् 1983 डिसेम्बर १२ निसें २१ तक न्यू-बिल्लिई जूगु आनुवंशिक बिज्ञानया भिन्न्यागु अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनय् ब्यति काःभाःपि दक्वधेय् वैज्ञानिकतय् बिज्ञाःकणं स्वंगु विश्वया बेशतसें थ्व ख्यलय् यक्व क्या पाये वाकिदनि । थ्व क्याय् लिपा लात पायेव हानं छकः विकशित देशं अविकशित बेशयात शोधण पायेत लें दइ । ह्यापा इलेक्ट्रोनिक्, माइक्रोइलेक्ट्रोनिक्स व रासाइनिक प्रविधित विकास पाये मफुगुलि थौं थ्व प्रविधितय्गु लागि पच्छिमी बेशयात धाक्व घेवा पुलाएवने माल । भाःनं भी औबिक प्रविधिइ (विशेषयानाः आनुवंशिक प्रविधिइ) भास्य-निर्भर जुइ मफुत पाःसा भीसं गवलें सुख सिइ मखुत । थ्व खँ भन भन बांलाक सिइ क्या वचवंगु दु । उके बिबोधंगु बेशतसें नं थ्व ख्यलय् ह्याःतया हये धुंकल ।

स्वंगु विश्वय् आनुवंशिक प्रविधि याकनं बिकास पायेत छगु अन्तर्राष्ट्रिय अनुसन्धान केन्द्र दक्केमाःगु खँ वंगु हँ वेल्ग्रेडय् जूगु वैज्ञानिकतय् मुज्यां वाःचाय्कूगु खः । थ्व क्या पायेगु भाला संयुक्त राष्ट्रसंघया औद्योगिक संगठनं काःगु दु । तर अनुसन्धान केन्द्र बेल्जियम अथवा इटलिइ दक्केत्यंगु खँय् स्वंगु विश्वया यक्व बेशतय्, विशेषयानाः भारतयात छित्त बुभय् मजू । अन्तर्राष्ट्रिय अनुसन्धान केन्द्र नं पच्छिमी बेशतय् ह्याःतय् लातकि चीमी बेशतय् समस्याकयं क्या न्ह्याके फेगु कम संभावना बे । पयाःगु खँय् भीयाय्वा योजनाविद् व विज्ञान प्रतिष्ठानया मन्तसें गुलि ख्युताः तयाएवंगु दु थें मस्यु ।

तज्जाः तपुलि

थःगु तारीफ पाके यःह्य मनुया तज्जाः तपुलि यह धयागु छपू धापू दु ।

छगु प्रान्तं सेगु प्रान्तय् सरबा जूह्य देनायो थः गुर्याथाय् बिदाबाजि जूवन । क्या गुरुं धाल, “देनायो जुइगु धयागु साप थाकु । होश या न्है”

वं धाल, जि सच्छिगः तज्जाः तपुलि थिक्क यानातयागु दु । नापलाक्कोसित छगःछगः बी अले सुंनाप जि ल्हापु दइमखु ।

क्या गुरुं तंस्वयेकाः विरोध यात, “ल्वःह्यमाप ल्वःकथं व्यवहार पायेमाः का । थये छाय् पायेगु ?”

देनायोनं धाल, “छिये तज्जा तपुलि मयःपि संसारय् गोह्य हे दु धका, गुरु ?”

गुरुं छयों रूढकृलुहुकु संकाः धाल, ‘खला खः’ अनं पिहां क्याः वं छन्हेंसित धाल, ‘जि सच्छिगः तपुलि ज्वनाः छे पिहां क्यागु । भाः जिके खी’ गुंगः जक बनि”

— स्वांमाः

सर्गया सुवाः दुने म्हपूजा

तेजेश्वर बाबु 'स्वंगः'

ह्मपूजा आत्मप्रतिष्ठाया परिशीलन । सर्ग उक्थिया सुवाः । आत्मप्रतिष्ठाया परिशीलन यः म्हस्यापाखं हे सम्भव । ह्म धंगु बेह । देह आत्माया ऐहिक स्वरूप । आध्यात्मिक धर्म आत्मा देहया सम्पूर्णता व समाप्ति । आत्मायात ह्मसिद्धिकेगु व ह्मसिद्धिके विद्गुली आध्यात्मिकता वस्त्वानाचरनी । ह्मपूजाया महात्म्य अष्पात्म दुबं विबंगु दु । आत्मशुद्धि आत्मपरिशीलय सम्भव बुद्ध ।

प्रतिष्ठा आत्मपरिशीलनं पिदनी । अथवा यथे ध्याय् आत्म परिशीलनया कला प्रतिष्ठाम् पिषव । परिशीलन संयलं हुनी । संयम सदाचारं पिषव । सदाचार विवेकं बुद्धी । विवेकशीलता आत्मप्रतिष्ठा त्वय्की । सदाचारं आत्मपरिशीलन त्वय्की । ह्मपूजा उकि विवेकया छायाः । सर्गं छायाया मूर्तं बाखं ।

प्रतिष्ठा छकलं गल्ली मख, न छकलं ह्मनी । लखं प्याइ । चिकनं दुगली । मण्डप गुगु चिकनं दुगय्की तातक रूपनी । चिकं इताः बुलुहुं तातक प्याइ । बुलुहुं गमलाः तातुइगु पहः प्रतिष्ठाया स्वरूप । ह्मपूजा उकि उत्सर्गमूलक जीवन दर्शनया झःझः धागु प्रतीक ।

जीवन दर्शनयात प्रतिकात्मककथं झःझः धाय्क ह्मायकेगु संस्कार भीगु छुक् । दर्शनयात संस्कृतिया पूर्व कय्काः जीवनया कृयाकलापे तस्वाकातःगु ह्मपूजाया ज्वलं उल्लिहे न्ह्यगु गुलिक म्वाग्गुया विविध पक्ष ।

ह्मपूजाया मण्डप लखं गुलुपाः विद्याः चिकनं दुगय्की । दुगय्केगु पुरश्चरण । पुरश्चरण दुगय्केगु क्रियाया विधि । अथवा यथे धाय् — पुरश्चरण प्रगाढीकरण क्रियाया अग्रगामी प्रविधि । मानो दुगय्केगु भीगु संस्कृतिया संस्कार । मण्डप छगू प्रतीकपूर्णताया चाकदंकेगु छगू पूर्णता । तुइव विद्वेषा नू सिद्धमर्थेक छवाखेरं न्यकेगु पूर्णताया प्रतीक । मण्डप उकि ह्मपूजाया नि । निमस्वका छं थकाम् गथे फइ ? मण्डप बिना ह्मपूजाया छायां गुकथं छायापे छिनी ?

स्वां, ताय्, पोताय्, अदीन मण्डपया ह्मायं । वा, नाकि गुगु मण्डपया प्यखेरं, वषवी पुनः पुनः तइ पूर्णतां पिबंगु ऐश्वर्यं अथवा धनधान्यया प्रतीक । मण्डपया प्यखेरं, च्याकिगु तृचिकं इताः ज्योतिर्मय जीवन पुवाःया प्रतीक झःझः धाइ । इताः गुगु मण्डपया प्यखेरं च्याकी जीवनया फुक्क कुने न्यकलनं झः झः धाय्काः त्वय्मा धेगु बुवाले थिनाचरनी धिइगु ब्रह्मज्ञानया पहः ।

धौसगं गुगु लःह्माइ पूर्णचन्द्रया प्रतीक बुयाबिह । धौसगं तिइगुया पर्याय ह्मासः क्षितीजे तिमिलां छायापिगु बुवाः ह्मपुसेचरनी । अले खेसगं वइ । ला, न्या, खे स्वता ।

जीवनयात जैविकतत्त्वं हनेगु दर्शनं प्रेरितं खै सगंया महिमा अतिकं गहन । खैचं नभचर, न्या जलचर, तां यलचरयात प्रतिनिधित्व याइ । स्वता जाना: खैसंगं बिइगुया दार्शनिकपक्षं नेना जल, बल, स्वंगुलि प्रकारया प्राणिप्रति मनुखं त्याके फयेमा:गु विजयया दुस्य:गु सुवा: दुविना खंगु कनी । स्वता न्यंकं सगंया त्यू ह्यू न्यां लुइगुलि विजयया सारगभित रस मूल छहाय्केगु उत्सर्गं विमोर स्नेहाली - पीर ध्यया ध्यावक खै च्छुइका: लसतां भयेविका: जीवन हनेगुया मर्म लिपयाना ।

स्वां प्रकुल्ल जीवनया दमु । प्रकुल्लताविहीन जीवन मखु । प्रकुल्लताजक जीवन बहार वइगु स्वांनं कनी । स्वांथे मनमोहननक्सां ह्वये फयेकेगु कुत: जीवनया पह: जुइमा: । स्वय् छात्वां स्वांयानं चिरस्थायि स्वां, गुगु छक्लं सुखूचिनी मखु, गुगु छक्लं इवाक बुइमखु । सखि व निइपव: ख्वास्वांया माला: चिरस्थायि यशस्वी जीवन सुवा:या प्रतीक सगं । उन्मुक्त प्रकुल्ल हनेगु मन्तुनाया भितुना बेछाना: य:गु पुनंपिनं य:त यमनं ।

सभागम जीवन । जीवनया सम्भाव्य श्रोत सभागम । सभागम खैगु संयोग । संयोग व सभागमया लुईव बिईय सिइमहुगु स्वापू दु । स्वापू छगू सूत्रधार, सूत्रधार छत्वा:या निचव: । चव:नं स्वापू स्वाय्गु क्या याइ । स्वाय्गु संयोग प्रविधि । जजंका गुगु य:तयमनं ववजाय्की संयोग सूत्रया प्रतीक । संयोगयात संवरण ताय्गु जीवनया प्रयोजन । प्रयोजनया स्वापू प्रजनन, प्रस्फुरण संरक्षणक्रिया नाप । प्रजनन श्रृष्टि, श्रृष्टि प्रस्फुरण, प्रजनन ब्रह्म । प्रजननत स्थिति । जजंका गुगु य:थेयमनं ववजाय्की य:त श्रृष्टि, स्थितिया ब्रह्म प्रतीक । जजंकाया स्वतु उकिं श्रृष्टि, स्थिति व ब्रह्म विवेकया प्रतीक । स्वतुजा:गु जजंकाया निचव: स्वापू शिव व शक्तिया निरवच्छिन्न सभागमया क्रमवद्धचक्र । चक्रमध्द हामा प्रतीक । गोलाक हनेगु प्रविधि क्रमवद्धताया सौन्दर्य श्री क्रमवद्धता उकिं निरन्तरता । निरन्तरता अटूट विकासया सुप्राधार । प्रत्येक विकास क्रम-वद्धता दुने सम्भव उकिं । गन क्रमवद्धता महु अन निरन्तरता महु । गन निरन्तरता महु अन विवेकया विकास गनं दइ । भू सिइयथेक गोलाइगु गोलाकार ब्रह्माण्डया प्रतीक । पृथ्वी गोला: । ग्रह गौचरता नं गोला: । सिमाया विकासक्रम चाकछि चाकलाक गोला: । जजंकाया आकार नं उकथं हे गोला: गुकथं कि ब्रह्मज्ञान । ब्रह्म खैगु जिज्ञासा । जिज्ञासा ब्रह्म स्वरूप । जिज्ञासा ज्ञानया नं नासं । ज्ञान आत्मबोधया नं नासं । आत्मबोधी सत्य बुद्धकथं परिनिर्वाणया लैपु । परिनिर्वाण खैगु मोक्ष । ह्यपूजाया महिमा उकिं धोधिसत्व ज्ञाननाप स्वानाचखंगु दु । आत्मबोध आत्मप्रतिष्ठा प्रतिष्ठा पन यानाबिइ । आत्मप्रतिष्ठायात चिरस्थायि यायेगु हेतु जजंका ववखाई ।

अनेतनेगु सिसाबुसात जीवनसारतत्वया प्रतीक । सिसाबुसात गुगु ल:झाई - जीवन रस परिपूर्णं जुइमा:गु सुवालं जायाव्वनी । ह्वापंया सुवा: - कि जीवन रसपूर्णं सिसाबुसाया केन्द्र यजुइमा: । रसपरिपूर्णं सिसाबुसा उत्सर्गया प्रतीक । य:त तंका: कत:मात पोषण विइगु उत्सर्ग छगू उपकारया । उपकार निस्वार्थ सेवाया क्रियात्मक जला उकिं । निस्वार्थता गन दु अन सेवामा महिमा । स्वार्थपरक सेवा श्रष्टाचारया हाजक ।

खोसि छा: मुक्क यें । पिनं छानानं दुस्य: माकुसेध्वनीगु स्वभाव ध्वया । पिनं छाना: नं दुस्य: माकुइगु सवा: खोसिनं बिइ । खैखोलायें खोला सालुगु त:सि गुलि सुगन्धमय । पिव:

‘गान्धारी विद्या’ (संगीत)

— सुश्री शान्ता तण्डुकार

कलकल हाहा, सलल न्हाना घयाचवंगु सरितायागु कलरवपूर्ण नाद, सिरिसिरि वया चवंगु मन्द समीरय् सरसर सनाचवंगु हः, व वरु शाखा शाखाय् व नवीन हःयागु लासा लानाः वसन्तया मचा मुखूस्वां भुले जुयाचवंगु, कोईली आनन्द उमंगं विभोर जुयाः साःगु रसयुक्तगु फल सवाः कयाः रनवनयागु कुञ्ज चाःहिलाः पङ्गुसेचवंगु सलं लोदी (मचा ह्यायेकेगु) म्ये हालाः मचायात ह्यायेकाचवंगु गुलि न्ह्याइपुसे चवनी । उपायागु सप्तरंगी आभाय् तलाउले नायिकाकपी कमलिनी वाउंगु लतिकायागु सारी सिनाः मुमुमुमु हिलाचवंगु ह्याउंगु निभालय् कं लिसे संघर्ष यायां थःगु सौन्दर्यपूर्ण यौवनया सुथय् ह्यायाचवंगु गुलाब गुलि बांलाः । थ्व मनोरम दृश्यत स्वप्नलय् मन गुलि आनन्दं पुलकित जुइ । खनं खः छह्र अंग्रेजी कबिया धापू दुः—

“सौन्दर्यं घयागु चीज न्ह्याबले आनन्दगु जुइ”

थ्व नाना दृश्यत पर्दा खः संसार कपी बियाया । ययागु अखण्ड ध्वनि हे प्राकृतिक संगीत खः । तर प्राकृतिक थ्व अनुपम सौन्दर्य अवलोकन यायेत थुक्य् दुबय्जुयाः रस त्वनेत, सुक्ष्म विचार यायेकुगु मस्तिष्कयागु समुचित विकासयागु भति आवश्यक दु । तर अप्पो यानाः सर्व-साधारण मनूत वयागु हे ज्याय् धन्दाय् हरक्षण लगय् जुयाचवने माःगुलि व प्रकृतियागु भव्य सौन्दर्य स्मयेत फुसवया अभाव जुइ । अले वयागु लागि थ्व विषयय् छुंहे अस्तित्व दर्इमखु । तर सच्चा गायिकायात धाःसा थ्व दृश्य गदले नं एवमंके फइमखु । वयागु मिखाया न्ह्याःने न्ह्याबले

(४३ पेजया लयं)

सालुयाः नं दुकुलु नाइसे चाकु माकुइगु सवाः तःसि देछाइ । कथिपे खानानं इवालाइवाला तिग्मलाचवनिगु सवाः तुं लःह्लानाचवनी ।

इताः मत च्यानांचवनी । न्ह्यापुसे भःभः धाय्काः ह्यपूजा न्यानांचवनी । जीवन धाबे उत्सर्गमय, धाबे ज्योतिर्मय प्रतिबिम्बित जुयांचवनी । ह्यसते धौसंगं, छयले ध्वास्वांपुचः ध्वहले भवीरया छायं, गःपते श्वयंछा स्वांमाः, गःपतं नुगलेथेक थ्वखानाचवंगु जजंका तुयुसे, थःगु न्ह्योने भः भः धाय्काः इताः च्यानाचवंगु विधिपूर्ण मण्डः, जबंखवे मरीचरी व सिसाबुसाया थकि, कवह्लाते ला, न्या, खे स्वता, जव ह्लाते आनन्द व उमंगं भग्निउगु जीवन संचरिणी रस ऐलाया पात्र ज्वनाः पद्मासने स्थिर योग मुद्राय् न्याइगु ह्यपूजा सगंया सुवाः दुने गुलि संस्कारं परिपूर्ण अबलय् हे मामं अथवा छेया थकाली नकि मेजुं भाखे, ताय, भवीर, स्वां, सी सकतां छयानाः छयलं निसे ववलुकाः ह्यपूजाया उपलक्षस न्ह्यापुकाः ह्यदि अभिवेक याइ मानो संस्कारयुक्त जीवन आनन्ददायक अभिवेक, अभिवेक बथे ।

प्याखं हुलाचर्चगु हे दइ । वं व दृश्य चिधंगु छाये मजुइमा कल्पनाया संसारय् बबन्वाः लखय्
विशालगु रूप खनी । थुकिया लागि बसन्तयागु छपु म्ये उद्धृत पायेः-

राग वशन्त ताल लं

सोव सोव रसिकन समय बसन्त
भंगल पंगल पनि जुल उन्मत्त ॥धु॥
विन्द्रावनसं होव नाना रंग
राधिका रति जुल कृष्णजुया अंग ॥१॥
चुवा चन्दन अविर फुलेल
तफ ध कस्तुरी त्रिभुवन तेल ॥२॥
रिधिलक्ष्मीदेवि नं ह्लाये न्यहुने गोविन्द
भूपालेन्द्र थाकुरया आनन्द ॥३॥

जितः एव विश्व बीणाया अवस्मरणि्य अवलोकन यायेषु शब्दल भावतय्गु हितेगु धाय्
मनूया नुगः खः न्ह्यपु बुद्धिया चमत्कार ! प्रत्येक सांगीतिक ध्वनिह थःथःगु विशेषरूप व प्रभाव
वइ । तांन्वइगु, बिजुली व सूर्धोया जलं, ख्वाउंगु, वर्षायागु व शरितायागु कलकल, उकें नुगलय् गुगु
भाव लुपावइ, वहे अनुसार सःभं वइ । उकें गुगु प्रकारयागु वातावरण, शब्दयागु स्वभाव व
प्रभाव जुइ, भये हे प्रकारं रूप नं वइ । उकें सःत नं गोली व गुंजदार जुइ । खलय् सः
न्यनावनगुलिं अचीर स्थायी जुइ । खुशिया सिथय् सः वाण बँथे येगं तापाक न्यनावनइ ।
थुगुप्रकारं मनूतय्गु कथया सः तं फरक जुइगु खः । गुलिसिया गोली, गुलिसिया फालाचिगु,
गुलिसिया तपुगु, गुलिसिया बिपुगु, गुलिसिया छाःगु (ककंश) गुलिसिया नापु, गुलिसिया
सल्लमिगु, गुलिसिया थ्यांथ्यांय् मिनिगु खः । थये सलय् विभिन्नता वइगुया कारण खः,
आकाश व वातावरणं यानाः । आकाश अनन्त पदार्थं आबूत जुयाचवंगु दु, । गनं पबंत, गनं
मंदान गनं तःजा, गनं चिजाः, बयागु प्राकार हे मदु । उकिं भीपि व भीगु पूर्वज विद्धानि
सुनानं ध्वनि गुलि प्रकारयागु दु धाये मफुत व धाये मफुनि । तर गुलि भीसं स्पूकि सृष्टियागु
मूल पदार्थ छगु हे खः, व खः नाद । नाद हे ब्रह्म । ब्रह्मा हे ओं नाद खः । ब्रहे नाद आकाश,
आकाश वायु, वायुनं अग्नि, अग्निनं जल, जलं पृथ्वी थुगु क्रमं सृष्टि जुल । एव कुक्क ब्रह्माण्ड
नादयागु हे बाह्यरूप खः । गुगुकि लिया फुक्क तत्त्व नादे हे मिलय्जुयाः सिधइ । एव हे भोडव
अर्थात नक्षत्र हे पञ्चतत्त्व खः । गुगुली आकाशयात पंचमहाभूतय् पाँचौं मानय् यानातःगु दु ।

ध्वनि व संगीत

निगु वस्तुया संघर्षं गुगु आवाज विजबइ, गुके स्थिरता सुन्वरतालिसे मानव मुटु
रंगेयानाः आकर्षण यायेफुगु चम्बकता वइ, अज्याःगु संगीतपयोगी सः अर्थात ध्वनि संगीत खः ।
एव बाहेक मेगु फुक्कयात कोलाहल, गोलमाल खाइ । एवहे रंजन ध्वनियागु परिवर्तित व
परिमाजित रूप खः नाद । एव हे नादया दुने संगीत न्यने दु । उकें प्लेटोया धापू दुकिः-

✽ मानदास तुलावर, मल्ल शाहकालया म्ये पे. १२. प्रथम संस्करण वि.सं. २०१३ साल ।

Music is a moral law, it gives a soul to the universe, wings to the mind, flight to the imagination a charm to the sadness and life to everything.

उक्ति संगीतं ह्रीकी, प्रेमयु बुज्याकी नसा नसाय बेशभक्ति भाव भरयाना: समरे लाखौं लाख शत्रुयात स्याकी । खनं ख: संगीत छु सु सिल: ख:, भक्तिमार्गयागु लागि । धर्म प्राण आस्तिक भी हिन्दू धर्मावलम्बीतयगु बेशया लागि । अन भीगु अपालं हे कला व शिक्षा अति पवित्र पावनरूप बेवदेवीलिसे सम्बन्धित जू । उक्तें मोक्षमार्गयागु लागि छगूजक साधन न संगीत हे मानय यानात:गु दु । इमिसं उद्देश्य पूरा यायेत संगीतयागु उपासक उपासिका जुया: कठोर साधना एकाग्रता, तन्मयता, व स्नेह आदरयागु बल्ला:गु खिपतं भगवानयात चिन्ता: थ:गु वशय तयेकत । मुनां मन्यौं जुइ व ? कठोर स्याग तपस्यां व लगनशीलतां न संगीतगुषा तर्बका: मीरां गिरधर नागरयागु तुलसीदासं रामयागु, सुरदास श्यामयागु भजन कर्तन यायां भगवानपिन्त वसय हया: मोक्ष प्राप्त या:गु बाखं ।

अथे ऋषि महर्षिपि व अनया शिष्यपिसं अरय बनय च्वना: हरियागु भजन या:गु । उक्तें हे वेव शास्त्रय सामवेदयागु उल्लेख प्रमुख रूपं यानात:गु नं दु । गुगुयात कि छगू स्वतन्त्रगु गान्धर्व वेदयागु अस्तित्व मानय याना: संगीत कलायात गान्धरी विद्याया संज्ञा वियात:गु ख: । उक्तें “मरुभक्ता: यत्र गायन्ते, तन्त तिष्ठति नारद” धका: संगीते भगवानयागु एव सम्बेश दु ।

धुलिजक मल्ल भगवानपिसं नं गुह्य गुम्हेसिनं यज्यागु बाछ संगीतयागु प्रभावं अर्थात भगवान शंकरया डमरूयागु शान्तिभेदी ध्वनि, हृशीकेशयागु कर्णभेदी पाञ्चजन्य शंख, कृष्णयागु बांसुरीया मधुर संगीत, बिधननाशक गजाननया ताण्डव नृत्य व महर्षि नारदया बीरपया मुम्बरया प्रभाव समष्ट जीवय ला:गु बाखं । इमिगु गायनय साय बिइगु व अतीतयागु बाजात थौं न तम्बुरा, मृदङ्ग, नृत्य सुषिरवाद्यत परिवर्तित रूपय विद्यमान जुयाहे च्वंगु दु ।

हाकनं धायेधा:सा, बांसुरीया सांगीतिक धून न्यन्यं ब्याय वंवल्य कृष्णजीयागु हृयोने ध्यंवन गोकुलय चर्चपि फुक्क विवाहीता निसाततकनं । इमिसं इमिगु छेँ - जहान स्यागयात तर बांसुरी संगीत त्याग याये मकुत । थये ब्याय वनानं जब कृष्ण नापलाये मकुत अले विन्द्रावन समानयागु नेपालयागु वनय च्वना: छह गोपिनी नं थुगु प्रकारं विलाप यानाच्वन :—

हे हे माधव बियमते नुगरया घाल: पिरति तयेमाल ॥धु॥

सिलसं मनुक लुँया बनमाला कोखाया ओ

मथुरासं बिज्याक तुं ताया

केशरिया रङ्ग ताल श्रीखण्ड नस्दाक ह्याया

छाय छिन सेहे मताया

॥१॥

बन बन हिला जुया, कथन कओ मचाया

भालपे थमन मफया

बांसुरीया सल ताया फयार्थे जि डेना जुया

मदतला प्रभु जिके माया

॥२॥

छि गन थ्यनाचवन ?

— विनय कस:जु
(पाल्पा, तान्सेन)

छि भजूचाइ । तर मिखां खंगु खें पर्याः याये हे माः । छिगु जःखः छचाःखेरं थधाम्
धंगु साइनबोर्ड दु — बांबांलाःगु, तःलःधंगु भव्य साइनबोर्ड गुकिइ च्वयातःगु दु — चिनि कारखाना,
चुरोट — कारखाना, कापः उद्योग, भो — मील, मैदा मील, ध्यः प्रशोधन केन्द्र, बाँध नहर निर्माण,
पजागु गुलिखे सूवं — ग्वहः तयातःगु खनेदु । गुकिइ उन्नति, प्रगति व विकासया बाबांलाःगु
हगस ह्वयाच्वंगु सिद्धु ।

छि छक्क चाइ । अहा ! गुलि न्ह्यइपुगु थासम् वया । गुलि छयुं उन्नति जुइधुं कल
खनि थन । गुलि भाग्यमानी थनया मनू । छितः थः गन वया धइगु खें सिइकेगु आय्बुल जुइ ।
जि स्वये, आःतकया दुने छिनं बाः चाल जुइमाः थः गन थ्यनाचवन धइगु । छं जुयाः मचाःसा, धूखे
ह्नाम्पं वियादिसें तिसकं जि स्वांपुइ — “छि साइनबोर्ड — पेन्तरया पसः न्ह्योने दनाचवना दीगुदु”

नको जाओ जउभन सल डे डे कोकिलया
थथिन बेलस जि वाया
अनाथन ह्नासे तया लितु जुल बसन्तया
विनती खें डे व अबलाया □

॥३॥

छु थ्व बाखं सत्य मखुला ? सुनां नं मन्यं जुइला थ्व अघम्मगु बाखं । वर मन्यंगु
जुइकु धं हाःगु म्ये व बनया नां । बन खः सापूतय्सं छाप्रो दयेकाच्वंगु पक्षकाष्ट गिरियागु बन,
मातासीर्थ सतिगु कीर्तिपुरया डांडा, अनर्चवपि यहे सापूतय् सन्तान ख यौयापि ज्यायुत !

थ्व लोक्य् कर्णं सुख व परलोक्य् उत्तम गति दइगु संगीतं जीवात्मातय् तजक भल्लु,
पशुपन्थी निर्जीव व प्रकृतिइतकं प्रभाव लाकूगु दु धकाः संगीतयागु सकूतय्सं धइच्वंगु दु धौतक
नं भीत । गथेकि बेजुबाबरां राग मालकोथ हलाः लोहं नायेकल, अभीर खसुसं राग फोबार
हालाः वा सयेकल । तानसेनं दोपक राग हलाः शिचयाकल, थन मिया राम च्यानाः छटपटय्
जुल । अथे जलनय् छटपटय् जूवलय् दक्षिण भारतय् च्ववपि निहा गाविकातय्सं राग मल्लार
हालाः वा वयेकाः तानसेनयात शितल यानाबिल । थ्व जुल भीगु निस्साय् न्ह्योने मकुगु तइ
सकूतिइजक भीगु मिखां खनागु अतीतया बाखं तर ह्निगः धौं-कन्हे नं खनाचवनागु दु कटकिनं
पःगु चिकिधंगु दुधौं याजायागु प्रभावं सर्पयात प्याखं हुइकूगु । थधे हे गुलि मृगतय्सं नं बांलाःगु
संगीतया ध्वनिइ थःत थम्हं लोमंकाः पःगु जीवन व्याबायागु ह्नाःतय लः ह्नाःगु दु धाइ ।

□ आदरणीय साहित्यकार सम्पादक प्रेमबहादुर कसाकारज्यू पाखें प्राप्त जूगु ।

हयं मेगु ल्याखय्

सितु

[४७]

थःगु पुलांगु खँग्वः म्हसिका दिसँ

छेलाय् हयाः म्वाका दिसँ

१) गं=पःखा

क) गँने = पने (क्लि.)

सिगँना हल = पनाः लित बवनाहल

ख) गंसले = अप्पां दयेकातःगु स्वाथलय्,

पःखाः, अंगः दायेगु छता ज्याभः

२) ह्लसि = भति भति प्याना च्वनिगु थाय्

क) अंगः बछि बछि ह्लसि थाहां वः = अंगः बछि बछि प्याः

ख) ह्लः गन = भतिभति प्याःनि, फुकं मगंनि या अर्थय्

३) बि = ताहा, (सर्प)

क) बिस् = बिघालं

ख) ह्लय्बि, दम्बि, दोवि (खपे)

४) मो = छयँः

क) मोल्हुये = मोल्हुये (लखं सिलाः छयँ यचुके)

ख) मो चाये = छयँः चाये

५) सिवे = मिस्तय् भतिभति यानाः मुंकातःगु धन, कोस

क) वया भाःतं वयागु सिवे हे फुकाबिल

ख) थःगु सिवे हे थःत मवु

६) फस्ता = मखुगु भुठा

क) फस खँ (फय् खँ) = मखुगु खँ

ख) फस्ता ब्या = मखुगु (गलत) ज्या,

—खँग्वः न्ह्यःब्वःह्य आदिवज्र

बिली छम्ह खुँ खः

— एलेथा लिडस्ट्राम

याकःघा सुम्क चवनकि ल्हापा ब्वंकाबलया गुलिखे खँ लुमनावइ । गुलि ला तस्तकं हे न्हाइपु । छगू खँ माःसा जितः भाः भाः लुमनी । मिखा न्हाते हे बँबइ । जि बयात लोमके हे मफु ।

उबलय् धाःसा जि न्हाइहे तिति । नकतिनि नकतिनि ब्वंकः वइगु उगु ताकय् जि खुब आइशंवादी । उगु हे इलय् बिली नं प्यंगुगु तगिनय् ब्वंवल । बया मांया अप्लाः हनेगु बानी, बोह्र ला ल्हापाहे मस्त, याकः काय् व कलाः अनाथ यानाः ।

बिलीया बसः हाकु, नवः । सुयागुं कोरं तिइकातःगु थें च्वं । अजाःगु भ्वायःगु बसः किनाः व स्कूल वइ । गंसिगु ह्य, सने संमहु ख्वाः । व न्हाबलें कोकुनाः निसितिसि बइ । वं गबलें थस्वानाः जितः मिखा चूलाक स्वयेमफु न वं सेपि मस्तय्त हे छ्थें ल्हातेनाः मिखा चूलाके फु । बाखें कनेगु जिगु तगिनय् सेपि मस्त बिली लापावकं हे ब्यागलं च्वनी । जि गुलि धाये सुनं मखा वनाप जानाः च्वं । बयात हिस्पाये मते । तर थ्व खँय् जितः गबलें मनं तयार्थे मजू ।

बिली छगूकथं व तगिनय् दक्को मस्तय् खाकःथें जुल । गुबलें दराजं अपवा डेस्कं छुं तनकि वयात हे ब्वाक्वात्पाये धुंकी । बिचाः हे मयासँ तप्यंक हे धाये धुंकी 'बिलीं खुया काल' गबलें गबलें ला जि हे नं मती वनी । लाःसा बिलीं हे खुयाकाल ला । व गुनामवासँ न्हागु हे धाःसां नं छुंथें सुम्क च्वनाच्वनिगुलि नं ख हे खःला धाइथें मतिइवनिगु अथेनं बिलीया पेलिनाः पायेगु — वं खुगाकाःगु सुनां खंगु बुला ? गुबलय्तक छिमिसं थःगुहे मिखां खनी मखु, उबलय्तक सुयातं छुं बाः पाये दइमखु । लाःसा गनं उखे धुंखे लानाजकच्वंगु जुइफु, लिपा लुया हे वइनि,"

धातर्थें तंगु वस्तु उप्पोयानाः लुया हे वः । जैकेट—तिथ्यलय् गन छुंखे बांछबयातःगु लुयावःसा, ह्मिनेगु लाकां मेगु दराजं पिहाँवइ । तर गुगुं वस्तु धाःसा तनकि लुयाहे मषः । थजाःगु खँय् धाःसा जिगु मिखाय् नं बिली हे लुमनावइ ।

थ्व धाःसा खः — वया छेँय् वयात न्वानाः कजे याइपि सुं महु । अकलेट छगः चुइगम छगू पेंजाःगु चिधंगु वस्तु न्वाना नयेत नं वयाके धेवा छगः हे महु । थजाःगु वस्तु खनाः सुनं मघातय् मन सुम्क च्वनीमखु ।

मवम्बरया छन्हु व घटना जुल । उखुनु शुरुबाः । शक्रवाः धइगु ब्वंकीपिनिगु लागिं दकलय् स्यानुइगु ह्लि खः । छेँय् बनेत वा वइच्वंगुलि मस्तय् नं जोस पिहाँवयेकाच्वंगु । वं बइत वं वइत धेवं बहलाः यायां ध्वानाच्वन ।

जि उमित सुम्कतय्गु कुतः यानाः थयाहे च्वनातिनि । बिलीचा लिकसंच्वंगु जेन आकाभाकां चिस्लाय्दनाः हालाहल 'मेडम, बिलीं जिगु मोहः खुयाकाल । जि पेन्सील सुसुपाः— बंतले धनसं तयाथकाःगु धेवा महु । स्वस्वं हे मंत"

बिलीं थःगु छपे बबलुकल । वया बहे स्वाट्ट कुतुंवन । हा कयकुन । धारणे धेवा ला अन हे तइतःगु लः । ह्याचःतिनि जि थःसहे हे खनागु । डबलप् बिली हे छहजक दु वया डेस्क पितुं थिइक ववनाचवह्य ।

भाः दबव मस्त एकदम शान्त । उपि धेवा खुया काःगुया खेय् जि छु याई धकाः पिषा चवन । जिनं उखनु छु जुलथे मस्यु लाःसा जितः चछि बांलाक देने मखंगुया तमं अथवा दबव मस्तय्गु आय्बुयाः पिषाचबंगुलि उतेजित जुयाः जि छगू क्रूर काण्ड यानां हे खःता । छह्य हाःना मबुहा गरीव मच्चायात, सासना याःगु स्वयाः स्वय् नइपि मस्तय्गु खुकुलि वया गुरुजनं वयात ह्निथं डण्ड, अपमानय् भोलय् याइगु ध्व नं छगू अत्याचार लः ।

“खुं, - जेनया धेवा लित ध्यु !”

जि चुपिथे ह्याःगु सलं अहोयाना । न्ह्याबले थें पबलप् नं बिलीं थःगु भास्तरक्षया लागि छसः तबकं मत ।

“का, बे”

बिली नमवासें थःगु सीतं दनाबिल ।

‘छंगु दबयं ह्याचा पुइकि, लाकां नं खः’

बं थःगु छपाः छपाः ह्याचा पुइकायन । लाकां नं खःतल । तर बं थःगु ह्मंगु मोजा खनी धकाः छपाः तुति मेगु तुति खः खः पुइगु कुतः यानाचवन । आखिरे गननं हे मोहः पिहा मबः ।

‘डेस्कय् दबव पिहोया धयें’

जि हानं हुकुम बिया । बं बुबचाप धाक्य सहयानाः थःगु डेस्कं छता छता बस्तु लिक्पया वयन । छुकिं मोहः लुयामयः । छुं हे मघासें, बिली हानं थःगु कापी, सफू, कलम दबबं डेस्कय् स्वयन । अले हानं बं थःगु बोहः डेस्कय् दिकाः थःगु खवाः उकिइ हे तुकाछवयेथें भोसुत ।

छथुं, जि वाः चाल । जि नं वयात छगू तःथंगु अत्याचार याये लात खनि । बिली हाःनाः मबुहा, सकसिनं हिस्काकाचबंहा मघा लः । ब उपेक्षित लः । वयात सुनानं वास्ता मयाः सुनानं मतिना मतः । जि हे छह्यसो वया पें, लिना । वयात छुंभलि मतिनानं याना । तर थों जि हे नं वयात नुगलय् स्याकाः यायेमज्जगु अत्याचार याना । घोला बिया ।

भञ्जालंकाः छह्य मच्चा हानं वहे थ्यासय् पेन्सील सुसुयाः धन खनि । व आकाभाकां चित्साय् दनाः हाला हल “उका, जेनया मोहःला थन वोडंया सिथय् लानाचवन, ब ह्याचः पेन्सील सुसुयाः बंगु, थनसं लोमंका वल जुइ ?

जितः धुइक जुल । हा हे याउल, । थःगु ह्यय् हंस लिहां वःथें । जि बिलीया थाय् थिइक बना । आनं ब अथे हे ब्वहलय् छथें दिकाः भोसुनाचवन तिनि । जि वयात सालाः घय्पुनाः काया बिली ! जितः माफ या । लःसोमखुसां जि छंत खुं वाः याये लात”

बं उतिहि छथें ह्मोनाः जिपाखे मिसां खल । वया मिसाय् खबवि छति मबु । मचा तिनिहा बिली खयाः सुयां कला मवनिगु, खबविया निरर्थकता बं बांलाक धवाथुइके धुंक्रुगु दु । तर वया मिसाय् गुगु पीडां दनदन छव्याचन उकि जितः स्यथाक पुत । जितः लोमंके मफइगु छाप खःता थकल ।

स्कूल छुट्टी जुल, मस्त सकलें छेय् बन । बिली नं छेय् लिहांवन । तर व न्हाबलें घे
याकःचा बबछुनाः सुतुसुतु वनाचवन । जि इयालं स्वयां चवना — व ध्याचः ध्याचःगु स्यः पुसावना
चवन । मानो व थःगु तुति लुतुलुयाः सबक्य् थेंकःवन । फहिलेयाय् थ्यनेवं अनं खनेमंत । जि
फातपुला वयाः मेचय्सं सोसुना गुबेत ह्नुकु तियाः चवनाचवना । जिगु मिखाय् बिलीया बहे पोडां
बासिवयाचवंगु ह्वाः, वयागु हुःखित मिखाया व्यथां पुनाचवन ।

अस्स ! जितः छह्य प्रोफेसरया घापू लुमन “गुह्य मजायात सुधां माया महु, बकल्य् उप्पो
बयात हे छंगु माया आवश्यक ।” छु आः जि माया-ध्यारं बिलीया घोर — नेशस्य व उपेक्षा —
भयमानया घाः सिलेफइतिनि ? थःगु माया मतिनां बिलीयात छह्य मनु यायेगु मति, जि छकः
ताहाक सास कया ।

✽

तोर्कां

छह्य तोर्कां बहनी ह्युंबल्य् ह्लाःते मत व बोहल्य् धंप चवनाः लाछिइ वन । लेंय् धोदूह्य
छह्य मनुखं वयाके न्यन ए मूखं ! छंगु निंति ह्लि व चा उर्थेला खःनि मतं छंत छु फाइदा
बुइ ?

तोर्कां नं ह्लिलाः धाल-थ्व मत जिगु निंति मखु बह ह्युंबल्य् बहनी जिगु धेंप तछयाना
मबीमा धकाः छंगु निंति ह्यागु खः ।

— स्वांमा

नेपाल भाषाया स्यल्लाःगु वाःपौ

‘इनाप’

बवना दिसैं । सत्य छु खः ? सिइका दिसैं
थौंया यथार्थ थुइका दिसैं

राष्ट्रिय पुस्तक प्रदर्शनी — २०४० स. ह्लाप जूगु

चित्तधर ‘हृदय’ स्मृति ग्रन्थ,

‘नेपाल’ ऋतु-पौ चित्तधर ‘हृदय’ लुमन्ति ल्याः व

सत्यमोहन जोशीजुं चवयादीगु

‘नेपालया राष्ट्रिय विभूति कलाकार अरनिकोया श्वेतचैत्य’

(लोक शैलीया महाकाव्य)

स्वयादीगु त्वःफिका दीमते ।

प्रकाशक

नेपालभाषा परिषद्

महाकवि 'हृदय'या किचलय*

मूच्वमि-आनन्ददेव भट्ट,
हीकूहा-देवनाथ रेग्मी,

मुथसिया १०-तार्ई धनकुटा क्याम्पसय् नेपाली ब्वंकादीह्य त्रि.वि. या उपप्राध्यापक भालु हेमचन्द्र शर्मा पोखरेल व जि निम्हं तुनिह्यःया दथुदथु ब्नाचवनावलय् शर्माजुं धयादिल- "शाकुन्तल महाकाव्य वं सुगत सौरभयात उत्तिकं हे छद्दा, माया, प्रशंसा व आदर यानाःजि यः कुंगया जवंखवं तयेगु यानाचवता । देवकोटा व 'हृदय' उत्तिकं हे च्वन्ह्याःपि महाकविपि खः । वयक्ःपिनिगु थपि निगू महाकाव्यतय् दथुइ गजबगु समानता दु । थपि निगूया लनेज्या (तुलना) यक्वं हे जुइफु । जितः जा सुगत-सौरभयात उकियागु हे छन्द व लसं नेपाली भासय् हीके मास्ति यः । हीकेत अनुभूतिजकं कायेमालिइ ला ।... .. मखु, भट्ट, व महाकाव्य ब्वन धाःसा ब्वमि उकी हे तनाथनिइ । गपाय्स्कं मधुर ! गपाय्चवः स्वाभाविक ! गुलि सरल लःजाः व यच् । शाकुन्तल महाकाव्य ब्वन धाय् ब्वकोटाया जाः व महान्ताया यच् किपा गथे भीगु नुपलय् लुलुं हे (जि बाजि चिनाः धाये) महाकवि चित्तधर सु खः भीकेत अले वय्कःयात छद्दामा स्थीमाः ब्वलायेकेत सुगत सौरभ महाकाव्यया बिलिबिलिगु नस्वाःदुने भी दुहां बनेमाः ।"

गुरूं धाधां भायाचवनादिल, जि चाहिं छुच्चा जुयाः च्वाक्क धायेलात - "मखु, धाथें धयादियागु लाकि, जि व महाकाव्य ब्वना नयेफइमखु धकाः जितः ध्याक्कय् लिकाः न्ह्याइपुकेत स्वयादियागु ?"

वय्कलं तम्बेकाः धयादिल - शुक च्वे, स्वाःमनुगु खे ह्यायेमते । जि छत्त न्ह्यागु खेनं पूर्वक विचाः यानाःजक धायेगु । छ मनू लात धायेव गेय्लिचां लिम्बुबिया दाहि पुयाकाये खे यानाः जितः य्वातुक्क ज्वनीह्य धकाः जि मसिउला ? १७-१८ साल पाखे भी निह्य धनकुटाय् च्वंचवनावलय् छं जितः धाःगु ला खः नि - शाकुन्तलया विस्तृत व्याख्या नेपाली भाषां गद्यय् च्च धकाः । भाः जा जितः डा. वासुदेव त्रिपाठीजुं नं धयादी धुंकूगु दु । जि अच्चासां च्वयाः वय्कः-यात ब्यनावलप्य वयय्लं जिगु हौसला गाक्कं हे न्ह्याज्याका बियादीगु दु । उके 'हृदय' या सुगत - सौरभयात कयाः जि छत्त छु धया, उकी जिगु थः विवेक साक्षि दु । जि व महाकाव्यया यक्वं संश कन्य न्यंके फु ।"

गुरुया खे न्यनाः जिगु नुगः हल । जि च्वेच्वे धायेत स्वया । जितः वय्कःया विद्वता व प्रतिभा लुमंसे बल । [उकियातकयाः खे च्वत धायेव जिगु मूल चर्चा सेगु तःधंगु कचा विविनिगुलिं थुयाय् उकी चर्चा मयाये ला ।] अले वय्कःयागु तःधंगु कमजोरि नं लुमंसे बल । जि न्यना - गुरु, महाकवि 'हृदय' जु नापलायेगु इच्छा दुला ?"

* 'पारिजात' दै १, ल्याः ६, वि.सं. २०३७ पाखे उद्धृत ।

ह्लापां जा वय्कलं जिपाखे अजुगतिं (आश्चर्यं) जाःगु मिखां स्वयादिल, अले न्यनादिल - छं वय्कःयात ह्यसिउला ?”

थःगु प्रभाव वयनेगु मौका लाकाः जि धया - “का सा न्यनादिसं । दकल्य् ह्लापां २० सालपाखे जुइमाः - थौंकन्हैयागु राष्ट्रिय नाचघरय् नेपाली साहित्य संस्थानपाखें छगू देशव्यापी साहित्य सम्मेलन न्यायेकल । थुकी जि छन्हु लेखनाथ पौडेल थें जाःह्य छह्य दौखाःह्य साहित्यिकं सभापतिया आसनं न्वचु बिद्यादीगु न्यना, खना । वय्कः पाखे छगू नित्य आकर्षण सृजना यायेत व न्वचु हे जिगु लागि कुषाः । वय्कःया राष्ट्रप्रेम, राष्ट्रिय चेतना, नेपाःदेया दबव जाति व जाति-तय्गु विविध भाय्प्रति आदर व सम्मानया भाव, अले दबवं छपें जुधाः देशया निरति साहित्यया क्षेत्रसं छु याये धयागु भावनां दबव न्यमितय् गजबनकसां धयेपू ।”

जि जाः गुरुया जांच कायेगु इच्छा - जिगु तहाकःगु बयान वय्कःया न्यने यःला मयः धकाः । तर जि सुंकव्वनागु खनाः वय्कलं थम्हंतुं न्यनादिल - “थुलि हे जा महाकविजुया परिचय ?”

जि तना - “छुया उलिचाजक जुइ ? अतंलि यक्वयक्व बंलिपा भाजु मोहन हिमांशु थापायाके अनुरोध यानाः वय्कःयात नापलानाः जि भाजु ‘हृदय’या छें वना । ‘हृदय’ जुया नेपाली भासं न्ववायेगु उलि बानि मनुगु व जितः चाहि वय्कलं नेवाः भासं हे नबानादीगु न्यनेगु लहर (रहर) दुगुलि जि थापाजुयाके मेगु छगू इनाप याना -” छि जा नेवाः भाय्या प्राध्यापक जुया बी धुंकूह, उके जि मथूगु छत्वाः खें जितः धवायुइक कवादीगु कष्ट यानादिसं न्है ?” अतंलि ‘हृदय’ भाजुनाप जे ह्लायेगु सुर जूबल्य् वय्कलं (‘हृदय’जु) नेपाली भासं हे जिमिगु न्ह्यसःया लिसः बिद्यादीगु व मेमेगु मजिमगाःगु चर्चात नापं यायेगु खें न्ह्यथनादीगुलि जिमि बयुइ दबव खें नेपाली भासं हे पूवंक जुयावन ।”

अले गुरुं न्यनादिल - “परिचयया मेमेगु ईत नं दइनि मडुला ?”

“जहर दु, गुरु । गुह्य नं व्यक्तिनाप छक्वः निक्वः खें जुइधुंकल कि स्वक्वलंसि जे थम्हं न्हंतुं न्ववाये हे म्वाः, मिखा वा गुगलं ह्लापालाक हे थःनाले धुंकइ । अथे हे यानाः वय्कःयात जि लिपालिपा नं यक्व सार्वजनिक समारोहय् खनागु दु । गथे कि - ‘मदन-पुरस्कार’ समारोहय् नं वय्कः थ्याः । थुकथं धाये, गुरु - कि येँदुने जुइगु राष्ट्रिय महत्वं जाःगु गुगुं नं साहित्यिक मुँज्याय् ‘हृदय’ भाजु अप्वः यानाः उपस्थित जुया बी ।”

जिगु थुलि खें न्यनाः वय्कः लँय् हे भलले दिनादीगु । अले धयादिल - “ओहो ! अय् जूसा जि जा खःगु मनया मूलुला हे चायेका बी । वय्कःया दर्शन यायेगु मौका दःसा जि न्याक्क हे लुधने ।”

“अय्सा यःयात थम्हंतुं साछि तयाः बचन बिपादिसं-छें ई मिलये या, जि वय्कःया दर्शन यायेत वने धकाः ।”

गुरु वातां चवनादिल-छु धाःगु थ्व स्वाज्यलं धयार्थेचवंगु ख्वाः ज्यानाः । अहो धयादिल - “जिउ नि । जि धन थःगु ज्या सिधयेकाः नं निन्हु-प्यन्हु चवनेतिमि । गुबलय् ई पावे ज्वी, उबलय् हे जि दर्शन याः वनेत तयार ।”

जिगु मनं जाः पोखरेलजु विसिउंवेने फइमखुत धयागु पक्का याःथें वनाः जि विद्वान् प्राध्यापक भाजु वेइनाथ रेग्मीयाके इनाप याना—“‘हृदय’ भाजुयात थ्वहे खँ न्ह्याथनाः छपु पो च्वयागु दु । पौयागु लिसः बय्वं ग्वाहालि यायेगु कृपाः यानादीमाल ।”

जिगु पौ खनेवं रेग्मी भाजु पुलकित जुयादिल । पौ थः ह्लातय् काकां वय्कलं धयादिल—
“भट्टजु, तथास्तु । धन्दा कयादी स्वाः । छितः वरदान अवश्य हे पाव्नेस्वो ।”

धार्थे हे कंसखुन्रु वय्कलं जितः सःताः धयादिल—“महाकविजुयाथाय् जि थःहे वना । वय्कलं १४ गते खुनु अथवा वयां लिपा सुथय्-बहनी न्ह्याबलय् भाःसां स्वागत दु धकाः धया-दीगु दु । हेमरूपी न्या जालय् तथय्कादीगु जाल यानादीगु लाकि छु ?”

“हे, छु धयादिधामु । थ्व जा गुह्या दुनुगलं तज्यानावःगु प्रेरणा खः । जि जा खालि धया लागि नं तःथंगु मौका लाये दइला धकाः महाकविजुया थाय् इनाप छ्वयागु जकं खः ।”

× × × × ×

२०३६ चैत १४ गते ह्लिनय् । जि हेमचन्द्र शर्माजुयात येँ-नगरया नुगः दथुं-दथुं न्यासिकाचवना । स्वातुक्क पूगु निभाः जिनि छचनय् ह्वाराह्वारा बयहां वयाचवन । तर जिपि थःगु भाजु कायेत ख्वाउंसेच्वंगु शर्बत त्वनापि थें लयलयतातां लें ब्वचायेकाव वनाचवन । मोटर-साइकलजक ब्वाके फइगु गल्लिया खवपाखेच्वंगु न्हूगु जीवन दुगु साइनबोर्डप्रति काचाक्क भाय् यानाः जि धया—“गुरु, व व्वनादिसं सा ।”

“नेपाल भाषा परिषद् - १०७१”

वय्कःया व्वने सिसधयेकं हे जि धायेजात - “का, थ्वहे खः, आःयागु स्त्रीगु लक्ष्यकेन्द्र । छि नापलाः भाःह्य हनेबहःह्य महाकवि तपस्या यानादीगु थन हे खः ।”

व साइनबोर्डय् च्वय् लाःगु आखः इवः रञ्जना लिपि, अले मेगु आखः इवः देवनागरी लिपि च्वयातःगु । रञ्जना लिपि देवाः भाय्था हिसापं आःतक खलनय् वयाच्वंगु [देवनागरी लिपि नापं यानाः] ह्लय्गु लिपि मध्ये छगू खः । मेमेगु लिपित खः - भुजि स्वः, गो स्वः, पाच् स्वः, कुं स्वः व प्रचलित लिपि । थ्व दक्खिसिबें लिपागु लिपि व्याक्क चल्ती तीजक वयाच्वंगु दु ।

खँ ह्लाह्ला वेंव निगु स्वाःनेया खिउलं तच्चकं बानि जुडधुकृपि मनुतय्त थें च्वक ब्वलाःजु भाजु पोखरेल व जि चाहे मखाः । पच्छिमपाखे मिला अचानक वंचलय् मातनं दुने च्वंगु कोथाय् सँ छह्य च्वनाच्वंगु जिमिसं खना । लाकां त्वःताः परिचयया फाइदा ह्लाःती कयाः कोथाय् दुने दुहांवें जि अनिवादन यानाः धया—“महाकविजु, वयकः हे खः पण्डित पोखरेलजु । छि समय बियादीकथं भाःह्य दर्शनार्थी ।”

रहस्याय पदां ह्लापां हे खालेधुकूगु थें च्वन । छह्य महिला महाकविया सेवःय् दखिनपाखे बाल्लरीं लिमलासे च्वनादीगु । तर वय्कःया मिला व ह्लाप्पं जिमिपाखे । मेपाखे सफू व पत्रिकात मियादीह्य जि न्हूज्ज पासा भाजु नातिबज्ज (भोताहिति, येँ) फेतुना च्वनादीगु । पच्छिमपाखे लासा थें जोगु आसनय् पूर्वपाखे स्वयाः व्याक्क धइथें तुडिधुकूगु दाह्लि व सया तिसाय् सुलचं दुथ्याकाः च्वनादिल भाजु चित्तधर ‘हृदय’-एकदम न्ह्यूह्वाः, बुद्धया थजोगु मुद्राय् ।

न्ह्यःनेसंस्वंगु आसन कयादीत वय्कलं भाजु पोखरेलयात अनुरोध यानादिल । अले कोठाया दुने च्वंविनि नुगःलय् धुकुधुकत शब्द व अभिनययाः रूप कयाःपिहांवल । जि जाः थः दुने दुने हे गौरवान्वित अनुभव यानाच्यना ।

प्रिय व्वंमिपि, जिगु ध्व अभिव्यक्तिप्रति छिकिपि थःथःगु सहमति केनेत तयार जुयादी फइ ? गुवलय् थःयाके गुगु नं ज्या यायेगु तःधंगु इच्छा दइ तर व ज्या बांलाक ववचायेकेगु क्षमता जा थःयाके दइमखु, उबलय्, निस्वार्थ व उबारभावं व ज्या ववचायेका बीह्य गुम्हं सत्पात्र ध्वहुल धाःसा व पात्र थः श्रद्धाया पात्र जूवनी । थौंयाह्य गुग्गु हेमचन्द्र तःन्ह्यसिपा जिगु आकांक्षाया प्रतीक जुयादिल । भाजु 'हृदय'या महानतायात कयाः खनेदयेक व मदयेक निकथं हे चूलाका विद्यादीह्य सहृदय बिद्वान् पासाया किसिमं ।

भाजु 'हृदय' जुया शान्त कक्षय् भाजु पोखरेलजुया असृत वचनया मालथी चालु जुल । वय्कलं गावक आत्मविश्वास व रयाभाविकता न्ह्यथनाः थयादिल - "सुगत सौरभ" ब्वनेत ब्राह्मणया हे मे (जिहवा) माः ।"

धार्थ्यं हे वय्कलं छुं सिलःत कन्थकथं व मेमेगु सिलःत महाकविजुया सफू स्वस्वं पाठ यानादिल । काव्यपाठया व गुञ्जनं छह्यछह्य न्येनि गुजुगु काल । जि व महिलापाखे स्वया । वयेक : जा भं हे लय्ताया वीगु खना । नुगलं पिहांवयेत्यंगु उद्गारयात पिहां वये मफयेक स्वातुकेत स्वस्वं नं व उद्गार वयकःया न्ह्यतुं पिहां वयां हे त्वाःतल । जिमिसं ताः-खःनि, बाज्यां गुलि हिसिदय्क व्वनाविज्याःगु ।"

चर्चा जुजुं ववलय् व महाकाव्ययात नेवाली भासं उल्था यायेगु खैयात कयाः महा-कविजुं थयादिल - "जिउनि, हीकादिसैं । तर शाकुन्तलनाप लनेच्या यानादीगु खःसा व्याक्कं काव्ययात हीके मालिइ ला ? मावदचाजक हीकूसां भगाइ ला ? च्वनिसैं ववध्यक हे हीके थयादीगुसा ला बांलाक स्वयादीमाली ।"

प्रिय व्वमिपि, छिकिपिनिगु ध्यान पलख छगू मेगु हे प्रसङ्गपाखे यंके ला ?

महाकवि 'हृदय' जुयात येँया गलि व लंसं जुयाच्वंपिसं सुनाजक मखं जुइ ? खालि थम्हं ह्यस्पू-मस्पूजक पाइगु ला खःनि ।

× × × × ×

विक्रम संवत् १९६३ (नेपाल संवत् १०२७) ज्येष्ठ ५ गते बेशाख कृष्ण एकादशी लुन्हु थौं-कन्है वय्कः च्वंस्वनादीगु छेँ (२६१ न्यत, तुंछेँ, कान्तिपुर-१२) त्सा 'हृदय' जुया शिक्षा छेँ हे तुं माधुलिकथं जुल । ओछेँयाह्य भाजु पृथ्वीनानन्द बज्राचार्य, असं तःछेँ बाहाःयाह्य भाजु सिद्धिहर्ष बज्राचार्य व थःगु हे चुक्य्च्वंगु छखा छेँ देरा कयाः च्वंस्वनादीह्य पहाडपालें ववहाँ भाःह्य, संस्कृत व्वंकादीह्य पण्डित-ध्वय्कःपि स्वह्यसिके वय्कलं छेँय् हे आखः व्वनादिल । थौं-कन्हैया भासं धायेगु खःसा, वय्कःधात स्कूल-कलेजया औपचारिक शिक्षा पावय् जुइ मफुत । वय्कः मखें त्वालय् उबलय् कलय् जुयाच्वंगु छगू तसकं विकिधंगु व्वनेकुथिइ (पाठशालाय्) आखः छ्वें भाल । व पाठशालाय् रुद्री, अमरकोश, हिसाप थजागु सकूत व्वंकीगु । थः परिवारया अभिभावकतय्गु शैक्षिक चेतनाया स्तर माधुलि जूगुलि, अले राणा-शासकतय्सं प्रजागनया

मस्तयत् आलः वंकेगु खेप् ववपाला (छतनी) यापेगु यानातःगुलि वहे अःखःगु सःफसय् (वातावरणय्) लानाः वय्कःयात सुनानं दरवार स्कूलय्तक तं दुर्तिके मयंकू। औपचारिक शिक्षाया नामं उगु ईया चलनकथं मस्तयत् वंकीगु अमरकोश थेंजाःगु शैक्षिक सामग्री, भर्तलि थः यःगु फातकुत अध्ययनया नामं राहुल साँकृत्यायनना बुद्धचर्या, धम्मपद थेंजाःगु सफूत वय्कलं व्वनादीगु खः ।

× × × × ×

ह्लासा साहुया काय्मचा जुयादीगुलि वय्कःयात ह्लासा यंकेगु ग्वसाः ग्वल । तर उथायलाक्क हे माँया बरोबर म्हंमफयेकादीगु जूगुलि वय्कःया ह्लासा वनेगु ज्या मजुलजक मखु; बुबाजु हे ह्लासां यें लिहाँ भाल । अले ल्याय्हा जुइधुंकाः तं छुं हे लजगरः (इलम) मज्जंसे सुं क च्वनां बाँमलाःगुलि वय्कलं साइकल पसः तयादिल । भचाभचायायाँ साइकल पसल्य् छगूनिगु सफू भीगु न जुयावल । लिपा वनाः छगू तःधंगु सफू पसः नं चाः वन । व पसलं भाजु रुद्रराज पाण्डेजुया उपन्यास व भाजु ब्रह्मशम्शोरजुया सफू नेपालको महाभूकम्प यक्वं हे चुल ।

उकथं बँचं ९७ सालया युगान्तकारी दँ नं थ्वंकःवल । वय्कः ३४ दँय् व्वनादी धुं कल । थुबल्य् वय्कलं गृहस्थी जीवन न्ह्याकुं-न्ह्याकुं स्वअध्ययनया माध्यमं नेवाः व संस्कृत भाषं च्वयातःगु यक्क सफूतय् साःसवाः (रसास्वदन) कथादिल । उगु ईया हिसापं नां दँबंवि नेपाली भाष्या न्हूपि व पुलाँपि कवितय्गु चिनाखेंत ध व्यक्तित्वतपाखें वय्कः प्रभावित जुयादिल । जनसाधारणतकया कविया कितिमं परिचित जुइधुंकादीगुलि, अले बँया हिसापं नं थकालि जुयादीगुलि भाजु लेखनाथ पौडेल भाजु 'हृदय' या छह्य हनेबहःह्य व्यक्ति जुयादिल । थुकथं तलाःगु भावुकता व संवेदना सृष्टियायाँ छन्हु महर्षि वाल्मीकि "मा निषाद प्रतिष्ठा" धकाः स्वरफूर्त चिनाखें चिनादी थें तुं भाजु 'हृदय' नं थःगु हे मांभाषं 'मां' नांगु छगु चिनाखें चिनादिल । व चिनादिल । व चिनाखें कलकत्तां पिहाँ वइगु धर्मयुग पत्रिकाय् पिहाँवल । तर गजव! उगु ईयानु राणा-शासननं वय्कःयागु व चिनाखें पितबी ज्यायात राजनीतिक रंग छिनाः उकिया वापतं वय्कःयात भेल्य् यंकाः कुनेगु ववःछित । थुकि यानाः वय्कःया दुने छनाच्वंगु राष्ट्रिय चेतना तसकं च्यानावल । अले वय्कलं घोषणा यानादिल - "श्व चिनाखें जि जि माँया निधनय् चिनागु खःसां यदि थ्वं नेपाःमाँया आर्तनाद व जि माँभाय्या वेदनाया पलेसा (बदला) वाःसा उकिइ जितः गर्व दु । थःगु चिनाखेंथ्य श्व अर्थयात जि लसतातां थः नाले । उकिया सम्मानय् जि गुगु नं सजाय् फयेत तयार ।"

अले वय्कःयात ६ दँया कठोर भेल-सजाय जुल ।

तर ९७ सालयागु राणाशाहीया छावसृगु नुगलं भाजु चित्तधरजुया देशप्रेम, जातीय स्वाभिमान व राष्ट्रस्नेहयात गुकथं खाययेत स्वत गुकिया पाय्छि अःखःकथं देशयात देछा जुइधुं कुगु वय्कःया नुगः लम्बरि लुं थें दबं व बाँलालां वल । अपि मूर्ख व दुष्ट शासकतय्गु अग्नि परोक्षाय् वय्कः 'सुगत-सौरभ' महाकाव्यया निर्माताया स्वरूपं धन्य जुयादिल । श्व सकस्यां सिउगु खें खः- उगु इलय् भेल व नेल न्ह्याक्व हे कठोर जूसां नं भेलं हे भाजु सिद्धिचरण श्रेष्ठ व भाजु केदारमान 'व्यथित' थजाःपि भाबुक ल्याय्हातय्त क्रान्तिकारी कविया चेतना दःवल, अले भाजु 'हृदय' नं थःगु महाकाव्यया "कहणरसयात तस्सकं ययापुसेच्वंगु खेंग्वः व लसंजाःगु पवः (भाजु

हेमचन्द्र शर्माजुया शब्दय) या बहुःकयाः नेपाः भाय्या माध्यमं नेपाःमितयुगु नगुतयत् ज्वाला-
ज्वालां थिकादिल ।

५ दँ तक भेलय ज्वनाः महाकवि 'हृदय' २००२ सालय अनं पिहाँभाल । अनं हे
'सुगत-सौरभ' पिवन । व ग्रन्थ थः बुबाया ल्लाःती लःल्लायेगु वय्कःया तःधंगु मन्तुना । तर
उदलय हे तं बुबाया निधन जुयाबिउगुलिं बुबाया पल्साय ककायात वय्कलं व थः जीवनयागु
दक्कले ल्लापांगु देछा लःल्लानादिल । ककाजु यक्व दँ न्ह्यःनिसें कलकत्ताय हे व्यापारपाखे
सनाचवनादीगु जूसां सामयिक चेतना व उकिया महत्त्वनाप वय्कः परिचित जुयादीगुलिं व ग्रन्थ
थय्क स्वयेसाथं वय्कलं घयादिल - "धन्य पुता ! छँ भी ७ गू पुस्तायात जः थनाबिल ।
थुकिया सिरपाः छन्त दइतिनि ।"

अनंलि व महाकाव्य ककाजुं भारतया बरिष्ठ बिद्वान् भाजु सुनीतिकुमार च्याटर्जीयात
बियादिल । अले भाजु च्याटर्जी सतीक्षा यायेकथं च्वयादिल - "श्व महाकाव्य बुद्ध-साहित्यय
थौतक पिदंगु कृतितमध्ये दक्कलय च्वःन्याःगु (सर्वश्रेष्ठ) खः ।"

अथे हे, इटलीयात प्राध्यापक तुर्ची श्व महाकाव्यया मुक्तकथं तारीफ यानादिल ।

[ख जाः, 'त्वाःदेवाया दवसं मतं मखः' भयागु पुलां धागु भी थः हे देया बिद्वानपिनित
लागु जूला-मसिउ ।]

थुकथं कविताया अनेकं शास्त्रीय परिभाषातय चक्करय तमवयंह्य खालि थःके हे दया-
वःगु स्वअध्ययनया चेतनां यच्चुचुंवंगु थःगु प्रतिभा गावक व्वय्फुह्य छह्य सुयोग्य नेपाःमि थःगु
काव्यात्मक भाषा (गम्भीरता) या परिचय सुगत-सौरभ च्वयाः न्ह्यथना बिल । नेवाः भासं गाजु
'हृदय' बियादीगु असाधारण योगदान श्वहे छगू रचनाजक सीदः बडगु मखु । वय्कः संसारया
गुगु नं भाय् व साहित्यया बहुमुखी प्रतिभां सम्पन्न । श्व खँ गुण (क्वालिटी) व त्याः (संख्या)
निताय्सां वय्कःया गावक अधिकार दयनीगु धन दवसं बियातयागु रचनातयगु त्यःखं ध्वाण्डक
व्यनीः-

१) काव्य - थः धर्मपत्नी ज्ञानप्रभा मय्जुया निधन (२०१७ साल, उकथं फ्रेब्रुअरी
२६, १९६०) जुइधुंका वय्कःया लुमन्तिई च्वयादीगु शोक कविताय् मुनासफू ।

१. श्व नं जिमि वैतनापं यानाः	१२ गू
२. बाखं मुना	४ गू
३. छधाः प्याखं	१ गू
४. नेवाः भाय्या सफू	१ गू
५. नेवाः भाय् व साहित्य इतिहासया सफू	१ गू
६. बालसाहित्यया सफू	२ गू
७. यात्राया सफू	१ गू
८. धर्मया सफू	१ गू
९. नेपाः संस्कृतिया सफू	१ गू

१०. अनुवाचका सफू	१ गू
११. मुनाज्या (सङ्कलन)	१ गू
१२. नेवा: संगीतया सफू	१ गू
१३. म्ये मुना (गीत संग्रह)	१ गू

युक्थं वय्कलं संसारयात जम्मा २६ सफू बियादी धुंकल । □

बंगु २० दैनित्ते पूर्णयोग्य च्वना: वय्क: छह ऋषिया जीवन यापित यानाच्वना दीगु दु । यम, नियम, संपन्न धारणा अले काव्यचिन्तनया समाधिपाछे वय्क: उन्मुख जुयादीगु दु । थौं वय्क: ७४ दै याह्य; तर बंगु १० दैनित्ते वय्क:या ह्याया जवपाछेयागु अंश अकार्कल गा:गुलि जव ह्या: व तुति याग्लाप्याग्ला । वय्क: तुतां च्याया: मामुलिनक्सां भतिभतिजक जुइजाये फु ।

वहे १४ गतेलुन्हु भाजु शर्मा (पोखरेल) व जि नापला: वनाबलय् थ:गु थौंकन्हेयागु जीवनयात कया: वय्कलं छक्का खँ धुगुक्थं धयादिल — “आ: आ: जि च्वयेज्या याये भकुत । थःहं न्ववाना: सेपिन्त च्वकेगु बानि नं मदुगुलि जि खालि थ:गु ह्नि ल्या:खानाच्वना । जि लुमके नं मफयावं वन । न्ववायेबलय् नं से बरोबर उल्लेखे ला:बं ।

संस्कृत भाष्या थ:याके दुगु ज्ञान व नेपाली भाष्यप्रति थ:यागु स्वसा (दृष्टिकोण) च्वंका: वय्कलं धयादिल — “थ:गु ग्रन्थय् जि संस्कृतया गुलि प्रयोग याना व प्रयोग जि थ:हं विधिवत कमये यानातयागु ज्ञानया भलसां मझु, खालि थ:गु स्व-अध्ययनया बहुकया:जक सम्भव जूवंगु ख: । सेपिनिगु साहित्य गुलि गुलि ब्वन उलि उलि हे व साहित्यय् दवाचबंगु सेला:गु खँ थ:याके दुहां वइगु ख:ला धयार्थे जिकय् मती व: । जि नेपाली भासं नं च्वयेगु कुत: मयानागु मझु, तर नेवा: भासं च्वय्बलय् गुगु ग्याज्यागह (गतिशीलता) व सन्तोष वयेमा:गु ख: उलि वये मफुगुलि जि हाकनं कुत: मयाना । जि थ:गु साधनाय् दुबिनाच्वनाह्य व्यक्ति जूगुलि अले स्वभावकथं नं उलि दिस्व:ह्य (बहिर्मुखी) मझुगुलि जि जनसम्पर्कय् वयेमफु । तर जित: राष्ट्रं कविकेशरी’ या सम्मान विउगुलि थुकियात जि थ: मांभाय् नेवा: भासं राष्ट्र व मानवताया थःहं यायेत स्वयागु सेवाया वास्तविक कदर जूगु ख: बड्कथं मती तयाच्वना ।

“कविशिरोमणि भाजु लेखनाथप्रति जि त:धंगु खडा । जि हे धयागु ख:- वय्क:या रथयात्रा याये नु धका: । थ:गु रथयात्रा जुइगु खँ वय्क:या मय: तर जिपि सकृतिनं जुइमा: धका: तिव: (कर) याना । भाजु कुलबहादुर झाइभरजुं छगू गजबगु सुन्दर व न्हू धाँजायागु घिरिघिरि ख: दयेकाविल । उबलय् प्रधानमन्त्रीनित्ते कया: येँ दुपि दक्क धयार्थे साहित्यकारतय्सं ११ साल पुस २० गते खुन्हु वय्क:या रथ सालेज्या जुल । वय्क: मदय् ग्या: हे वय्क:या सम्मानय् छगू अभिनन्दन-ग्रन्थ पिकायेगु खँ पक्का जूकथं जि थन वससंखं ४ च्व:या चिनाखँ च्वयाअभिनन्दन: ग्वय्बां तया :—

□ स्वयादिसँ ‘ध्व नं जिमि वैत’ (ने. सं. १०८८) मुना सफूया जिल्लाया ल्यूनेया पाना । उकी २६ गू सुफूया नां बियात:गु दु । लयं स्वंगू चाहिं थथे ख: — ‘छुं म्ये’ (म्ये मुना) (२) नेपाल संस्कृति (च्वखँ मुना) (३) डायरी (बाखँ मुना)

गव्यदां

हःगुलिं कविमुकुटमणि । छं ग्हुगु काव्यपरम्परा

थौं श्व नेपालं भिक्क थुलि साहित्यया

जिनिगु जीवनया कमाइ फुक्क मुनाः 'अभिनन्दन-ग्रन्थ' दय्काः

आकिवं लःह्लायेत गव्यदां तयेधुन ।

तर वय्कःया निघन जूगु धुलिमछि दयेधुंकाः नं वय्कःयागु लुमन्ति सफू (स्मृति ग्रन्थ) पिहाँ मयःनि । अले गुगुं स्वारक नं तयार भज्जनि । थुकिं जितः तःधंगु दुःख । भोसं वय्कःया सम्मान यायेमाः । मखुसा "कौडीमा पनि मिलिन्छ भिल्लका देशमा मणि" धयागु खँ सत्य जूवनी । ... गुगु परिस्थितिइ भाजु लेखनाथजुं स्वयेज्या यानादिल, उकिइ नाक्क विद्याः यानाः स्वयेगु खःसा वय्कलं तच्चकं हे मुलाःमुलाः राणाशाहीया विरुद्ध गजबगु सः थनादीगु खः । उजाःगु परिस्थितिइ उकथं स्वयेकुगु व नेपाली साहित्ययात तःमि यायेगु क्या यानादीकुगु खँ विद्याः यानास्वयेबल्य जाः वय्कःयात जि छगू अर्थ्य जाः देवकोटा स्वयाः नं अझ तःधंगु कवि धाये ।"

प्राध्यापक पोखरेलजुया धाराप्रवाह अभिव्यक्ति मुक्ति पायेधंगु मौका दयेबं भं-भं तच्चतं (बो) छात । वय्कलं थः तच्चकं म्हं मकुबलय्यागु छगु तसकं प्रवाहमय काव्य न्यंकादिल । भाजु 'हृदय' जुं उकिया प्रशंसा यानादिल । व जि वय्कःयात थःगु व शब्द-चिन्ताचां कुति न्यानां सजग यायां यंकाचवना । तर ताईतक उकिया छुं हे असर सीमबु । आखिर थःगु बेरा तापाः धयागु वय्कःया लुमंसे बल ला छु यें, वय्कलं 'हृदय' जुयात थः लिहाँ वनेगु अनुमति पवनादिल । जि धुक्क जुया ।

सन्ध्याकाः जुइथें चवनेधुंकाः । वने रय्काः जि पोखरेलजुया ध्यान हुने लाःगु कोथाय् गव्यातःगु महाकवि जुया धर्मवस्तीया मूर्तिइ साला । अनंलि जिपि विद्या जुयाः लिहाँ वने हे रय्नाबलय् छगू अजुचाइगु (आश्चर्यप्रद) वस्तुइ जिगु मित्रा आकाभाकां जूवन । महाकवि बहः काकां वनादिल, अले तुतां चुचुं जिमि न्ह्यः न्ह्यः भायादिल । जिमिसं नेवाः भायात "नेवारी भाषा" धाधां खर्चा यानागु तायाः स्वहानय् बवहाँवें वय्कलं इवात्त चकना (टिप्पणी) यानादिल — "छिकिपिसं 'नेवार' शब्दया विशेषण 'नेवार्य' छाय् दयेकादियागु ? जितः श्व मयः बां नं मलाः । गये मगर, गुरुङ्ग, तामाङ्ग, थजाःपि मङ्गोलवर्गया भाय्त्तय् छिकिपिसं लिउने दीर्घ ईकार ह्वनाः धायेगु यानानदी ; अये हे तुं नेवाः भायात कयाः यायेगु यानादिसं रे । कि 'नेवाः भाषा' धयादिसं कि मखुसा 'नेवार भाषा' थजाःगु अशुद्ध प्रयोग छाय् ?"

जिपि निम्हेस्यां भन्दै छवकलं थें च्वकं न्ह्यासः यायेलात । व न्ह्यासःया दुस्यः थये च्वं- 'नेवार भाषा' धयागु नां मयोपि सनूत नं ला दय्कु नि ?

याक्वमं हे वय्कलं उकिया लिसः बियादिल — "उकिया चिउताः (चिन्ता) छिकिपिसं कयादी स्वाः । अशुद्ध न्ववायेगु थिक मखु, तर व शुद्ध न्ववायेबलय् नं मसिसे सुनानं छुं धाल धाःसा व धाःम्हेसित धवाण्डका धियादिसं रे !"

अनंलि वय्कलं ववस्संलाःगु तय् (तल्लाय्) च्वंगु चवनेकोथा (बैठक) धायेकादिल । व चवनेकोथाया उत्तर-दखिन यानाः निछा हु खनी । उत्तरपाखेयागु छाय्सं वय्कलं हे दयेकादीगु

शृंगाररसया बाबांलाःगु कलाकृतित ब्ययातःगु । अथे हे वय्कलं ह्यापा थानादीगु बाजंत नं नेवाःतय् चलनकथं कातिकनिसँ न्ह दे शुरु जुइगु । मचाबलयनिसँ वय्कः गुलाबाजपाखे ध्येचू । अथे हे वय्कःया बुबाजुं नं तसकं हे बाबांलाःगु किपा ग्वये-चवये थानादीगु । बुबाजुया प्रेरणां हे भाजु 'हृदय' जुया मचानिसँ ग्वयेचवये ज्याय् (चित्रकलाय्) तःधंगु अभिकृच्चि व अभ्यास । थुगुकथं चित्रकला व बाजें थायेगु ज्याय् वय्कः मचानिसँ धेचू ।

थपि वस्तूत स्वःता, हानं बय्कलं मुनादीगु नेवाः भाय्या छगू दराज सफूत नं अन कोथाय् दयाचवन । सफूतय् त्याः ध्यंमथ्यं ८०० ।

दखिनपाखेयागु छाय् वय्कलं थम्हं ब्यनादीगु नेपाः भाय्, संस्कृत, नेपाली व हिन्दीया अनेकं सफूत व पत्रपत्रिकात, वय्कःयात ससम्मान लःल्हामातःगु मान, पदवी, उपहार व अभिनन्दनपत्रत अले नेवाः जाति व जातिया संस्कृति ह्यसीका बिइगु किपात अनेक फ्रेमय् तयाः व मेमेगु किसिमं सजय्यानाः तयातःगु । थपिफुक्क वस्तूत स्वस्वं वनाबलय् वय्कःयापाखें गुलि सीकेगु मौका दत उकि जिमिसं थ्व खें ध्यायुल- थ्व छें वय्कलं थः केहें मय्जु मोतिलक्ष्मी तुलाधरयात लःल्हाना दीवुंकल । वय्कः मोतिलक्ष्मीं नं थ्व छें नेवाः भाय् व उकिया साहित्य, कला व संस्कृतिया छगू असाधारण लुमन्तिकया (स्मारकया) रूपय् भविष्यया मुलय् तयाः महाकविजु मद्यधुंकाः नेपालभाषा परिषद्वात ह्यापं घनीकथं व संस्थाया नामं रचयाः बिया-दीवुंकल । ओहो ! जिमि गपाय्धंगु सौभाग्य । वहे न्हास्वः वुह्रा (दूरदर्शी) राष्ट्रप्रेमी नेपाःमि मिसा (नेपाली नारी) या ह्यातः २-ता थाये थीक न्हाः हिनसिया प्रसाद ग्रहण यायेखंगु ।

दिमित थ्व खेंय नं ज्ञान तुल- भाजु 'हृदय' जुं थ्व नेपालभाषा परिषद्वात जन्म बियादीगुजक मखु कि, वय्कलं थ्व संस्थाया नामय् छवयल ५०००- दां ह्यापं बियाः उकियात बैकया मुद्दी खाताय् तयाबियादीगु दु । वय्कलं थः व थः केहें निहासिया दथ्द अंशभागकथं दाजुकिजा निहासिया थें च्वंक पूर्ण समानताया व्यवहार कायम यानादिस । थौं-कन्है वय्कःया १०-१५ पी जग्गा दु । ७ सालं थुखे बय्कलं गुगुं खास लजगाः मज्जेसे थःगु हे पत्रिक आम्दानां व 'कविकेशरी' जुयादीकथं लयलसं थःत वइगु ४०००- दामं थःपिनि ह्निहिया जीवन थम्हं फुकथं मामुलिकथं न्हाकाव यंका चवनादीगु दु ।

देशविदेश चाःहिलादीगु खेंचाहिं वय्कः देशय् दुने पोखरा, पात्पा, दुटवल, वीरगञ्ज, विराटनगर व धनकुटा, बेशंपिने चाहिं १३ सालय् स्व. बालचन्द्र शर्माजुया नेतृत्वय् चीनवंगु प्रतिनिधि मण्डलया उपनेता जुयाः भाःगु ।

१७ साल मंसिरतकया थःपिनि जीवन-घटनातय् कयाः वय्कलं चवनादीगु लुमन्तिषा निधाः सफू दु । छया पूवने धुंकूगु व मेगुचाहिं वच्छि जाये धुंकूगु । लिपा वनाः गुबलय् नेपाः व नेपाःमितय्सं वय्कःयात भौतिक रूपय् लुइके मफयाः इतिहासय् मालेमाली, उबलय् थ्वकि वय्कःया थारे माइव महत्त्वपूर्ण तथ्य, बिचाः व भावनाया जः होलिइतिनि । थपि निधां चवये-धुंकाः वय्कलं अनं उप्चः चवयेगु उवें (सिलसिला) स्वःतादिल ।

ई तसकं चिहाकः बकि जिपि चाया छयः जुजुं वनाचवना । जिमिगु लहरं (रहरं) आः भं-भं उप्चः थः थःथे (स्वच्छन्द) बिचाःया इच्छायात व निगू कोथाया दुने, तर जिमिसं थःथःगु उत्सुकतायात फेयां ववात्तुक्क च्युच्युं थःथःत पिने गलिइ वकया । अले छम्हेस्यां मेमेस्त स्वया-बलय् जिपि तसकं हे आत्मविभोर तर लातास्वमि (मूकदर्शक) थें खनेदयाचवना । ★

न्याल्ल० ०० वयाँ

निहा मनु छगू खँय ततःसलं त्वानाचवन । लंय वःह्य छह्य मनुखें इमिके न्यन- 'छाय्, छु खँय छिपि यपायसकं हालाचवनागु ?'

छह्यसँ धाल- 'जि धुखेर पूर्व धयां थवँ पश्चिम धयाचवन । पश्चिमयात पूर्व धकाः जिही यानाचवन । थव हे खँय जिमि कसकस जुयाचवंगु'

व मनुखें धाल- 'स्व भाइ ! दक्खसिधा सत छगू हे जुइमाः धइगु मडु ! बला थःथःगु विचार सः'

छह्य हायल्लिगुछु विद्यार्थी वँयचवंगु व सुपसापनावं तिपा ह्लाःतं इतुइयाः पुइका तःगु सकुतिइ तयाचवन । थव खनाः गुकं वयात त्वानाः धाल- 'छु यानाचवनागु छं, जि धया थाय् चि मतसँ'

विद्यार्थी लिसः बिल- 'मखँला सर ! सफू भचाजक धेचुलकि आखः दक्खं कय्गूथें वागु । वहे वाःगु भालः सोयाः सकुतिइ तयेत सनाचवनागु'

छह्य पोह्लयां जाः थानाचवंगु छह्य दार्शनिकं दनाः स्वयाचवन । स्वस्व वं धाल- 'अहा ! गपाय्चो मिलय्पानाः चिचिह्वःगु प्वाः चिनाचवंगु ।

न्ह्यागुं खँयनं कुंखिना जुइह्य छह्य मनु गामय् चाह्य छुं छमा तःमागु अँया दवय् भासु फित । अँमाय् थस्वस्व वं बिचाः यात । थसाय्नागु, धुलि बल्लागु सिमाय् गपिचाय्गु सि । हानं फसिमाः स्वः माहे बँय्मं थय्मःपुइकाः गपाय्गपाय्मछि गवःगु सि । बरू थव अँया पलेसा फसि सयेकूगु जूसा लवःगु ।

उबलय् हे लाक चवं पाकय्जूगु छगः अँ कुतुंबयाः वया छयँनय् लात । वं छयं तिया बाधाईथि दन । जः खः स्वत । न्ह्याःथें अँ खनेथं वं धाल- 'धारयें अँया पलेसा फसि हे सःगु जूसा थौं जिगु छयं हे तज्याइगु जुइ । धन्य प्रकृति ।

छन्ह स्वह्य बुझ्क कुह्याः त्वाल्य चाहू बल । तःतःस्वःगु त्यप भोपुइकाः पानातःगु खनाः
छहसैं धाल- 'श्वला सत्य युगया तःतःधिया लाया खेय जुइ । उवल्य किसि हे कवाना नइपि खा बु
धाःगु । वं तर्क यात ।

मेहसैं भचा थिइक वनाः तिसक थियास्वल । - 'श्व चाया भारा खः भाइ । तर
वयेकूह्य भचा मुखं खनिसा च्वये प्वाः छ्वाःजक वयेकूगु जूसा छ्यं तये जिइगु'

स्वह्यह्य बुझ्क भोपुयातःगु त्यप भतिचा छ्यचुइकाः क्वचुनाः स्वत- 'जा ! श्वला
प्यनयनं छचातं ह्यगं खनिसा ।

जंगल घइगु गदलें हे मखह्य छह्य मनु नेवाःया प्यक्वय् बन जंगल स्वयेधकाः वल । व
चवंगु होटलया छह्य नाइडं वयात जंगल चाहिके यंकल । वं छ्यं ह्योनाः ह्योनाः, गुबलें क्वक्व
छुनाः खुब स्वत ।

बहनिइ थः च्वनागु होटलय् लिहांवयेवं वया कोयापाला न्यन- 'जंगल स्वया वयेधुन
मखुला, गय्चव'

व भचा विक्क भाबं लिसः बिल- 'गो बांलाक स्वये मखन'

छाय् ? पासाहसैं न्यन ।

'न्याथाय् स्वःसां सिमा सिमाजक किनाः जंगल हे खने मकु'

यमराजया न्ह्यःने सजाय न्यकेत यमदूतं स्वह्य मनु थने हल । उकिइ छह्य वकिल, छह्य
व्यापारी व छह्य मन्त्रि । इमिसं जीवनय् स्वःकः ततःचंगु फय्खं ह्यानाः गरीव जनतायात धो
लात बहे कथं फाइल स्वस्वं सजाय न्यंकल ।

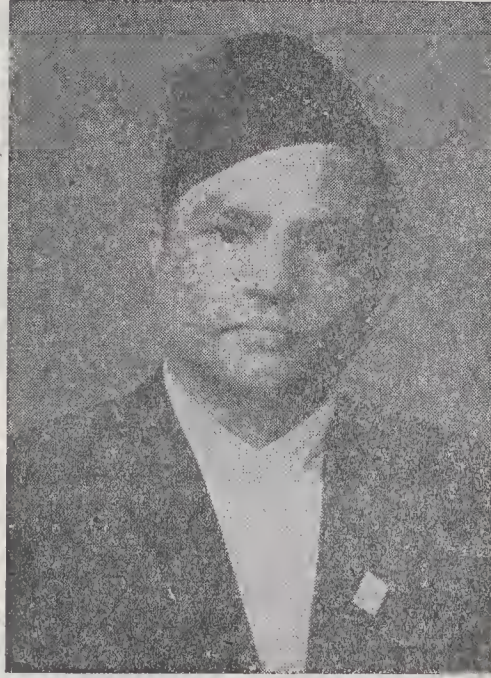
ह्यापं वकिलया पाःवल वयात यमराजं भिकः मदिसे दधवं नरक चाहिलेगु उजं दिल ।

वया लिपा व्यापारीया पाःवल वयातनं ततःचंगु भुट्टा खं ह्यानाः नयेमखलिं जनतायात
भंगः लाःगु ह्याखं नीन्याकः नरक चाहिके छवत ।

आः मन्त्रिया पाःवल । तर नरकतिनि अनसं दुह्य मन्त्रि वेपत्ता जूगु खनाः यमराजं
दूतयाके न्यन- 'ख ? मन्त्रि धाःह्य गन वन ? यमदूतं धाल- 'महाराज । छःपिनिगु सजाय न्यने
न्ह्यः साइकल छकःनि कपाहये धकाः वन'

‘सितु’या मू-हामा (संरक्षक)

भाजु स्वयम्भुलाल श्रेष्ठ

बुद्धि — नेपाल सम्बत, १०४१ थिंलाख २
(वि. सं. १६८७ मार्ग ६)

थाय्वाय् — (क) तापाहिति, यल

(ख) लाल निवास, भद्रपुर झापा

‘नेवाः, नेवाःभाय् व संस्कृति’ ‘भिक्षि’ खेजाःगु अन्वेषणात्मक सफूया खसि । माःतक सय्कःया ‘भिक्षि’ ‘नेवाः, नेवाःभाय् व संस्कृति’ ‘मां भाय्’ ‘धवाः धासा’ ‘व्यक्तित्वको पुञ्ज’ ‘हामी नेपाली’ ‘सत्तलको खोजमा’ हाचो गरिमा’ आदि सफू पिबने धुंङ्गु दु ।

‘श्रेष्ठ प्रकाशन’ श्रेष्ठ सिरपाः’ खेजाःगु भाषा-साहित्यया योगदानय् हःपाः बियाखंगु प्रकाशन, सिरपाः खनाः थःगु बेसय् हे उपेक्षित लुयाखंगुपि नेपालभाषाया खमिपित दकलय् ह्यापां सम्मानया परम्परा खसंह व्यक्ति बय्कः हे खः थाय्वाः ।

भाषा-साहित्य व संस्कृतिया मतिना खानाखंगु सय्कःया व्यक्तित्वय् देया सकल भाषा-साहित्यसेवकतय्गु लागि प्रेरणाया जः लुया वः ।

‘सितु’या मू-हामा (संरक्षक)

भाजु पियुषवहादुर अमात्य

बुद्धि - नेपाल सम्बत १०६५

(वि. सं. २००२)

थाय्बाय् - वंगः तःधंचुक, ये

उच्चशिक्षा ववचाय् वय्कः शिक्षा सुधारया सत्साहं अव्ययन वयाय् दुर्हाभाल । ने. सं. १०८५ (वि. सं. २०२४) स त्रिभुवन विश्वविद्यालयया सिनेटय् निर्वाचित नं जुया दित । ह्युषाया लागि भाय्बुचाह्य छत्त नकतिनिया वयाय् ह्य, ववका उचना वचनाजक सन्तोष जुद्धमकया ने. सं. १०९१ (२०२८) स स्नातकन पाखें राष्ट्रिय पञ्चायतया उमेदवारय् दना राजनैतिकय् पलाः तयादित । कृषि प्रधान थःपु देशय् उद्योग स्थापना यायेगुलि नं तस्सकं उत्साहित जुया दित ।

देसया धर्म जातिय य भाविक समानताया लागि नं वय्कःया लः ध्वः । इलय् व्यलय् मां-भाय् थकायेत वय्कलं यानादोगु स्वहालि स्तुत्य छः । थय् वय्कःया मां-भाय् प्रति थःपु मतिनाया वि शःता, छर्खें अनूतवगु थःपु अभिव्यक्तिया जन्मसिद्ध अधिकारप्रति आग्रह नं छः ।

सितुया सह-संरक्षक जुया: ग्वाहालि यानादीपिं

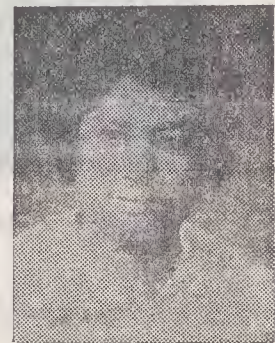
प्रेमशान्ति तुलाधर
कमल पुख्रू, येँ
नेपालभाषा - प्राध्यापिका
पद्म कन्या क्याम्पस

घनश्याम राजकारि
कमल पुख्रू, येँ
प्रकाशित सफू :
(क) केही चिन्तन केही सन्धन
(ख) स्वदेशको सम्झना विदेशको यात्रा
(ग) सम्पादन - बुद्धको सम्झना
— कल्याणको कामना
अध्ययन: एम. ए अर्थ शास्त्र,
इण्डस्ट्रीयल म्यानेजमेण्ट, प. जर्मनी

शम्बरकाजि कला:
केल मासं गल्ली, येँ
(चि-बाखंमि, साँस्कृतिक व पेन्टिङ्गय् रुचि)

शरद श्रेष्ठ
दाग बजार, येँ

पशुपतिभक्त प्रधानाङ्ग
 चोखे त्वाः, खवप
 (समाजसेवी, तबला वादनय् रुची)

केदार सुवेदी
 तौमढी त्वाः खवप ।
 (धर्म व भाषा अन्वयषणय् रुची)

कृष्णबहादुर श्रेष्ठ
 १०/१९९ यालाछेँ, यल
 प्रोग्राम अफिसर
 (पाटन संयुक्त क्याम्पस)

कृष्ण जोशी
 नाग वहाः, यल
 नेपाल भाषा – प्राध्यापिका
 (पाटन संयुक्त क्याम्पस)

ज्वाला स्थापित

येँ

नेपाल भाषा — प्राध्यापिका
(पाटन संयुक्त क्याम्पस)

रविरत्न शाक्य

ॐ बहाल, येँ

गणित — प्राध्यापक
(पाटन संयुक्त क्याम्पस)

सुजाता मानन्धर

त्यौड त्वा: येँ

(शिक्षिका— आनन्द कुथि बिद्यापीठ)

अनागत रत्न कसा:

केल बालकुमारी, येँ ।

केशव बहादुर श्रेष्ठ

(इलेक्ट्रिकल इन्जिनियरिङ्ग)

कान्तिपथ येँ ।

सह-संरक्षक जुइत बचं बियादीपि

- ✽ रत्नमान डंगोल, मखन त्वाः, येँ
- ✽ निरन्जनरत्न शाक्य, येँ
- ✽ शान्तहर्ष वज्राचार्य, येँ
- ✽ कृष्णकमल मल्ल, खप्त

‘सितु’या आजीवन ग्राहक जुयादीपिं

१. मय्जु मोतिलक्ष्मी शाक्य
७/२५८ कोहिती, येँ
२. मय्जु सरला प्रधानाङ्ग
केल त्वाः, येँ
३. मय्जु मनदेवी तण्डुकार
नेपाल बैंक लिमिटेड
प्रधान कार्यालय
४. माजु दीपक मानन्धर
५/७२३ मरु चिलाछेँ, येँ
५. माजु दुर्गेशराज दली
ताहाचः त्वाः येँ
६. माजु रञ्जुराज तुलाधर
तहाचः त्वाः येँ
७. शोभा इम्पोरियम
विशाल बजार
(SHOP No. 32)
शुक्रपथ, येँ
८. माजु ॐ बहादुर श्रेष्ठ
२०/५०४ ठमेल, येँ
९. नेर्सासिंह नर्कमि
चक्रपथ सानेपा, येँ
१०. जन-ज्योति पुस्तकालय
भक्तपुर नगर पञ्चायत
खप्त

छिकपिनि छेँ दनेत

अथवा

छुं निर्माणया ज्या यायेत

बांलागु, स्यल्लागु

अप्पा

माःसा

जिमित लुमंका दिसँ ।

धाःथाय् धाःगु इलय् सेवा यायेत

जिपिं लँ स्वया च्वनागु दु ।

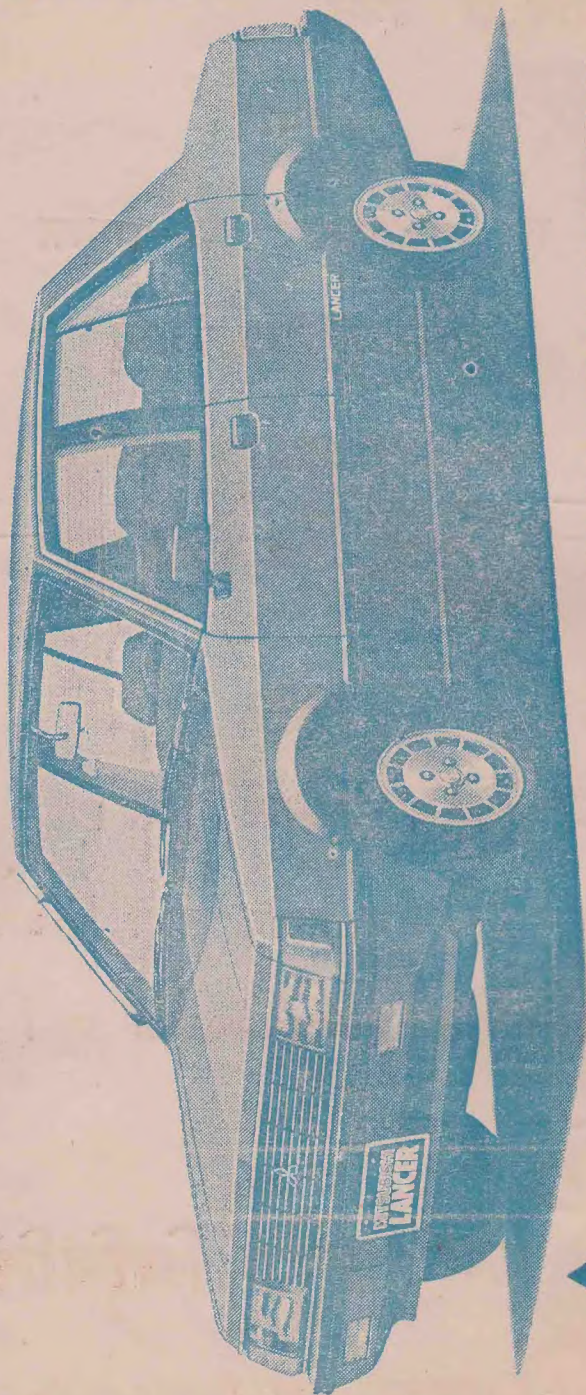
श्री छुमः गणेश चिमिनिभत्ता

सल्लाघारी, भक्तपुर तिनकुने न्होने,

MITSUBISHI LANCER

HIGH CLASS FAMILY CAR

Power, Space, Comfort
and even greater Fuel Economy

MITSUBISHI
MOTORS CORPORATION
TOKYO, JAPAN

Sole Distributor for the kingdom of Nepal:

AET

AMATYA ENTERPRISES (P.) LTD.

477 Indrachowk, Kathmandu-9, Nepal.

Telephone: 14098

Showroom: Tripureswor, Tel:16126

Ph-13222

का. मे. अ. द. नं. १६३/२५३

थाकू : हिसि प्रेस, जमल, सेतो दरबार, येँ ।